

RAMİZ QƏNİMƏTOĞLU

HƏKƏRİNİN
QƏM NƏĞMƏSİ

63.3(2)Az
Q47

RAMİZ QƏNİMƏTOĞLU

K/S 2015

HƏKƏRİNİN QƏM NƏĞMƏSİ

MƏCBURİ NÜSXƏ

F. Köçəri adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 89856

Bakı - 2004

Naşir: Əlövsət Talışxanlı

Redaktor: Şöhlət Abbas

Dizayner: İradə Əhmədova

Ramiz Qənimətoğlu, "Həkərinin gənc nəğməsi", Bakı, "MBM", 2004, 104 səh.

Kitabda Ramiz Qənimətoğlu tarixə ekskurs etmiş, Azərbaycan torpaqlarının zaman-zaman işğalını elmi mənbələr əsasında işıqlandırmış, özünün də iştirak etdiyi torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə silah dostlarının qəhrəmanlığından, şərəfli şəhidlik zirvəsinə ucalmalarından bəhs etmişdir. Bu qiymətli sənədli kitabın ruhu nikbinliklə yoğrulmuşdur, torpaqlarımızı mütləq qaytaracağımıza inam ifadə edir.

ISBN 9952-29-050-0

**© Ramiz Qənimətoğlu
"MBM"**

ÖN SÖZ

Ramiz Qənimətoğlu "Həkərinin qəm nəğməsi" kitabını eşitdikləri deyil, gördükləri əsasında qələmə almışdır. Ömrününü kağızda əbədiləşdirmək istədiyi insanın hər biri onun qələmində doğma yurdu sevən, doğma torpaq uğrunda canını könüllü qurban verən yenilməz igidlər kimi oxuculara təqdim olunmuşdur.

Kitabın başlıca və ağırlıq uğuru ondadır ki, R.Qənimətoğlu öz uşaqlıq tay-tuşlarının, qohumlarının tale axarında, silahdaşlarına çevrilmə tarixini layiqincə, həm də insani sevgi ilə təsvir etmişdir. Müəllif döyüş-vuruş meydanını olduğu kimi təsvir etmiş, erməni vəhşiliyini üzə çıxarmışdır. Kitabın bir üstün cəhəti odur ki, Laçın rayonunun tarixini və təbiətini, eləcə də Sarı Aşıqla-Yaxşı adı ilə əfsanələşən Gülübird kəndini, onların yurdsevərliyini, o sıradan Həkəri sanlı, Həkəri gözəllikli, Həkəri bərəkətli torpaqlarını, qəhrəman insanlarını oxuculara tanıtdırır.

Müəllif canını torpaq uğrunda qurban vermiş İlhamın oğlu Yadigara üz tutub deyir "...Bu yazını sənin üçün yazıram Yadigar!... sən atanın üzünü görmədin. Yazıram ki, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda yağı düşmənlə döyüşlərdə qəhrəmanlıq göstərən atan haqqında az da olsa məlumatın olsun..."

Yerinə düşmüş sözlərdir...

R.Qənimətoğlunun özü kimi, onun silahdaşları da başı uca, dili uzun adamlar doğma yurdun harayına çağırışsız, təklifsiz yollanmışlar. Necə deyərlər, yolçu getmiş yol qalmış, ömür getmiş iz qalmış.

Əslində müəllifin qələmə aldığı insanlar vətəndaş kimi, vətən oğlu kimi borclarını canı bahasına ödəmiş, bizi - yəni Azərbaycan adlı bir ölkənin hər bir vətəndaşını müqəddəs borc qarşısında müntəzir qoymuşdur.

Ramiz Qənimətoğlu bütün bunları duyduğuna görə, deyildi ki, həm də baş verənlərin iştirakçısı olduğuna görə onun bu kitabı salnamə xarakteri daşıyır.

Bəlkə də müəllif sözü gedən savaşa qədər özünün və həmyerlilərinin döyüşçü kimi nəyə qadir olduqlarını belə ağlına gətirə bilməzdi. Oxucu bu kitabda adilikdən aliliyə doğru gedən yolu görür və bu yolun qurbanlarının adını ürəyinin başına yazır.

Yaşanan ağır zamanlar göstərdi ki, Azərbaycan xalqı təkcə XX yüzillikdə çəkdiyi ağrıların heç onda birini də qələmə almamışdı. Hərdən adama elə gəlir ki, bəlkə də unutqanlıq suçu qələm adamlarının, başbilənlərin ayağına yazılmalıdır. Yağı düşmən yalanını gerçək kimi qələmə verəndə elə bil biz gerçəkliyi deməyə qorxub-çəkinmişik.

Müəllif Laçının, eləcə də güləbirdlilərin simasında Qarabağ uğrunda canından keçmiş Rizvan Hübətov, Milli qəhrəman Qorxmaz Eyvazov, İlyas Cabbarov, Gəray Məmmədov və digər igidlərin bahadırılığını gündəlik nəfəsli sübutlar üzərində yazmışdır.

Bax ona görə də "Hərəkətin qəm nəğməsi" kimi kitablar yazılmalı, yazılan kimi də işıq üzü görməli, işıq üzü görəni kimi oxumalı, öyrənilməli, birbaşa yaddaşa köçürülməlidir.

Sonda müəddifə sağ ol deyək, ona yeni axıarışlar, yeni tapıntılar yolunda uğurlar diləyək.

*Ağa Laçınlı,
filologiya elmlər namizədi, dosent,
BDU-nin müəllimi*

VƏTƏN TORPAQLARINI AZAD ETMƏK MÜQƏDDƏS BƏRCUMUZDUR

Oğul düşmən çəpəridir-deyib bizim müdrüklərimiz. Oğlan uşağı dünyaya gələndə ata-ana, qohum-əqrəba sevinmiş, hesab etmişlər ki, bu oğullar elə, obaya, Vətənə arxa duran igidlər kimi yetişəcəklər. Bu fikrin nə qədər doğru olduğunu Laçın rayonu gənclərinin timsalında görmək olar. Bu rayonun cavanları, əli silah tutan igid oğulları ermənilərin bizə qənim kəsildikləri ilk gündən silaha sarılaraq düşmən qarşısında sinələrini sipər etmişlər. Özü də onlar düşmənlərin bütün həmlə və hücumlarına layiqincə, tutarlı və qəhrəmanlıqla sinə gərmiş, Vətən torpağı uğrunda döyüşdüklerini, canlarından belə keçdiklərini isbat etmişlər. Qəhrəman döyüşçülərimiz son damla qanlarına qədər vuruşmuş, geri çəkilməmiş və düşməni yerində oturtmağı bacarmışlar. Nə edəsən ki, milli satqınlarımızın xəyanəti nəticəsində igid döyüşçülərimizin zəhməti hədər getmiş, biz torpaqlarımızı əlimizdə saxlamağa müvəffəq olmamışıq. Lakin bunun müvəqqəti itki olduğu qənaətinə biz Ramiz Qənimətoğlunun yazdığı "Həkarinin qəm nəğməsi" kitabını oxuduqdan sonra gəlirik. Çünki əsərdə təsvir olunan igidləri olan vətən basılmazdır, alınmaz qaladır.

Təbii ki, döyüşlər itkisiz də ötürməmişdir. Bütün bu qəhrəmanlıqları görmək, bilavasitə izləmək hər bir insana qismət olmur. Bunun üçün ön cəbhədə olmalısən, birbaşa bu döyüşlərin iştirakçısına çevrilməlisən. Hər kəs kənarda durub müşahidə etməklə bu döyüş səhnələrini canlandırma, orda döyüşçülərin igidliklərinin təsvir edə bilməz. Ramiz Qənimətoğlu məhz Laçın rayonunun ərazisini düşməndən müdafiə etmək uğrunda gedən döyüşlərdə fəal iştirak etmiş, qanlı döyüş səhnələrini öz gözləri ilə görmüşdür. Bu məziyyətləri ilə kitab bizi o qanlı-qağalı günlərə qaytarır, o anları bir daha yaşamağa vadar edir. Ra-

mizin silahdaşlarının əksəriyyəti, təəssüflər olsun ki, artıq bizim aramızda yoxdur. Onlar Vətən uğrunda canlarını fəda etmişlər. Bu kitab onların xatirəsinə ucalmış kiçik bir abidədir. Böyük abidəni biz Laçın rayonunu, eləcə də bütün işğal altında inləyən torpaqlarımızı düşmən tapdağından azad edib Laçının mərkəzi küçəsində qoyacağıq. Eyni zamanda bu kitabda haqqında danışılan igidlərin həyatı, döyüş yolları müasir gənclərimiz üçün bir örnək, nümunə olacaqdır. Onlar Vətənimizin torpaqlarını azad etmək üçün şəhidlərin ruhuna and içib döyüşə atılacaq və mütləq qalib gələcəklər. Bu əminliyin əsası kitabda təsvir olunan igidlərimizin qəhrəmanlıq nümunəsi təşkil edir. Kitab həm də gənclərimizin milli vətənpərvərlik ruhunda formalaşmasına böyük töhfə olacaq.

Biz müəllifə gələcək işlərində uğurlar diləyir, arzu edirik ki, qələbə salnaməsini yaratmaq ona qismət olsun.

*Cavanşir Muradov,
filologiya elmlər namizədi,
BDU-nin müəllimi*

QANLI TARİX, FACİƏ, HƏRBİ-SİYASİ İŞĞAL... QAN YADDAŞIMIZ (YADDA SAXLA)

1813-1828-ci illərə qədər Azərbaycan dövlətinin sahəsi təxminən 410 min.kv.km.

1813-1828-ci illərdə işğal edilmiş Azərbaycan əraziləri: İran əsarəti altındakı Cənubi Azərbaycan sahəsi təxminən 280 kv.km.

Rusiya əsarəti altındakı Şimali Azərbaycan sahəsi təxm. 130 min kv.km.

1918-ci ildə Rusiyanın təzyiqi ilə ermənilərə verilmiş İrəvan xanlığı sahəsi 9 min kv.km.

Rusiya əsarəti altındakı Dərbənd xanlığı - sahəsi 7 min kv.km.

1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Demokratik Respublikasının qurulduğu ərazinin sahəsi təxminən 114 min kv.km.

1920-ci ildə ADR-i işğal edən rus Sovet imperiyasının bölüşdürdüyü Azərbaycan əraziləri:

Ermənistan Sovet Sosialist Respublikasının qismən nəzarətinə və gürcülərin qismən nəzarətinə verilən (Gürcüstan Sovet Sosialist Respublikası) Borçalı birlikdə sahəsi təxm. 27,4 kv.km.

1920-1988-ci illərdə SSRİ əsarəti altında qalmış Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının ərazisi - 86,6 min kv.km.

Azərbaycanın 1988-1994-cü illərdə Ermənilər tərəfindən işğal edilmiş əraziləri cəmi (13,210 kv.km).

Keçmiş Dağlıq Qarabağ (Şuşa, Xankəndi, Xocalı, Əsgəran, Xocavənd, Ağdərə, Hadrut) işğal tarixi:

1988-1994-cü illər (sah. 4400 kv.km);

Laçın (18 may 1992-ci il) 1835 kv.km.

Kəlbəcər (3-4 aprel 1993) - 1936 kv.km.

1990-1995 Erməni işğalı dövründə Azərbaycan dövlətinin

müdafinə nazirləri olmuş şəxslər: Valeh Bərşadlı, Tacəddin Mehtiyev, Tahir Əliyev, Rəhim Qaziyev, Dadaş Rzayev, Məmmədrəfi Məmmədov.

Füzuli (23 avqust 1993-cü il) - 1386 kv.km.

Ağdam (23 iyul 1993-cü il) - 1094 kv.km.

Cəbrayıl (23 avqust 1993-cü il) - 1050 kv.km.

Zəngilan (30 oktyabr 1993-cü il) - 707 kv.km.

Qubadlı (31 avqust 1993-cü il) - 802 kv.km.

Beləliklə, Azərbaycanın deyildiyi kimi, 20 faizi yox, təxminən 80 faiz ərazisi hərbi-siyasi işğal altındadır.

GEDİRSƏN

Meşəsində yağı gəzən əliyim,
Əlik, niyə hovur-hovur gedirsən?
Ay ürəyi köz qovuran ləliyim,
Yadlar səni yana qovur... gedirsən.

Əlik, səni mansıraya saldılar,
Nə biləydin çay qudurar, sel dalar.
Bu dünyanın göydəndüşmə aldı var,
Su alışır, otlaq sovur, gedirsən.

Əlik, sənin gözəl canın xəlbirdi,
Yiyən ölüb, əlaltılar əlbirdi.
Yağı çoxdu, yardım yoxdu, yol birdi,
Sağda gavur, solda gavur, gedirsən.

Əlik, burda dağ kəlləri diz çökür,
Yaralıları yeri döyüb döyükür.
Ay sığnağı ölüm saçan ömrü kür,
Top qülləsi qaya ovur, gedirsən.

Əlik, sənsən bu çovğunun çıxdaşı,
Dırnağında çinqi yandır, ciğ daşı.
Yada qalan yurd-yuvanı, dağ-daşı
Buynuzunda göyə sovur gedirsən.

Əlik niyə qazıx yeri qoxladın?
Göz yaşınla balanımı yoxladın?
Bir quzuyla yeddi mənzil haxladın,
Heç qurtarmır bu vurhavur, gedirsən...
Ağa Laçınlı

LAÇIN QAYASI

Qabarıq sinəli Laçın qayası,
Nə qorxunc, heybətli görünüşün var!
Əlçatmaz qoynunda kəklik yuvası,
Üstündə qıy vuran laçınlar uçar.

Arxan Ala qaya, Məndilin dağı
Yanında Ağbaba dayanıb qoşa.
Buluddan çalmalı Murov yaylağı
Qarşıda Kəpəzlə verib ba-başa.

Daşların altından "pıq-pıq" yeləyən
Bulağın timsaldır qaynar gözlərə.
Dərələr uzanır gəl-gəl söyləyən,
Ləpəsi çıxrayan dəli Tərtərə.

Yuyar daşlarını məkansız sular,
Öpər yanağını səhərin seli,
Hər çiçək fəslində, gələndə bahar,
Axar göy sinənə var-dövlət seli.

Ferma çadırları qurulan zaman,
Başlanar dağların toyu-büsəti.
Sürünü yaylıma çıxaran çoban
Şiş qaya üstündən çəkər bayatı.
İnsan nəfəsilə canlanır yenə,
Nə gözəl görünür camalın sənin.
Colst qəlblər dözərmi odlu hicrana,
Ömür təzələyər vüsalın sənin.

Çəmənlər içində-yanında evin
İməkləyən körpə toplayar çiçək.
Səhərlər meşəyə gələn qız-gəlin,
Qayıdar qabında moruq, çiyələk.

Yüz tufəng tuşlansa süzən qartala,
Duyğusuz ovçunun qaşı çatılmaz.
Qocalar qəzəblə qışqırar: - Bala,
Laçına, qartala güllə atılmaz!..

Palıd meşələri dövrəyə almış,
Çox yola salmışan gəlib keçəni,
Zamanın zərbindən başın ağarmış,
Palıd ağacından qopan səs, hənir...

Laçınlı, buludlu, qalalı dağlar...
Bu möştəşəm lövhə bilsəm nə deyər:
"Burda babaların ocaq yeri var".
İgid nəslimizin əzəmətidir
Məğrur görünüşü bu gözəl dağın.
Yenilməz vüqarı, şan-şöhrətidir,
Dünənki, bugünkü qəhrəmanlığın.

Qasım Qasımzadə

FACİƏLİ QAN YADDAŞI

1822-ci ildə Qarabağ xanlığı ləğv olundu və yerində eyni adlı əyalət yarandı. O, 1840-cı ildə Şuşa qəzasına çevrildi və Xəzər əyalətinin tərkibinə daxil oldu. 1868-ci ildə Təngə quberniyası yaranan zaman Şuşa qəzası bu quberniyanın tərkibinə daxil edildi və onun tərkibində yeni bir qəza - Zəngəzur qəzası yaradıldı.

1883-cü ildə Şuşa qəzasına tərkibində daha iki yeni qəza yaradıldı - Cavanşir və Cəbrayıl. Qarabağın belə inzibati bölgüsü 1921-ci ilədək saxlanılmışdı.

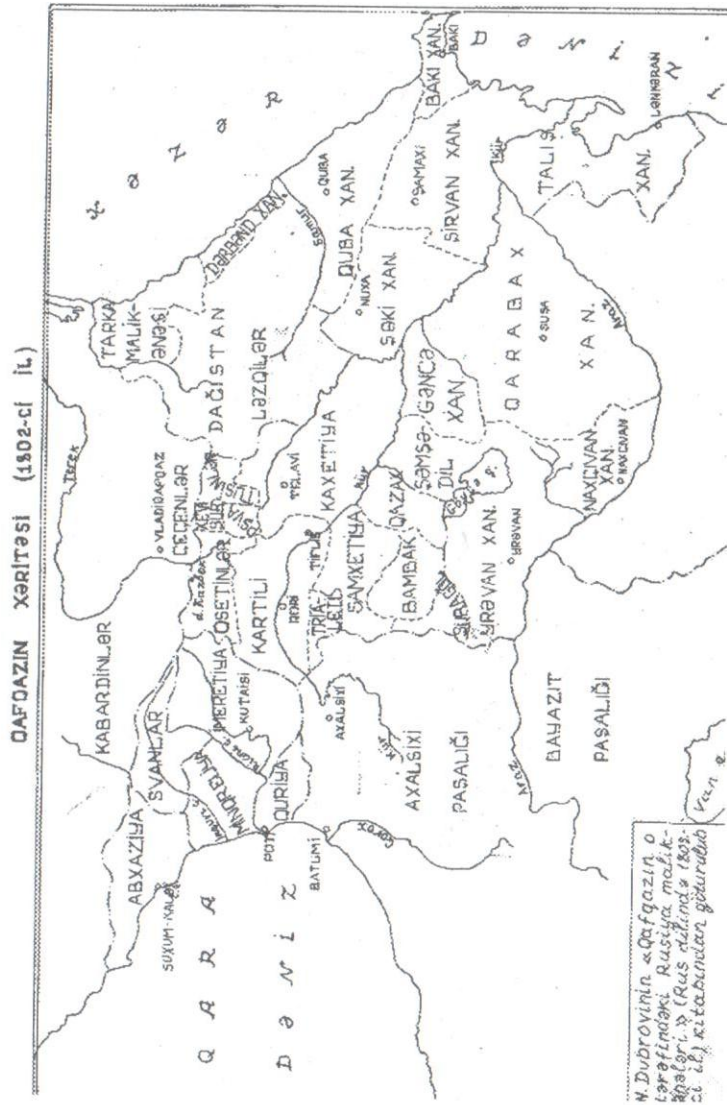
Qarabağ xanlığı Rusiyanın tərkibinə daxil olan kimi Sisianov öz mövqelərini möhkəmləndirmək məqsədilə Qarabağa erməniləri Zaqafqaziyanın digər əyalətlərindən köçürdü. Ümumiyyətlə, 1805-ci ildən başlayaraq mərhələlərlə İrandan Azərbaycana çox böyük sayda erməni ailələri köçürüldü.

XIX əsrin əvvəlində çar məmurları Qarabağın əhalisinin ümumi sayını, o cümlədən burada yaşayan digər xalqların sayını müəyyən etmək üçün müəyyən iş aparmışlar.

Bir mənbədə göstərilir ki, 1805-ci ildə Qarabağın əhalisinin sayı 10.000 ailəyə çatdırdısa. 1808-ci ildə burada yaşayanların sayı 7.474 ailəyə qədər azalmışdı. Göstərilən illərdə Qarabağ əhalisinin sayının azalmasını digər mənbələr də təsdiqləyir.

Məlumdur ki, bu yerlərin əhalisi rus-İran müharibəsi illərində öz doğma yerlərini tərk etmiş, sakitlik yaranan kimi geri qayıtmışdır.

Qarabağ əhalisinin sayı və etnik tərkibi haqqında müfəssəl məlumatları xəbər verən ikinci mühüm sənəd Yermolov və Mogilyovski tərəfindən tərtib olunmuş Qarabağ əyalətinin vergi reyestridir. 1823-cü ildə tərtib olunan reyestrədə əhalinin kəndlər və ailələr üzrə sayı verilir, həmçinin onların milli mənsubiyyəti göstərilir.

Reyestrin tərtib olunması zamanı şovinist və millətçi tendensiya özünü göstərir. Belə ki, məsələn, erməni ailələri yerləşdirilən Azərbaycanın istənilən kəndi reyestrdə əsassız olaraq erməni kəndlərinə aid edilir. Reyestrə görə 1823-cü ildə Qarabağ əhalisinin sayı və etnik tərkibi aşağıdakı kimidir:

Göründüyü kimi 1823-cü ilədək Qarabağa köçürülmüş ermənilərin hesabına erməni əhalisinin sayı artmış və 4.366 ailəyə çatmışdır.

Milliyyəti	Ailələrin sayı	Ailələrin sayı	
		şəhərdə	kənddə
Azərbaycanlılar	15.729	1.111	14.618
Ermənilər	4.366	421	3.945
Cəmi:	20.095	1.532	18.563

Qarabağa köçürülmə 1825-1826-cı illərdə Rus-İran müharibəsi gedişində də davam etmişdi. Daha 18 min ailə Qarabağa köçürülmüş və indiki Dağlıq Qarabağın ərazisində yerləşdirilmişdi.

Rusiya və İran arasında 10 fevral 1828-ci il tarixdə bağlanmış Türkmənçay sülh müqaviləsinə uyğun olaraq İrandan Zaqafqaziya 8.249 erməni ailəsi köçürülmüş və onlar İrəvan quberniyasında, Qarabağ əyalətində və Şamaxı qəzasında yerləşdirilmişdi. Ümumiyyətlə, Türkmənçay sülh müqaviləsinin şərtlərinə görə müqavilə imzalanandan bir neçə ay sonra İrandan Azərbaycana 40 min erməni ailəsi köçürülmüşdür.

Sonralar isə Rusiya və Türkiyə arasında imzalanan Andriapol sülh müqaviləsinə uyğun olaraq 1828-1830-cu illərdə çar Rusiyası Türkiyədən Zaqafqaziya daha 84 min erməni köçürdü və onları Gəncə və İrəvan quberniyalarında, Tiflis quberniyasının Borçalı, Axalkalaki və Axalsixi qəzalarının ən yaxşı dövlət torpaqlarında yerləşdirdi.

Ermənilər Gəncə quberniyasında bütün ərazi boyu yerləşdi-

rilməmişdilər, yalnız quberniyanın dağlıq zonalarında Göyçə gölündən başlayan ərəzilərdə yerləşdirmişdilər.

Gəncə quberniyasının dağlıq zonası əsasən Qarabağın dağlıq hissəsini təşkil edir.

Gəncə quberniyasının dağlıq zonasına 124.000 erməni rəsmi surətdə, bir hissəsi isə qeyri-rəsmi köçürülmüşdü.

Ümumiyyətlə, 1828-1830-cu illərdə Gəncə quberniyasının dağlıq zonasına 200 min erməni köçürülmüşdü.

Artıq 1897-ci ildə Qarabağın əhalisinin siyahıya alınması göstərirdi ki, burada yaşayan 54.841 ailədən 29.350-si Azərbaycanlı türkü, 18.616-sı erməni ailəsidir, digərləri isə başqa xalqların nümayəndələridir.

Q.A.Koçəryan yazır ki, guya Dağlıq Qarabağın əhalisinin 1921-ci ildə 94,4%-ni ermənilər, 5,6%-ni azərbaycanlılar təşkil edir. Qeyd edək ki, 1921-ci ilə qədər Dağlıq Qarabağ kimi anlayış yox idi və burada əhalinin siyahıya alınması keçirilməmişdir. Əgər Q.A.Koçəryan Dağlıq Qarabağ əhalisinin sayını 1921-ci ildəki ilə hesablasa onda yaşayış məntəqələri üzrə etnik tərkibi göstərilməklə bu rəqəmi ala bilməzdi.

Çarizm Qarabağa Şərqi qapısı kimi baxırdı və Azərbaycanı işğal edən zaman ermənilərin Qarabağda sayının üstünlük təşkil etməsinə səy göstərirdi. İrandan Qarabağa erməniləri köçürəndə ilk növbədə Bərdəni dirçəltmək və köçürülənləri bu şəhərdə yerləşdirmək planlaşdırılırdı. Lakin ermənilərin həmişə dağ şəraitində yaşamasını nəzərə alan çarizm Bərdədən yan keçmiş və erməniləri dağlıq zonalarda və Şuşa şəhərində yerləşdirmişdir.

Ermənilərin Şuşada yerləşdirilməsi böyük müqavimətlə qarşılanmışdır. Lakin çarizm müqaviməti qırılmış və erməniləri Şuşa şəhərində yerləşdirmişdi.

Mənbələr Qarabağda XIX əsrin əvvəlində yaşamış və sonralar bura köçürülmüş ermənilərin maddi və mənəvi mədə-

niyyət səviyyələri haqqında ətraflı məlumatlar verir. Qarabağda yerli əhalinin mədəniyyəti sonralar bura köçürülən ermənilərin mədəniyyətindən bütün komponentlərinə görə fərqlənir.

1921-ci ildə Ermənistan SSR yarananda tarixi Qarabağın xeyli hissəsi - Zəngəzur qəzası ona verilmişdi. 1923-cü ildə Qarabağın dağlıq hissəsinə muxtariyyət verildi (bura bütün Cavanşir qəzası, Şuşa və Cəbrayıl qəzalarının dağlıq hissələri daxil edildi) və beləliklə, dağlıq Qarabağ Muxtar vilayəti yaradılmışdı. Bu mənbələrlə tanışlıq tarixi gerçəkliyi başa düşmək üçün çox mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Laçın rayonunun ərazisi 1822-ci il Qarabağ Xanlığı ləğv olunana qədər həmin xanlığın tərkibində olmuşdur.

1822-ci ildə xanlıq ləğv olunduqdan sonra eyni adlı əyalət yaradıldı, 1840-cı ildə Laçın rayonu daxil olmaqla əyalət yenə ləğv olunur, Xəzər əyalətinin tərkibində Şuşa qəzası yaradılır.

1869-cü ildə Yelizavetpol quberniyası yaranandan sonra, onun tərkibində Zəngəzur qəzası yarandı. Laçın rayonunun ərazisi həmin qəzanın tərkibinə daxil oldu. Bu cür inzibati bölgü 1921-ci ilə qədər mövcud olmuşdur. 1924-cü ildə Laçın şəhəri təşkil edilmiş, 1930-cu ildə Laçın rayonunun mərkəzi seçilmişdir.

Zəngəzur qəzasının tərkibində Laçın rayonun ərazisi 4 və 5-ci polis dairəsinin bir hissəsi isə Şuşa qəzasının tərkibində olmuşdur. Kəndlər: Məzməzək, Tazikürdalı, Fərəcan, Suarası, Bayramuşağı, Köhnəkənd, Qışlaq, Zabux, Seyidlər və s.

Azərbaycan Respublikasının Laçın rayonu Qafqaz təbii vilayətinin Kəlbəcər-Zəngilan iqtisadi rayonuna daxildir. Rayonun mərkəzi Laçın şəhəridir. Şəhərə "Laçın" adını 1924-cü ildə görkəmli yazıçımız Tağı Şahbazi (Simurğ) oradakı eyniadlı dağa uyğun olaraq. Rayonun ərazisi 1883 km²-dir. Sərhədlərinin uzunluğu isə 138 km-dir. Laçın rayonu şimaldan Kəlbəcər rayonu ilə 45 km məsafədə, qərbdən Ermənistanla 50 km

məsafədə, cənubdan isə Qubadlı rayonu ilə 13 km məsafədə həmsərhəddir. Laçın rayonun ərazisi dağlıq olduğundan uzun müddət zəif inkişaf etmişdir. Aran rayonlarının qoyun sürüləri isti-yay aylarında ancaq Laçın dağlarında yerləşdirilirdi. Laçının keçilməz meşələri, səfəli istirahət yerləri, İşıqlı, Qızılboğaz, Fərməc, Mıxtökən, Qırxqız kimi dağları var. Rayonun ən hündür nöqtəsi Qızılboğaz dağıdır (3594 m). Rayonunun ərazisində Yura-Antropogen çöküntüləri yayılmışdır. Narzan tipli mineral bulaqları, çoxlu miqdarda tikinti materialları, yataqlar var. Ərazinin çox yerində qışı quraq keçən mülayim isti və soyuq iqlim üstünlük təşkil edir.

Rayon ərazisinin 16%-ni meşələr tutur. Hacısamlı, Altın taxta, Qaladərəsi, Katos, Şəlvə, Zavod meşələrində cökə və ağcaqayın ağacları bitir ki, bu ağaclar da döşəmə üçün çox yararlıdır. Dünyada nadir ağac sayılan "qırmızı palıd"da Laçın meşələrində, əsasən də Zavod kəndində - Sultan bəyin doğulduğu yerdə bitirdi. Laçın meşələri 42 min ha sahəni əhatə edir. Laçın rayonun bəzi kəndlərində əlvan süxurlar tapılmışdır. Qarabəyli kəndi yaxınlığında tapılmış "Qırmızı listvenit"i, Lolabağırılı kəndi yaxınlığında tapılmış "Xrizonpraz"ı Bozdağan kəndi ərazisində aşkar edilmiş "Nefimoid"i, İpək kəndində aşkar edilmiş "Farelşteyn"i, Çilgəz və Hocaz kəndi ərazisində tapılmış "Tuf"-u və s. göstərmək olar. Laçın rayonunun ərazisində sovet dövründə öyrənilən əlvan süxurlar, meşəliklər ağac növləri və s. çox azlıq təşkil edir.

Əgər müstəqillik dövründə Laçın rayonu tədqiq olunmağa başlasaydı, mən deyərdim ki, rayonun ərazisinin hər bir qarış torpağının təbii sərvətlərlə zəngin olunduğunun şahidi olardıq. Laçın rayonu işğal olunmasaydı bu gün dünyanın ən zəngin və gözəl istirahət yerlərindən birinə çevrilərdi.

Təbiətin ən gözəl varlığı olan balıq ehtiyatı da Laçın ərazisindən axan Həkəri çayında və onun qollarında daha çoxdur.

HƏKƏRİM

Mənbəyindir dağ suları,
İsti suyun səf suları.
Bax beləcə ax, suların -
Şəfa versin qoy, Həkərim,
Çöl-çəmənə, ay Həkərim.

Əl-ayağı yetməyəne,
Yaylaqlara getməyəne,
Saf suyunsuz bitməyəne
Yetirərsən pay, Həkərim,
Qadan alım, ay Həkərim...

Öyrənibdir üzüm-gözüm,
Həsətinə necə dözümlü!
Qoy suyunda çimim, üzüm,
Məni balan say, Həkərim,
Qadan alım, ay Həkərim.

Qardaşın Bərgüşadın,
Birgə çaxır göy gürşadın.
Qurşağı qoşa qurşadın -
Körpülərdən, ay Həkərim,
Qadan alım, ay Həkərim.

"Suyun nurdur" - atam dedi,
Həm "dirilik", həm "tam" dedi.
"Hərdən olur xətan" dedi,
Coşanda yaz, yay, Həkərim,
Qadan alım, ay Həkərim.

F. Köçəri adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KITABXANASI
INV. № 89856

Damarıma keçmə qanım,
Sənsiz, vallah, heç nə canım!
Cana gəldi təşnə canım
Suyundan, oxqay, Həkerim,
Dərdim yoxdur day, Həkerim!

Qaçaq Nəbi keçdi səndən,
Neçə nal-mıx düşdü səndə.
Qoçaq Həcər içdi səndən,
Durur haqqı-say, Həkerim,
Qadan alım, ay Həkerim.

Heç olmasa deyir yenə
Cənublunun əli sənə...
(Təskinlikdir yenə mənə!)
Arazıma hay Həkerim,
Qadan alım, ay Həkerim.

Qalıb ömrün izləri də,
Sol yanının düzlərində.
Həkerinin gözlərində
Sənə varmı tay, Həkerim,
Qadan alım, ay Həkerim.
1975

*Mürvət Qədimoğlu Həkəri,
Şair, AYB-in və AİB-in üzvü, "Araz"
Ali Ədəbi Media Mükafatı Laureatı*

Laçının təbii ehtiyatlarını zənginləşdirən nemətlər içində meşələrdə bitən, min bir dərdin müalicəsi sayılan qiymətli dərman bitkiləri - itburnu, çobanyastığı, innab, zirinc, kəkotu, qantəpər, dağ qırxbuğumu və adını bilmədiyimiz yüzlərlə ot-

lar, bitkilər var. Yaz-yay ayları gələndə Laçın dağlarında 200-250 adda gül-çiçək növünə rast gəlmək mümkün idi.

Yüngül sənayenin yeganə nişanəsi 1977-ci ildə yaradılmış birsexli xalçaçılıq olmuşdur. Qədim Qarabağ, "Gəncə" və s. növlü toxunmuş xalçalar nəinki Azərbaycanda, hətta dünyanın bütün yerlərində böyük şöhrət qazanmışdır.

Laçın rayonu ərazisində çox qədim tarixi memarlıq abidələri var: Hocaz kəndində mağara məbəd (V əsr), Cicimli kəndində Məlikəjdər türbəsi (XIV əsr), adsız türbə (XV -XVI əsr), Sultan Baba türbəsi, Şeyx Əhməd türbəsi (XVI -XIX əsr), Qarıqışlaq kəndində məscid (1718), Hüsülü körpü (XVI əsr), Ağoğlan məbədi (XIX əsr), Gələbird kəndində türbə (XIV əsr) və s. olan abidələr sübut edir ki, Laçın rayonu ən qədim oğuz-türk torpaqlarıdır.

"Laçın" qəzeti 1931-ci ildən fəaliyyətdədir. Çox təəssüflər olsun ki, biz Laçını qoruya bilmədik. Laçın Azərbaycan üçün neftdən və vəzifə kreslolarından daha qiymətli idi. Laçının süqutu Qarabağın süqutu demək idi. Ermənilərin əlində alətə çevrilmiş vəzifə düşgünləri isə özlərini tamamilə itirdilər. 8 may 1992-ci ildə Şuşa, 17-18 may 1992-ci ildə isə Laçın rayonu Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğala məruz qaldı. Hər şeyin zamana ehtiyacı var. Heç kim cəzasız qalmayacaq. Tarix bizzat yazılır və onu saxtalaşdırmağa bizim cəsarətimiz çatmaz. O gün isə heç də uzaqda deyil. Sağlıq olsun yaşayarıq görürük.

İndi isə Laçın rayonunun bütün sahələr üzrə xronologiyasını veririk.

Xronoloji siyahı isə Laçın rayonunun icra hakimiyyətindən alınıb.

Həmin dövrə aid məlumatlar:

Ərazisi: 1883 kv-km, əhalisi - 60 min nəfər, 1 şəhər, 1 qəsəbə, 123 kənd, 48 sənaye obyektı, o cümlədən: 5 tikinti materi-

alları istehsalı, 1 ağac emalı, 1 kimya sənayesi, 1 maşınqayırma, 1 alimium, 3 yüngül sənaye, 1 yerli sənaye, 3 asfalt beton zavodu, 1 meşə təsərrüfatı, 3 çörək bişirmə, 5 yağ -pendir zavodu, 23 yol və tikinti -quraşdırma idarəsi. 63 kənd təsərrüfatı obyektı, o cümlədən: 30 kolxoz, 1 baytarlıq müalicəxanası, 1 baytarlıq laboratoriyası, 1 damazlıq birliyi, 1 kimya birliyi, 1 toxuculuq laboratoriyası, 1 bitki mühafizə laboratoriyası, 1 mal-qara qəbul məntəqəsi, 1 texniki təhcizat birliyi, 1 suvarma sistemləri idarəsi, 1 kənd enerji idarəsi.

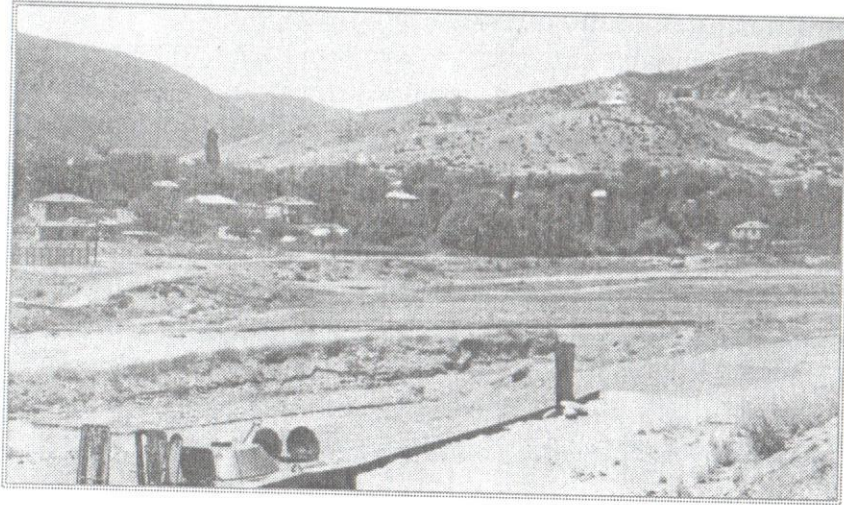
217 mədəni-maarif müəssisəsi, o cümlədən:

34 mədəniyyət evi, 48 klub, 118 kitabxana, 2 avtoklub, 3 mədəni çadır, 5 musiqi məktəbi, 1 şəkil qalereyası.

14 tarixi abidə, muzeylər, məscidlər,

30 kinoteatr.

108 təhsil müəssisəsi, o cümlədən: 51 orta məktəb, 33 natamam orta məktəb, 17 ibtidai məktəb, 1 gənc texniklər klubu, 1 gənc təbiyyətçilər stansiyası, 2 uşaq bağçası, 1 şahmat məktəbi, 1 uşaq yaradıcılıq mərkəzi, 1 uşaq gənclər idman klubu, 1 kənd orta texniki peşə məktəbi.

142 səhiyyə obyektı, o cümlədən:

18 xəstəxana, 1 poliklinika, 83 feldşer mama məntəqəsi, 20 həkim ambulatoriyası, 19 tibb məntəqəsi. 4 aptek.

460 ticarət şəbəkəsi. O cümlədən:

108 ictimai işə müəssisəsi, 36 çörəxana, 96 məişət xidməti obyektı, 30 şəhər və kənd ATS-i, 1 avtonəqliyyat müəssisəsi.

Şəxsi və ictimai təsərrüfatlarda:

iri və xırda buynuzlu heyvanların sayı 134354 baş.

Şəhidlər - 262 nəfər.

Milli Qəhrəmanlar - 5 nəfər.

Laçın rayonunun Gülübird kəndi çox böyük bir ərazini əhatə edir. Qubadlı rayonundan şimala doğru gedəndə Gülübird Laçının birinci kəndidir. Həkəri çayının sol sahilində yerləşən bu kənd çox qədim tarixə malikdir. Kənddə XIV əsrə aid olan bir türbə və onun ətrafında XP-XŞ əsrlərə aid sal daşlardan ibarət at, sandıq, canavar (qurd) və s. heykəllər bizim dövrümüze qədər gəlib çatmışdır. Çar hökumətinin Qafqazda 1840-cı il 10 aprel tarixli inzibati islahatına əsasən Kaspi vilayətinin tərkibində yaradılmışdı. (1841, 1 yanvar) Cavanşir, Göyçay, Cavad, Cəbrayıl, Zəngəzur qəzaları ilə həmsərhəd idi. Mərkəzi Şuşa idi. 1846-cı ildən Bakı, 1876-cı ildən isə Yelizavetapol quberniyasına daxil edilmişdi. Kəbirli, Zəngəzur, Cavanşir, Cələbürt, Vərəndə məntəqələrinə bölünürdü. Sonralar getdikcə bu ad xalqın dilində formalaşaraq Gülübird adına çevrilmişdi. Yəni, tarixi faktlar göstərir ki, Gülübird kəndi və ümumilikdə Zəngəzur torpaqları qədim Azərbaycan torpaqlarıdır. XVII əsrdə yaşayıb yaratmış Türk dünyasının məşhur simalarından olan bayatı ustası Sarı Aşıq da Gülübird kəndində yaşamışdır.

Sarı Aşıqın yeni məzarını əsl Gülübird kəndindən olan Səbahəddin Eloğlu Azərbaycanda ilk dəfə olaraq bayatı muzeyinə çevirmişdir. Gülübird kəndində insan məskənlərindən biri

də, adı nəsillərdən bizə gəliş çatan Qaradağlı obasıdır. Qaradağlı Cənubi Azərbaycan ərazisində olan böyük bir mahaldır. Qaradağlı mahalından qədim dövrlərdə Zəngəzur torpaqlarına, o cümlədən Şimali Azərbaycanın bir çox ərazilərinə çox böyük insan axını olmuşdur.

Güləbird kəndinə də Qaradağ mahalından gələnələr olub. Sarı Aşığın və Orucməmməd adlı bir nəfərin Güləbird kəndində məskunlaşdığı məlumdur. Sarı Aşığın bayatılarında Güləbird və Qaradağlı adları qeyd olunur.

Mən aşıq Güləbirdə
Şeh düşüb Güləbirdə
Əslim Qaradağlıdı
Özüm Güləbirdə.

Sarı Aşıq İran sahinə istinadən bir bayahsında dəyəmə mənim Həkərimə deyir:

Mən aşıqam Həkərim,
Yetiş daha həkərim,
Sənə sənin gen dünyan
Mənə mənim həkərim.

Güləbird kəndinə yaxın olan ərazilərdə bir neçə tayfalar yaşamışdı. Qarabağın məşhur seyidlərindən olan Seyid Əliş də Güləbird kəndinin qurulmasında böyük xdməti olmuş və Güləbirddə yaşamışdır. Demək olar ki, 1920-ci illərə qədər Azərbaycanda Sovet Hökuməti qurulana kimi oradakı əhali dağınıq halda yəni Novruzallar kəndi bu gün də Novruzallar adı ilə tanınırlar. Orta oba kəndi yəni Orucməmmədlər adı ilə tanınırlar, Eyvazlar eyvaz uşağı adı ilə tanınır, Məliylər məliylər uşağı adı ilə tanınır. Nəzərlər nəzər uşağı adı ilə tanınır. Yuxarı

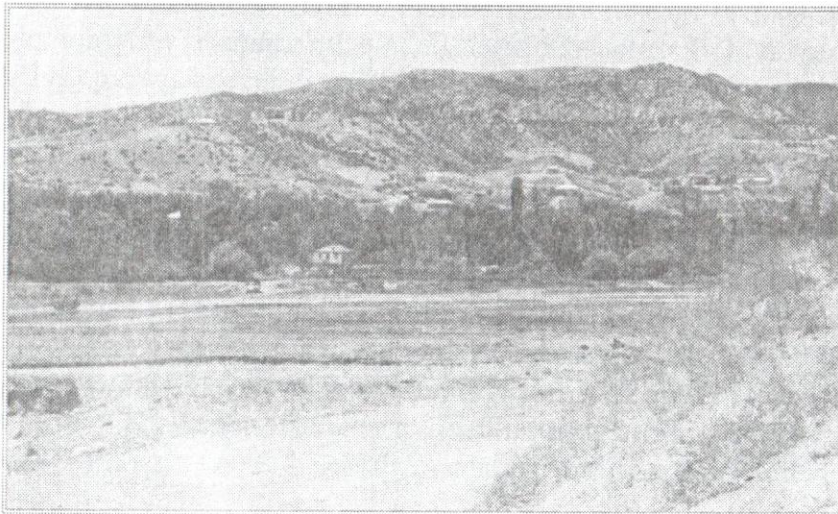
rı Məzməkək kəndi Nabat uşağı adı ilə tanınır. Qaranlıq kəndi bəy tərəfi adı ilə tanınır. Bayramuşağı kəndi bayramuşağılar adı ilə tanınır. Rəfillər kəndi isə bu gün də rəfillər adı ilə tanınırlar. Yerli Güləbird kəndi isə Qasımbəylilər adı ilə bağlıdır. 1923-1930-cu illərdə yaşayış üçün daha əlverişli rayon mərkəzinə daha yaxın əkin-biçin üçün münasib yerlərdən biri yalnız Həkərli çayının kənarı sayıla bilərdi ki, o da ancaq Güləbird kəndi idi. Yuxarıda sadalanan bütün kəndlər birləşib Həkərli çayının kənarında böyük bir kənd saldılar. Onu da nəzərinizə çatdırıram ki, lap əvvəllərdən ayrı yaşamalarına baxmayaraq bu camaat həmişə bir-birinə gedib gəlib, qız verib oğul evləndirib yaxın qohumluqlar yaradıblar.

Qarabağın məşhur seyidlərindən olan Seyid Əliş də Güləbird kəndində yaşamışdır. Demək olar ki, 1930-cu illərə qədər indiki Güləbird kəndi də daxil olmaqla güləbirdlilər bir çox ərazilərdə -Novruzallar kəndi, Orta oba kəndi, Yuxarı Məzmək, Aşağı Məzmək kəndləri, Bayramuşağı və Rəfi kəndlərində yaşamışdılar. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan bir müddət sonra (1930-cu ildən sonra) yuxarıda adları çəkilən bu kəndlər içərisindən yaşayış üçün daha əlverişli, rayon mərkəzinə yaxın, əkin-biçin üçün münasib yerlərdən birini-Güləbird kəndini seçdilər. 1930-cu ildən başlayaraq Güləbird kəndi ətrafında olan kəndləri birləşdirib, Güləbird kəndinin əsasını qoydular. Yəni Güləbird kəndi mövcud idi, kəndin ərazisini bir az da böyütdülər.

Güləbird kəndi Laçın rayonunun ən böyük inkişaf etmiş kəndlərləndən biri olub, erməni işğalına qədər 400-ə yaxın ailə təsərrüfatından ibarət olan, əhalisinin sayına görə Minkənddən sonra ikinci yeri, əkin-biçin üçün yararlı torpaq sahələrinə görə isə rayonda birinci yeri tuturdu. Ucu-bucağı olmayan yazı düzləri Ermənistanla həmsərhəddə yerləşirdi. Bunlardan Nəzər xırmanı yalı, Armudun yalı, İşiq bulağı yalı, Aralıq ya-

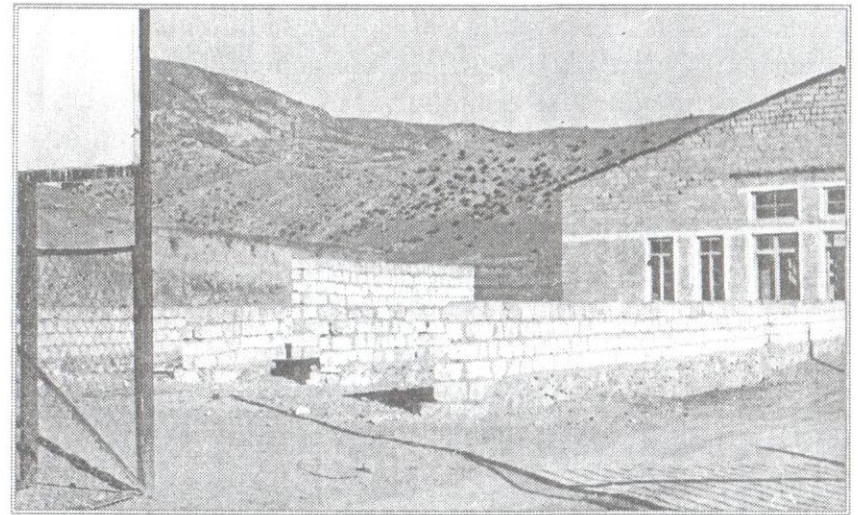
lı, Daran yalı, Ağ yal, Qız qəbiri yalı, Gen yal və s.-in adlarını çəkmək olar. Bu sadalanan yallarda min hektarlarla əkin işi həyata keçirilirdi. Əsasən dəmyə torpaqlar olmasına baxmayaraq, hər hk-dan 800-1000 kq taxıl-arpa biçilirdi. 1970-ci illərdən sonrakı dövrdə Ermənistanın Gorus rayonu ilə Laçın ara-

sında bizim yazı düzlərinə su verilməsi üçün dağlardan çəkiləcək su kanallarına külli miqdarda pul ayrılması üçün müqavilə bağlanmışdı. Təəssüflər olsun ki, nankor daşnaklar bu vədlərinə naxələf çıxmış, bizim torpaqlara su verməkdən imtina etmişdilər. Ona görə də bu torpaqlar dəmyə torpaqlar adlanırdı.

Kənddə hamı heyvandarlıqla məşğul olurdu. Bir gündə bir neçə sürü-qoyn, bir neçə sürü mal, gamış otlaq sahələrinə çıxırdı. Kəndin mal-qarası 9 istiqamətdə otlağa çıxırdı:

-Birinci, Həkərli çayının üstündən adlayıb Xəlfəzur meşələ-

Güləbird kənd Mədəniyyət evi

ri və Hüseynbəyin dərəsi istiqamətində;

- İkincisi isə, Nəzər xırmanı yalı Büsbütün dağı və Ceyran keçməz istiqamətində;

- Üçüncüsü isə, Novruzallar dərəsi, Şahdərəsi, İtölən dərə və Sarı qaya istiqamətində;

-Dördüncüsü isə, Pələkli dərəsi, Qoyun cəbhəsi, Arduşlu dərəsi, Pələkli bulağı, Göytəpə, Dağdağan bulağı, Salahın ka-

hası, Qara qaya, Taxçalı qayası, Cüryək qaya, bir-iki və üçüncü darlar və s. istiqamətində;

- Beşinci isə, Qozlu dərə, Badamın yurdu, Balaca düzü, Dib taxtı, Qurd dərəsi və s.;

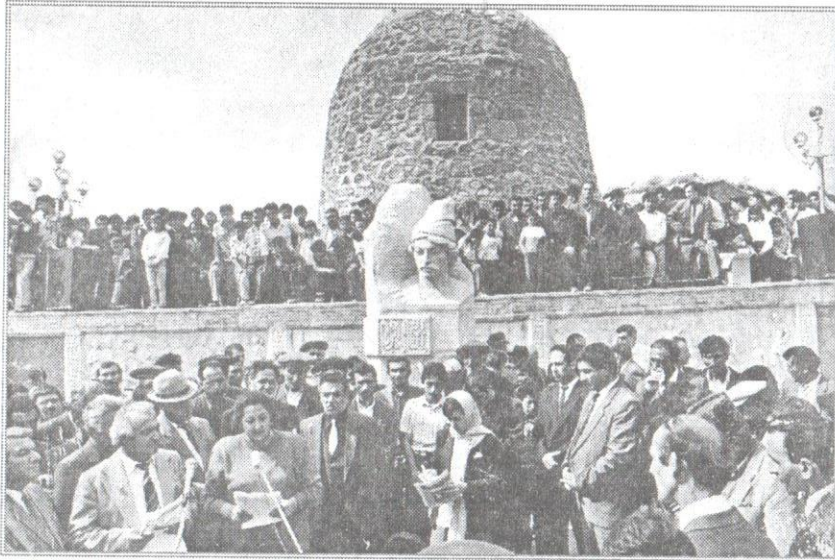
- Altıncı isə, Daran dərəsi, beş barmaqlar, Məşədi qəhrəman və s.

- Yeddinci isə, Rəfi dərəsi, Narlı dərə, Gen dərə, Qala dərəsi, Hacı Sadıx bulağı Qoşa qaya və s.

- Səkkizinci isə, Bayramuşağı dərəsi, Damcılama bulağı, Qotur dərəsi, Türkan dərəsi və s.;

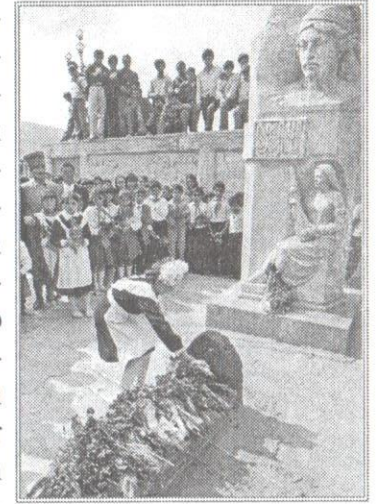
- Doqquzuncu, Maqsudlu dərəsi, Maqsudlu bulağı, İldırım vuran, Sarı qaya dərəsi, Qanlı dərə, Yaxşının qəbrinin yanı və s.

Kənddə üç böyük qəbiristanlıq var idi. Ümumiyyətlə, Güləbird kəndi coğrafi mövqeyinə görə çox girintili-çixıntılıdır. Çünki, kəndin qərb hissəsi Ermənistanla (qərbi Azərbaycan

Güləbird kəndində Sarı Aşıq və Yaxşının abidəsinin açılışı. 1989-cu il.

tərpaqları adlanır) şimali-şərqi Qarabağla, cənubu isə Qubadlı rayonu ilə həmsərhəddir. Kəndin ərazisində Qız qəbri deyilən yer çox böyük bir ərazini əhatə edirdi. Yaşlı nəsilərin söylədiklərinə görə qədim dövrlərdə aran ərazilərindən yaylaqlara gedən Azəritürk tayfaları bu yerlərdən keçib Üç tərpa dağlarına gedirmişlər. Köç gedərək məşhur türk sərkərdələrindən birinin bacısı xəstələnib yolda ölür və həmin ərazidə, yəni Avdillanın arxacının yaxınlığında dəfn olunur. Elə həmin dövrdən də o yer Qız qəbri adı ilə məşhurlaşır.

XVII əsrdə yaşayıb yaratmış məşhur bayatı ustası Sarı Aşığın məzarı da Güləbird kəndində yerləşir. Sarı Aşığın həyatı qədər sevdiyi sevgilisi Yaxşının məzarı da kəndin qarşı hissəsində Həkəri çayının sağ sahilində yerləşir. Aşıq bir bayahsında deyir:

Mən aşıq tərsinə qoy
Tər tənə tərsinə qoy
Yaxşını qibləsinə
Aşığı tərsinə qoy.

Sarı Aşığın və Yaxşının məzarı bütün Araz boyu rayonların əhalisi və Laçın, Zəngəzur əhalisi üçün ziyarətəgah idi.

Aşıqla Yaxşının məzarı kəndə xüsusi bir gözəllik verirdi. Onu da nəzərinizə çatdıraraq ki, Yaxşının yaşadığı kənd Güləbirdlə üzbəüz olan Maqsudlu kəndidir.

Güləbird kəndinin ərazisi olduqca çox böyükdür. Demək olar ki, kənddə 300-ə yaxın ev tikilmişdi: 1 orta məktəbi, 1 xə-

Güləbird kəndində Sarı Qaya

təxanası, 5-6 ticarət iaşə sahəsi, 1 mədəniyyət evi və zəngin kitabxanası var idi.

1988-ci ildən bədnam qonşularımız olan erməni daşnaklarının qondarma torpaq iddiaları kənd əhalisini rahat buraxmırdı. Hələ o vaxtlar kənd cavanları birləşib könüllü dəstələr yaradaraq Ermənistanla sərhəd olan ərazilərdə keşik çəkirdilər. Kənddə yaranmış özünü müdafiə dəstəsi nəinki kəndin müdafiəsini, hətta qonşu kəndlərin - Cicimli, Qazıdərəgi, Ağalıq-cimcimli, Fərəcan, Suarası, Qubadlı rayonunun Alıquluşağı kəndlərinin müdafiəsində də fəal iştirak edirdilər. Kəndin müdafiə dəstəsində bütün kənd əhalisi fəallıq göstərirdi. Amma bir qrup gənclərin adlarını xüsusi qeyd etməmək olmaz: Vüqar Hüseyn oğlu, Kamal Cəfərov, Cəfər Eyvazov, Rövşən müəllim, Qorxmaz Eyvazov, Sərhəd Firidov, Hikmət Məmmədov, Əvəz Nəzərov, Alış Avdınə oğlu, Məhyəddin Salahov, Çingiz Astan oğlu, Rizvan Hünbətov, Çərkəz Xaniş oğlu, Vüqar Salahov, Qədir Səfərov, Habil Məhər oğlu, Cabbar

Cabbarov, Vaqif kişi, Səfa Həşimov, Nurəddin İsayev, İlqar Ayaz oğlu, Şəmsi Abbasov, İsaq Cabbarov, Rəhim Abbasov, Malik Qasimov və mən Ramiz Qənimətə oğlu daha çox fərqləndirdik. Kəndin sovet sədri, hamımızın böyük hörmət etdiyi Qaçay Aslanov, kolxoz sədri hamımızın yaxşı tanıdığı Tahir Salahov və digər şəxslərin də bizə daim göstərdiyi qayğı heç vaxt yadımızdan çıxmaz. Adlarını çəkə bilmədiyim yüzlərlə eloğlularımız min bir əziyyətlə, çətinliklə, döyüşlər aparsalar da yağlı düşmənlər ermənilər yaxın havadarlarının köməyi ilə Güləbird kəndini işğal etdilər. Nəzərinizə onu da çatdırım ki, Güləbird kəndini işğal etmək düşməne heç də asan başa gəlmədi. Dəfələrlə hücum edən erməni daşnaklarının məhv edilməsi, girov götürülməsi ermənilərin nə qədər zəif olduğunu sübut edirdi. 1992-ci il Laçın rayonunun işğalından sonra düşmənin Güləbird kəndinə etdiyi hücumlar, demək olar ki, məğlubiyyətlə nəticələnirdi. Bunu Güləbird uğrunda döyüşən hər bir döyüşçü təsdiq edə bilər. Mən bir döyüşçü kimi bütün vaxt hücum əməliyyatlarında iştirak etdiyim üçün bu sözləri deyirəm. İstər 1992-ci ilin mayında, istərsə də avqust ayında, sentyabr, oktyabr aylarında olan əməliyyatlarda düşmən məğlub olub geri çəkildi. Bir döyüşü olduğu kimi təsvir etmək istəyirəm:

1992-ci ilin sentyabr ayının axırlarında ermənilərlə qeyri-bərabər döyüşdə biz Laçının 2-3 km-lik məsafəsindən geri çəkilmək məcburiyyətində qaldıq. Ancaq o vaxt bizə geri çəkilmək əmrini guya Müdafiə Nazirliyindən verildiyini dedilər. Biz Güləbird kəndinə qədər olan mövqelərimizi itirməli olduq. Kəndimiz üzük qaşı kimi düşmənlərlə mühasirəyə alınmışdı. Kəndin aşağı, yəni körpünün yanından gecə ikən rəhmətlik Rizvan, Əlimurad və mən Ramiz Binnət kişinin evinin yanında olan qara qayanı tutduq. Səhər açıldı. Neçə gün idi ki, gecələr yatmırdıq, yaman yorğun idik. Növbə ilə yatıb dururduq. Bir də eşitdim ki, döyüşçü yoldaşlarımızdan biri Məhyəd-

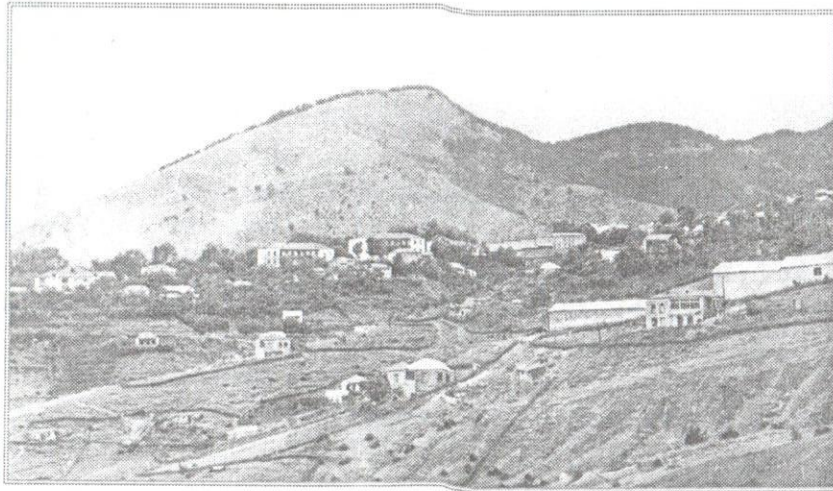
din deyir ki, - Uşaqlar, durun ermənilər gəlir. Yerlərimizi möhkəmləndirdik. Baxdıq ki, saat 1230-du, düşmən 8 istiqamətdən kəndə hücumə keçib. Ancaq bizim burada olduğumuz onlar bilmirdilər. Təxminən yarım saatdan sonra çox yaxın məsafədən düşməni atəşə tutduq, özləri də gözləmədikləri bir vəziyyətə düşdülər və geri çəkilməyə başladılar. Çayın o tayında olanlar da bizim başqaldırmağımıza imkan vermirdilər. Sığındığımız qayanın yuxarisindən bizim yaxın məsafəmizə hərdən bir qumbara atırdılar. Döyüşçü yoldaşlarımızdan biri Rizvan dedi ki, biz qayanın yuxarı hissəsini tutmalıyıq, yoxsa düşmən bizi məhv edə bilər. Bir neçə dəqiqə məsləhətləşdik ki, bura kim çıxsın. Çünki qayanın bir tərəfi hündür idi, digər tərəfi isə görünürdü. Çıxmaq mənə həvalə olundu. Çox çətinliklə yuxarı çıxıb mövqeni tutdum. Gərgin döyüş gedirdi. Bir neçə istiqamətdə çayın kənarından gələn ermənilər geriye qaçmağa başladılar, biz isə lazımı müqaviməti göstərirdik, ermənilərdən yaralananların sayı getdikcə artırdı. 100-200 m-lik məsafədə döyüş gedirdi, hər şey aydın görünürdü. Artıq demək olardı ki, saat 5-6 radələrində düşmən qüvvəsi məni ağır yaraladı, çox çətinliklə döyüşçü yoldaşlarımdan biri Əlimurad məni aşıya, qayanın dibinə endirdi. Qolumdan dəyən snayper gülləsi məni pis vəziyyətə salmışdı. Yoldaşlarım qolumu möhkəm bağladılar və Habil ilə Cəlal məni oradan uzaqlaşdırıb Nazimin VAZ avtomobilinə qoydular. Kəndin körpüsündən keçərək VAZ avtomobilini gülləyə tutdular. Qismətdən güllələr maşına dəymədi. Biz o vaxt demək olardı ki, partizan müharibəsinə keçmişdik. Bir neçə gün bundan əvvəl kənd yaxınlığında erməniləri ağır məğlubiyyətə uğradıb, bir tank, bir zirehli maşın ələ keçirmişdik. Axşam mən xəstəxanada olanda yoldaşlarım mənə həmin döyüşdən birneçə erməni qulağı kəsib gətirmişdilər.

Mən doğma kəndimizlə bağlı kiçik bir döyüş səhnəsini sizin diqqətinizə çatdırdım. Ancaq qəhrəman Güləbird şəhidlərinin

döyüş səhnələri kitabda ətraflı təsvir edilib.

Məqsədim heç də döyüş səhnələrindən qəhrəmanlıq sənəti yaratmaq deyil. Onu bildirmək istəyirəm ki, Laçın Qarabağın qara qapısı sayıldığı kimi, Güləbird kəndi də Zəngəzurun qara qapısı adlanır. Qeyd edirəm ki, ermənilər son dəqiqələrə kimi Güləbird kəndini işğal edə bilmədilər. 1993-cü ilin avqust ayının 18-19-da Qubadlı rayonunun Başarat istiqamətindən Xanlıq kəndi nəzarət altına alınanda Güləbird kəndinin əhalisi yeganə çıxış yolu olan Xanlıqdan keçdi. Bununla da Güləbird eli öz doğma kəndi ilə son görüşünü keçirdi.

1993-cü il avqust ayının 19 idi. Xəbər gəldi ki, ermənilər Xanlıq istiqamətindən ağır texnikanın köməyi ilə Güləbird kəndinin və Qubadlı rayonunun çay qırağı kəndlərinin yeganə çıxış yolu olan Xanlıq - Füzuli-Bakı magistral yolunu nəzarət altına alıblar. Maşınlarla Güləbird kəndindən cənuba doğru - Həkəri çayı boyunca gəlməyə başladıq. Gəlib Sarı yataq körpüsünə çatanda döyüşçülərimizdən dörd nəfərinin yaralandığını gördük. Maşını idarə edən rəhmətlik Səhrad adlı döyüşçümüz maşını saxlayıb yerə düşdü. Bizi çağıraraq dedi ki, tez gəlin yaralıları götürək. Yaralıları maşına qoyub oradan uzaqlaşaq. Bir az getmişdik ki, yaralıların vəziyyəti ağırlaşdı. Hərbi hissəmizdə həkim işləyən mərhum qardaşımız Firudin həkimi tapdıq. Səhrad dərhal maşını saxladı və Firudini çağıraraq dedi: - Firudin tez maşına gəl, yoldaşların vəziyyəti ağırdır. Firudin maşına tərəf gəlib xəstələrə baxaraq onlara dərman verdi və sonra öz maşınına minib bizimlə Xanlığa gəldi. Biz birlikdə yaralıları Beyləqan rayon xəstəxanasına gətirdik və sonra yaxınlıqda olan çayxanada oturub çay içdik. Doğrusunu deyim ki, həm Firudinin, həm də Səhradın danışılarında qeyri-adi bir ecazkarlıq hiss olunurdu, Vətəndən ayrılıq hissi onları yaman kövrəlmişdi. Bizim kəndlə ayrılığımız yaxın günlər olduğu üçün onlar dözə bilmirdilər və Vətən həsrətinə dözə bilməyən eloğlularımız həyatlarının ən parlaq dövrlərində

Laçın şəhərindən bir görünüş

dünyalarını Bakı şəhərində dəyişdilər. Qarabağımızın sayılan, seçilən dağ vüqarlı övladları respublikamızın bütün erlərinə səpələndilər. El eldən, qardaş qardaşdan ayrı düşdü. El ağsaq-qalları, ağbirçəkləri torpaq, Vətən dərdinə dözə bilməyib dünyalarını dəyişdilər.

Allah hamısına rəhmət eləsin.

Nə yaxşı ki, onların yerində öz adlarına layiq el oğlanlarımız və qızlarımız yetişir.

Biz nə istəyirik? Elimizin, obamızın bütövlüyünü, torpaqlarımızın azadlığını, ulu Qarabağ torpaqlarında yatan ruhları heç vaxt bizləri bağışlamayan dədə, baba, nənə məzarları, ruhların müqqədəsliyi o qədər etibarlıdır ki, dünyasını dəyişən insanların hamısı biri biri ilə görüşürlər, onlar üçün heç bir sərhəd qoyulmur. Gəlin bir-birimizi lap yaxından tanıyaq, axta-raq, birlikdə bir olub yaralarımızı müalicə edək. Görünən və görünməyən yaralarımızı gələcək nəsillər bizdən soruşanda dilimiz tutula-tutula yox, ürəklə torpaqlarımız alınacaq - cavabını verə bilək. Bu gün yaşadığımız Abşeron yarımadasının

ekoloci cəhətdən çirkli havasını nə qədər təmiz qəbul edib yaşasaq da, böyük evlər tiksək də, xarici maşınlarda gəzsək də körpə bir uşağın adi bir sualı bizi çox düşündürəcək: - Ata, Ana, siz harada doğulmusunuz, - sualı hər şeyi həll edəcək.

Bəlkə də yanılıram. Amma nə vaxtsa biz bu sualların qarşısında dayanacağıq. Mən onu arzulayıram ki, veriləcək suallara xəyat quraraq, kimisə aldatmaq xatirinə yox, reallıqla kişi kimi cavab verək. Müqqədəs ulu Türk torpaqları. Qarabağ el-ləri haqqında cildlərlə kitablar yazılıb və yazılacaq. Mən sadəcə Zəngəzurun bir parçası, qəhrəman Laçın haqqında, doğulub boya-başa çatdığım Güləbird kəndi və onun uğrunda döyüşüb şəhid olmuş eloğularımız haqqında gördüklərimi və bildiklərimi yazdım. Sadəcə vətəndaşlıq borcumu yerinə yetirdim. Kəndimizdə və rayonumuzda görüşmək ümidi ilə sizdən ayrılıram...

ÖMRÜN KÖHLƏNİ YORULANDA

Yol uzun. Ömür yorğun. Yol qurtarmaq əvəzinə uzanır.

Ömrün köhlənini yorur bu yol... Yolları qan-yaşla sulayan baxışlar isə həsrət-həsrət boylanır.

Boylanmayan Əliabbasdır, Tofiqdir. Gedən qayıdası tökülən dolası deyil. Gözləməyin Qorxmazın yolunu. Qorxmaz gedən yolun sonunda bir zirvə var, adına şəhidlik zirvəsi deyirlər. O zirvəyə gedən yol çox yolçuları yorub. Amma Qorxmaz yorulmadı, köhləni yoruldu. Ömür köhlənini deyirəm. O qoçaq idi, ürəkliydi, qeyrətliydi, ona görə yorulmadı. O, uca zirvəyə birnəfəsə

qalxdı. Ucaldı, ucaldıqca o zirvəni ucaldı. Əlçatmaz, ünyetməz bir ucalığa ucaldılar. Qorxmazdakı ürəyə baxın. Heç demədi ki, axı geridə, gözüyolda qalanlarım var. Yol gözləməkdən gözlərinə qan damanlarım var. O, təkə sizi düşünmədi... Vətəni, torpağı, elini, namus-qeyrəti düşündü.

Ona görə də ona təkə siz yanmayın, qoyun bir az da biz yanaq. Dağ-daşın da qulaqları tutulub acılardan, bacı-qardaş sıxıntılarında.

Dərd yaman əyibdi dağları...

Qısa arayış

Eyvazov Qorxmaz Abış oğlu 1967-ci ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olub, 1985-87-ci illərdə ordu sırala-

rında xidmət edib. 1988-ci ildən Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatının Laçın-Şuşa-Qubadlı rayonlarında təşkilatçılarından və fəallarından biri olub.

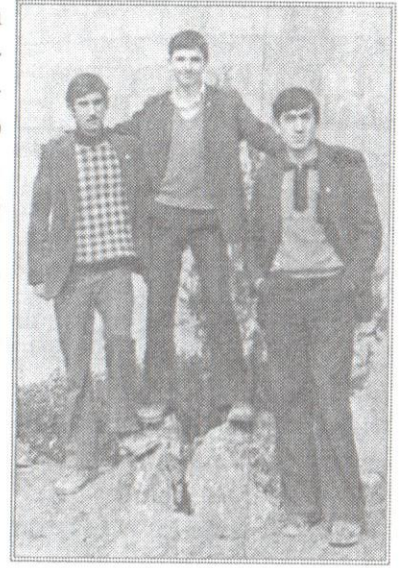
1992-ci ildən Laçın rayon Polis şöbəsinin əməkdaşı idi. Ailəli idi. Asim və Sona adlı iki övladı yadigar qalıb.

1994-cü il 11 fevralda Füzuli rayon Horadiz qəsəbəsi və onun ətrafındakı kəndlərin müdafiəsində qəhrəmanlıqla həlak oldu.

Uzun illərin ayrılığına dözməyən, bacılar, qardaşlar, əmi oğlanları yenə bir yerə, - Abış kişinin ocağına yığışib, Qorxmazsız günlərini anırlar. Qorxmazın iki övladını, Asim və Sonanı bağına basıb gözündən yaş axıdan Qəşəy bacınının halı tez-tez dəyişirdi. Əmisi oğlu, müharibənin acı həqiqətlərini yaşayan müharibə əlili Murad Eyvazov ağsaqqal yaşlı əmisi Abış kişiə yaxınlaşıb, dedi: - Qorxmaz, Vətəni, namusu, qeyrəti bizdən uca tutdu və əlçatmaz bir zirvəyə ucaldı (oğul dərdinə dözə bilməyən Abış kişi də dünyasını dəyişdi, Allah rəhmət eləsin).

Qorxmazın ata evi. Çoxdandır ki, bu həyətdə Qorxmazın səsi, nəfəsi yoxdur. Çoxdandır ki, bu həyət Qorxmazın ayaq izlərinə həsrətdir. Amma daş-divar onun səsinə saxlayıb. Meyvəsi üstündə saralan ağacların budaqları, yarpaqları onun əl izlərini özündə xəbərsiz oğurlayıb, gizlədib. Saxlana bilməyən Qorxmazın danışığı, yerisi, duruşudu. Ona görə də bu həyət-baca qan ağlayır. Qorxmazın səsinə, nəfəsinə istəyir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanını olduğu kimi təqdim edirik.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARININ ƏMƏKDAŞLARINA "AZƏRBAYCANIN MİLLİ QƏHRƏMANI" ADI VERİLMƏSİ HAQQINDA

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

FƏRMANI

Azərbaycan Respublikasının Suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunmasında, Vətənimizin torpaqlarının erməni işğalçılarından müdafiə edilməsində, gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla vuruşaraq göstərdikləri şəxsi igidlik və şücaətə, öz müqəddəs əsgəri və xidmət borclarının şərəflə yerinə yetirilməsindəki, misilsiz xidmətlərinə görə aşağıdakılara "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adı verilsin:

Starşına - Eyvazov Qorxmaz Abış oğlu (ölümündən sonra)-

Laçın rayon polis şöbəsi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

HEYDƏR ƏLİRZA oğlu ƏLİYEV
Bakı şəhəri 15 yanvar 1995-ci il

1991-ci ilin noyabr-dekabr ayları yaman sərt keçirdi. Gülbird kəndinin müdafiəsinə qalxan yüzlərlə kənd cavanlarından Qorxmaz daha çox fərqlənirdi. 1991-ci il noyabr ayının 20-də bizə xəbər gəldi ki, erməni daşnakları Gorunzor və Xinzirək kəndlərindən Cicimli kəndini atəşə tutublar. Dərhal yoldaşlar silahlanıb qaz-66 maşını ilə Pələhlinin yoluyla Qız-qəbrinə doğru irəliləyib qoşa künbəzlərə yəni Məlikəjdər türbəsinə çatdıq. Yerə düşərkən Qorxmaz yoldaşlara ehtiyatlı olmağı tapşırırdı və bir az keçdikdən sonra dedi ki, biz necə olursa-olsun Gorunzor kəndindən keçən rabitə xəttini ələ keçirib, düşmən-

lərin hansı istiqamətdə cəmləşdiyini təyin etməliyik. Çox təəsüf ki, bizim üzərimizə düşən hər bir işi görsək də müəyyən avadanlıq olmadığından bu işi başa vura bilmədik.

Doğrusu deyim ki, torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxan cəngəllərimizin hər biri özlüyündə böyük bir qəhrəmanlıq səlnaməsi yaradıb.

Qorxmazın bir üstünlüyü bizi həmişə maraqlandırırırdı. Ən çətin və ən ağır vəziyyətlərdə belə hamıdan birinci qərar vermək imkanına malik idi. Hamımız fikirləşib bir məsələni həll etmək istəyəndə Qorxmazın qərarı tez və çevik formada olurdu. Yaxşı yadımdadır:

1992-ci ilin iyul ayı idi. Cəbhə xəttində vəziyyət çox gərgin olaraq qalırdı. Qorxmaz Laçın rayon Polis şöbəsinin əməkdaşları idi. Ancaq milli ordu əsgərləri ilə daim birlikdə çalışırdı. Biz iyul ayında kəndimizin Ermənistanla həmsərhəd olan istiqamətində keşik çəkirdik. Axşamdan yola düşərək bir neçə yoldaşla birlikdə Novrzallar dərəsinin yuxarı hissəsinə gedib, Qara qayadan çıxaraq İşıq bulağı yalına çatdıq. Gecəni səhərə kimi orada qaldıq. Hərdən bir atəş səsləri eşidilirdi. Ancaq axşamdan bilirdik ki, səhərə yaxın Həkəri çayı istiqamətində hücum olacaq. Səhərə yaxın bizim yerimizi dəyişdilər. Bizə hücumla keçmək əmri Səfiyan kəndi istiqamətindən verildi. Malxələf kəndinə doğru getməliydik. Bütün döyüş heyətini öz nəzarətində saxlayan Qorxmaz tez-tez öz təcrübəsindən istifadə edib döyüş taktikasını dəyişirdi. Malxələf kəndi ətrafında çox kəskin döyüş gedirdi. Ermənilər ən hündür yerlərdən, o cümlədən Ərik bağı deyilən istiqamətdən bizi kəskin atəşə tutmuşdular. Laçına doğru gedən asfalt yolunun üstündə mövqelərimizi tutub döyüşürdük. Yolun altında qanadları yolun üstünə qədər çıxan hündür bir qoz ağacı var idi. Ağacın üstü tamamilə yarpaqlarla örtülüydü. Mən gördüm ki, Qorxmaz yolun üstündən ağacın üstünə tullandı və yerini tamam nizam-

ladıqdan sonra dedi: - Qayğı qəsəbəsinin döngəsi aydın görünür və onun yaxınlığında, tut bağında bir ədəd BMP-2 dayanıb (BMP- ağır texnikadır, piyada qoşun hissələrini vurmaq, habelə yetmiş tonluq tankı məhv etmək gücünə malikdir). Qrantamyotu mərmilərlə birlikdə mənə verin. Mən onu vuracam. Təxminən hava xətti ilə 150-200 m olan məsafədən doğrudan da 10-15 dəqiqədən sonra sərbəst atəşlə düşmənin bir texnikasını sıradan çıxardı. Qorxmazla biz Malxələf kəndini düşməndən azad etdik. Mən sizə Qorxmazla bağlı bir günün döyüşünü xatırlatdım.

Həmin günün səhəri Suarası kəndi istiqamətində hücum əməliyyatları başladı. Qorxmazla biz birlikdə döyüşə girdik. "Böyük dərə" postundan Suarasına doğru döyüş başladı. Ağ-acların arası ilə irəliləyirdik, ermənilər isə müqavimət göstərir, hərdən bir Qorxmaz dayanıb və mənə deyirdi ki, qoy bizim artilləriyə lazım olan yerləri vursun, biz gedək.

Qorxmaz kiçik bir daşın üstünə çıxıb. Düşmən nöqtələrini nəzarət altına almışdı ki, əsgərlərdən biri möhkəm qışqırdı. Səsi eşidən Qorxmaz məndən tez, özünü ağacın aralarından atıb əsgərin yanına çatdı. Mən isə bir az gecikdim və çatdım ki, əsgər yaralanıb. Qorxmaz mənə əsgəri aparmağı tapşırırdı və dedi: - Mən sizi qoruyaram, uzaqlaşın! Təxminən bir neçə metr aralanmışdım ki, Qorxmaz dedi: - Məni də vurdular! Tez geri qayıdıb ona kömək etmək istədim. Qorxmaz isə yarasının yüngül olduğunu, əöyləyib əsgərə kömək göstərməyimi istədi. Mən əsgəri götürdüm, Qorxmaz isə ayaqlarından aldığı güllə yarası ilə mənimlə birlikdə döyüş xəttindən aralandıq. Maşın çağırıdım və onları hərbi qospitala göndərdim. Bir müddətdən sonra Qorxmaz sağalıb, yenidən bizimlə döyüş əməliyyatlarında iştirak etməyə başladı. 1992-ci ilin oktyabr ayında Laçın istiqamətində gedən döyüşlərdə Qorxmazın misilsiz xidmətləri oldu.

BALDIRĞANLI DÖYÜŞÜ

Hücum əməliyyatı Laçın istiqamətində başlandı. Biz bir dəstə ilə, Qorxmaz da bizimlə Dəhan kəndindən aşib, səhərə yaxın Baldırğanlı kəndinin üstündə dayandıq. Qorxmaz döyüşçülərə dedi ki, ehtiyatlı olun, burada hər kol-kos bir düşməndir. Qarşımızda böyük bir düzənlik sahədə taxıl zəmisini var idi, ola bilərdi ki, düşmənlər taxıl zəmisinin ətrafında pusquda dursun. Biz isə yavaş-yavaş irəliləyirdik. Təxminən bir neçə metr məndən aralıda gedən Qorxmaz dedi: - Dayanın, mən evlərin arasında adam gördüm. Biz dayandıq. Bir az da yerlə süründük, mövqelərimizi möhkəmləndirdik. Onu da deyim ki, bizim mövqelərimiz yüksəklikdə idi, düşmənsə aşağıda dayanmışdı. Təxminən bizim dəstədə otuz nəfər var idi. Bir neçə nəfəri qabağa kəşfiyyətə göndərdik. Kəşfiyyət mənə bölük komandiri kimi məlumat verdi ki, düşmən qüvvələri bizdən azdırlar, yanlarında da bir ədəd tank var. Məlumat alınan kimi biz hücum keçdik. Qorxmaz sağ cinahdan düşmən üzərinə hücum etdik. Təxminən bir saatdan artıq gedən döyüşlərdə ermənilər geri çəkildi. Sağ cinahdan hücum gedən Qorxmaz bizdən çox qabağa gedib düz düşmənlərin düşərgəsinə nəzarəti ələ aldı. Üç erməni meyidi, xeyli miqdarda silah sursat və bir tankı ələ keçirdik. Xoşbəxilikdən bizdən bir nəfər yüngül xəsarət almışdı. Qorxmaz tez bir zamanda tankı işə saldı və hərbi hissəyə təhvil verdi. Biz isə Laçın istiqamətində döyüşləri davam etdirdik. Qorxmazla görüşlərimiz ayrı-ayrı hissələrdə baş verirdi. Sonra bir dəfə Qayğı qəsəbəsində Qorxmazla yenə görüşdük. O vaxtı bizim bir əsgərimiz yaralanmışdı. Mən Qorxmazdan xahiş etdim ki, onların maşınları ilə bizim yaralı əsgərimizi arxa cəbhəyə göndərsin. Sağ olsun, Qorxmaz yaralını xəstəxanaya göndərdi.

Ancaq nədənsə Qorxmaz kimi igid oğlanlarımızın qanları

bahasına qoruduqları Ana Vətən - Azərbaycan torpaqlarını axıra qədər qoruya bilmədik. Müasir silahlarla silahlanmış erməni daşnak ordusu Azərbaycanda vəzifə düşgünlərinin köməyi ilə torpaqlarımızın işğalını Araz boyu rayonlara qədər həyata keçirməyə nail oldu. Daşnak erməni ordusu Füzuli rayonunu da işğala etdi. Laçın rayon Polis şöbəsi Ağcabədi rayonunda yerləşsə də əsas heyət Füzuli rayonu ərazisində yerləşdirilmişdi. Qorxmaz da Polis heyətinin tərkibində Füzuli rayon istiqamətində ermənilərə qarşı döyüşlərdə iştirak edirdi.

Qorxmaz Füzuli rayon Horodiz qəsəbəsi uğrunda gedən döyüşlərdə çox böyük qəhrəmanlıqlar göstərdi və bir neçə düşməni əsir götürdü.

Bunun ardınca Qorxmaza komandanlıq tərəfindən göstərdiyi qəhrəmanlıqlara görə taqım komandirliyini icra etmək tapşırıldı. Bir neçə gün taqım komandiri olan Qorxmazın Füzuli rayonunun bir neçə kəndlərinin düşməndən azad edilməsində müstəsna xidmətləri oldu. Səngər yoldaşlarını mühasirədən çıxardarkən yağlı düşmənin gülləsi Qorxmazın ömür köhlənini yarımçıq qoydu.

Qorxmaz öz qəhrəmanlığı ilə əbədiyyətə qovuşdu. Məzarı Sumqayıt şəhərində Şəhidlər xiyabanındadır.

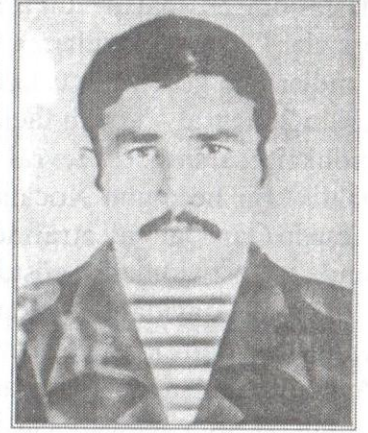
Qəbri nurla dolsun!

* * *

Ulu Qarabağ, Azəri türk torpaqlarının yağlı düşməndən qorunmasında müstəsna xidmətləri olan, xalqımızın tarixində qəhrəmanlıq səhifəsi açan Qorxmazın iki övladı artıq böyüyürlər. Tanrı onları qorusun!

ÖMRÜ İLLƏRLƏ SAYMA

Yaz ayları gələndə Laçının Güləbird kəndində dağda, daş da gözəl-ləşirdi. Kəndin qoyun-quzu sürüləri hər gün tezdən bədnam erməni qonşularımızla sərhəd olan dağlardakı otlaqlara çıxırdı. 1991-ci ilin aprel ayında bir gün dağlara çıxan qoyun sürüsü axşam düşsə də geri qayıtmadı. Kəndin cavanları, ağsaqqallar bir yerə yığışib məsləhətləşmələr apardılar ki, bəs nə edək, qoyun sürüsü geri qayıtmadı. Gecə

düşürdü, saat 11-12 olardı. Bir də gördük Pələhli dağının hündürlüyündən bir səs gəlir. Bu səs nə qədər gözəl və mələhətli idi! "Qarabağ şikəstəsi"ni zildən oxuyan görən kim idi?

Gecənin qaranlığında səssiz-səmirsiz dərələr, qayalar, elə bil ki, canlanmışdı. "Qarabağ şikəstəsinin" sədaları altında qoyun sürüsünü kəndə endirən bu igid ad-sanı və səsi ilə tanınan elimizin sevimli oğlu Rizvan Hünbətov idi.

Rizvan adı bir sürücü idi. Laçın rayon avtobazasının çox təcrübəli sürücülərindən idi. 1988-ci ildən başlanan xalq hərəkatının ən fəallarından sayılırdı. Könüllü dəstələr yarandığı vaxtdan qonşu kəndlərə həmişə kömək əlini uzadan Rizvan hələ o zamanlar ermənilərin diqqətini cəlb etmişdi. Yazı düzlərində daim ermənilərlə təkbətək qalan Rizvan kənddə hər bir insanın idealına çevrilmişdi.

1988-ci ildən bədnam qonşularımızın uydurma torpaq iddialarına qarşı Azərbaycanın hər yerində olduğu kimi Laçın rayonunda da ciddi mübarizə aparılırdı. 1991-ci ilin ortalarında Laçın rayon ərazi müdafiə batalyonu yarandı. Bu batalyon

könüllü dəstələrdən ibarət idi. Rizvan isə ilk könüllü yazılanlardan biri idi. O, Güləbird kəndində yaranan könüllü bölük dəstəsinin ən fəal üzvlərindən idi. Güləbird kəndinə yaxın ərazilər Cicimli, Qazıdərəsi, Türklər, Qubadlının Aliquluuşağı kəndlərində gedən döyüşlərdə fəallıq, şücaət göstərirdi. 1992-ci ilin 26 fevral - Xocalı faciəsi bütün sərhəd boyu döyüşçüləri möhkəm sarsıtdı. 27 fevral 1992-ci ildə biz birlikdə Ağdama gəldik. Bir neçə gün Xocalıdan gələn insanlara kömək etdik, meşədə Qar-Qar çay ətrafında həlak olan şəhidlərin çıxarılmasında xüsusi xidmətlər göstərdik.

Maşınla qayıdanda yolda Rizvan mənimlə söhbətində ürək yanğısı ilə danışır və deyirdi ki, Xocalı faciəsi bizə bir işarədir. Artıq ermənilər geniş miqyaslı hücumlara başlayacaqlar. Doğrudan da necə demişdi, elə də oldu.

Nəhayət qanlı-qadalı günlərimiz başladı.

1992-ci ilin may ayının 8-də Şuşa işğal olundu. May ayının 17-18 isə Laçın ermənilər tərəfindən işğal edildi.

Azğınlaşmış düşmən Laçından Güləbird istiqamətinə iri miqyaslı görünməmiş hücumlar təşkil etmişdi. May ayının 21-də Rizvan bir qrup döyüşçü ilə Laçına doğru hücumu keçmişdi. Əlavə qüvvələr də onunla bərabər döyüş aparırdı. Mən onunla Laçının Turabı əyrisi deyilən yerdə görüşdüm. Ermənilərə yaxşı dərs verdik deyən Rizvan döyüşçüləri başına yığıb geri çəkildi və dedi ki, təcili gedib Güləbird ərazi Müdafiə batalyonunun komandiri Vaqif kişi ilə görüşüb Səfiyan, Suarası, Türklər və Qazıdərəsi kəndlərində postlar qoymaq və düşməne ağır zərbə vurub hücumu dayandırmaq lazımdır. Elə də oldu, ermənilərin hücumları tamamilə dayandırıldı.

1992-ci ilin iyun ayında Malxələf kəndi uğrunda qanlı döyüşlər başladı. Rizvan yaxın dostu Rəfail və bir neçə döyüşçü ilə (Rəfail hal-hazırda II qrup müharibə əlilidir) birlikdə səhərə yaxın düşmən postlarına hücum edərək bir neçə

erməni əsgərini məhv etmiş və postları ələ keçirmişdi. Biz isə Malxələf kəndini düşməndən azad etdik. Bir neçə gün düşmən əhatəsində ölüm-dirim savaşına qalxan Rizvan geri çəkilmək istəmirdi. Artıq düşməne kifayət qədər zərbə vurulmuşdu. Bir neçə texnika, canlı insan məhv edilmiş və düşməndən götürülmüş silahlar yeni yaranmış Güləbird Ərazi Müdafiə batalyonuna təhvil verilmişdi.

Qısa arayış

Rizvan Humay oğlu Hünbətov 1954-cü ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olub. Hərbi xidmət keçib, sürücülük ixtisası alıb. Ölümünə qədər Laçın rayon avtobazasının sürücüsü olub. Ailəli idi, üç övladı var: oğlu Təyyar, qızları - Səbinə, Lamiyə.

Kənd camaatı kənddən çıxıb qayıdırdı, ancaq Rizvan özünün körpə övladlarını da kənddən çıxmağa qoymurdu. Balaca Təyyarı döyüş nöqtəsinə aparıb ona ermənilər qəddarlarından danışdı.

Bimr dəfə körpüdə durmuşdum. Gördüm ki, qardaşı İsinin maşınında. Sabah nənə kəndə gəlir. Məni görəndə maşını saxladı və Rizvanı soruşdu. Mən də dedim narahat olma, Rizvan əməliyyata gedib. Dedi ki, Təyyarı da özü ilə aparıb?

- Dedim bilmirəm.

Qardaşları, dostları, anası Rizvanı görmək üçün günlərlə gözləyirdilər. Vətəninə, torpağına canı və qanı qədər sevən qardaşımızın nə qədər vətənpərvər olduğunu, onunla döyüşdə olanlar yaxşı bilirdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanını olduğu kimi təqdim edirik:

**Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin hərbi
qulluqçularının təltif edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin**

FƏRMANI

Azərbaycan Respublikasının torpaqlarının erməni işğalçılarından müdafiə edilməsində göstərdikləri xüsusi xidmətlərə, şəxsi igidlik və şücaətlərə görə aşağıdakı hərbi qulluqçular "Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif edilsinlər.

Çavuş Hünbətov Rizvan Humay oğlu
(ölümündən sonra)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

HEYDƏR ƏLİYEV

Bakı şəhəri, 16 sentyabr 1994-cü il

SUSUZ DAĞ DÖYÜŞLƏRİ

1992-ci ilin iyun-iyul aylarında azğınlaşmış ermənilər Güləbird kəndi üzərinə hər dəqiqə hücum keçir və qanlı döyüşlər başlayırdı. Səfiyan kəndindən Susuzdağa bir neçə dəfə hücum oldu. Hər iki tərəf çox böyük itkilərlə geri çəkildi. İyul ayında Susuzdağın alınması uğrunda yeni bir plan hazırlandı. Komandirlərlə razılaşmayan Rizvan öz taktikasından istifadə etməyə üstünlük verdi. Məqsəd Susuzdağı almaq idi, necə alınması heç kəsi maraqlandırmırdı. Susuzdağ tək alınсын. Rizvan bir qrup döyüşçü ilə birlikdə düşmən postlarının arxasına keçdi və düşmən tərəfdən kömək məqsədilə gələn qüvvələrlə döyüşə girdi. Təxminən bir neçə saat müddətində mühasirədə qalan düşmən məhv edildi.

Susuzdağ Azərbaycan ordusunun nəzarətinə keçdi. Beləliklə Laçın uğrunda böyük bir döyüş başladı.

Rizvan döyüşçülərin bir qismini başına yığb dedi ki, turşsu gətirmək lazımdır. Turşsu Laçının 7-8 km-də yerləşirdi və düşmən əlində idi. Bir gecənin içərisində bir neçə qağda əsgərlərə turşsu paylayan Rizvan əsil qəhrəmanlıq nümayiş etdirdi. Avqust-sentyabr aylarında düşmən qüvvəsi gücləndiyindənmi, yoxsa sapı özümüzdən olan baltaların xəyanətindənmi, çox itkilər verib yenidən Güləbird kəndi ətrafına qədər sıxışdırıldıq. Ancaq düşməne lazımı zərbələri endirdik.

PARTİZAN MÜHARİBƏSİ

1992-ci il sentyabr ayının axırı, oktyabrın əvvəlləri idi. Kəndin ətrafı hər tərəfdən mühasirəyə alınır, kömək üçün gələn qüvvələr tutduqları mövqeləri tərk edirdi.

Gülebırd ərazi müdafiə batolyonunun kamandiri Vaqif Cabbarov yaralanmışdı. Vəziyyət getdikcə ağırlaşdı. Kənddə olan 15-20 nəfər döyüşçü növbə ilə keşik çəkirdi. Rizvan döyüşçülərə xəbər göndərdi ki, qərargaha toplaşsınlar. Hamımız toplaşdıq və heç bir itki vermədən düşmən qüvvələrini məhv etmək barədə məsləhətləşmələr apardıq. Düzünü deyim ki, Rizvanın ali təhsili olmasa da çox gözəl ideyaları var idi. Güclü döyüş taktikasına malik idi. Yekunda belə qərara gəldik ki, partizan hərəkətinə keçmək lazımdır. Çünki, bizim rayonun və kəndin ərazisi dağlıq olduğu üçün partizan müharibəsi əlverişli idi. Bu ərazilərdə 5-10 nəfərlik dəstələrlə düşməne lazımı zərbələri vurmaq mümkün idi. Beləliklə, Gülebırd kəndi ətrafında partizan dəstələri fəaliyyətə başladı. Elə həmin gecə Rizvanın rəhbərlik etdiyi bir dəstə kəndin yuxarısında - Daran yalı yaxınlığında düşmənin böyük bir dəstəsini mühasirəyə çaldı. Oktyabrın 5-dən 9-dək Rizvanın rəhbərlik etdiyi

olan dəstə tamamilə düşmənin əl-qolunu bağladı. Oktyabrın 9-da ermənilər Pələhlidən Novruzallar dərəsi istiqamətində ağır texnikanın və canlı qüvvənin köməyi ilə hücumu keçdi. Biz isə Rizvan, Çingiz, Məhyəddin, Habil, Əlimurad, Calal, Səxavət və bir də mən Ramiz kənd xəstəxanasının üst tərəfində durub gözləyirdik. Hava telefonu mənim əlimdə idi. Ermənilərin telefon danışığına düşmüşdüm. Onlara məlumat verirdi ki, Güləbird kəndi boşdur. Ora sərbəst getmək olar. Rizvan isə bizə deyirdi ki, darıxmayaq, onların bir az da yaxınlaşmasını gözləyək.

Nəhayət biz enib, qəbiristanlığın altında olan daşlıqda özümüzmə mövqe seçdik. 60-70 metrlik məsafədə üç tərəfdən pusquya düşən ermənilər özlərini tam itirdilər. Təxminən 3 saatlıq gecə döyüşündə ermənilər tam məğlubiyyətə uğradı. Dolaşığa düşmənlər ermənilər bir tank və bir ZİL 131 maşını qoyub bir neçə nəfərlə qaçmağa macal tapdılar. Döyüşü yüksək ustalıqla aparən Rizvan düşmənin yuxusuna haram qatmışdı. Bir neçə gün ərzində Zurdərə, Qazıdərə körpüsü ətrafında ermənilər məğlubiyyətə uğradılar. Demək olar ki, qısa vaxt ərzində Güləbird kəndi ətrafında olan əvvəlki mövqələr bərpa olundu.

Oktyabrın 18-dən 19-na keçən gecə Rizvanla bərabər yeddi nəfərlə kəndin yuxarı hissəsində pusquda durmuşduq. Səhərə yaxın bir də gödük ki, ermənilər gəlirlər. Yaxın məsafəyə buraxıb bir neçə nəfəri məhv etdik. Gündüz, saat 5-ə, 6-a qədər ağır döyüşlər davam etdi. Bir neçə istiqamətdən hücumu keçən düşmənlər geri çəkilməyə başladı.

Ancaq döyüşdə mən ağır yaralandım. Rizvan döyüşçüləri yığıb məni xəstəxanaya göndərdi.

Mən Rizvanla döyüşlərdə olduğum vaxtların çox az bir hissəsini qələmə ala bildim. O, Azərbaycanın elə bir qəhrəman oğludur ki, onun haqqında yazmaq qurtarmaq olmaz.

Mən xəstəxanada olduğum vaxtlarda Rizvanın kəndimizin və rayonumuzun müdafiəsində düşmənlə ölüm-dirim savaşında olması xəbərlərini eşidirdim. Güləbird kəndinin qarşısında, Hə-

kəri çayının sağ sahilində - Maqsudlu kəndi ətrafında yerləşən Sarı qaya yüksəkliyində gedən döyüşlərdə xalqımızın vətənpərvər oğlu sözüün həqiqi mənasında qorxmaz, cəsur dostumuz eloğlumuz, 31 oktyabr 1992-ci ildə düşmənlər gülləsindən qəhrəmancasına həlak oldu. 1 noyabr tarixində I-də Sumqayıt şəhərindəki şəhidlər xiyabanında dəfn edildi.

Allah rəhmət eləsin.

* * *

Rizvanın ölümü bütün döyüşçülər üçün çox ağır itki oldu. Onun yoxluğu hər an, hər dəqiqə hiss olunurdu. Şəhidlik zirvəsinə ucalmış Rizvan görəsən sağ qalsaydı oğlu Təyyarı necə görmək istərdi? Bunu heç kim bilmir. Ancaq həyat yoldaşı Susanına deyir ki, həmişə Rizvan Təyyara deyirdi: - Sən yaxşı oxumalısən, gələcək tariximizi öyrənməlisən, vətənpərvər olmalısən...

Elə bu yerdə qələmimi saxlayıb düşünürəm. Çox heyf igid eloğlumuzdan. Ölüm elə bir andır ki, heç kimə bir kəlmə söz deməyə aman vermir. Təyyar günü-gündən böyüyür, kişiləşir, gələcəyə nikbin baxır. Qızları Səbinə, Lamiyə də böyüyür... Novruz bayramında süfrə kənarında oturanda bacılar yaman qəmli otururlar. Elə bil analarından nə isə soruşmaq istəyirlər.

Qapının zəngi çalınanda kişi kimi ayağa qalxıb evin qapısına tərəf gedən Təyyar qapını açır, gələn isə Təyyar üçün arxa olan, dayaq olan, ümidlə baxdığı əmiləridir

Təyyar əmilərinə ədəb-ərkanla yer göstərir və əyləşirlər. Qoca nənəsi Sabah nənə Təyyara xalq nağıllarından, atasının qəhrəmanlıqlarından yollarından danışır.

Sumqayıt şəhərində yerləşən Laçın rayonunun Güləbird kənd orta məktəbi Rizvan Hünbətovun adını daşıyır. Təyyar bacıları ilə birlikdə atalarının adını daşıyan məktəbdə oxuyurlar.

Bizim borcumuz gördüklərimizi yazmaq və gələcək nəsillərə çatdırmaqdır.

DAMCILAMA BULAĞI

(Güləbirdin ilk şahidi)

Laçın rayonunun işğalından sonra erməni işğalçıları Laçının cənubuna doğru iri miqyaslı hücumu keçmişdilər. Ancaq Güləbird kənd özünümüdafiə dəstələri öz mövqelərini Dirəvəngi, Türklər, Suarası, Ərik bağı kimi yüksəklərdə möhkəmləndirirdilər. Əhliman Dadaş oğlu da digər həmyerliləri kimi öz kəndinin, doğma torpaqlarının müdafiəsinə qalxmışdı.

Qısa arayış

Həziyev Əhliman Dadaş oğlu 1960-cı ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olmuşdur. İxtisasca sürücü idi. Atası Dadaş kişi gözəl sənətkar olmaqla həm də alicənab bir insan idi. Güləbird kəndində yaraşlıq binaların ucaldılmasında Dadaş kişinin müstəsna xidmətləri olub. Oğul dərdinə dözə bilməyən Dadaş kişi də dünyasını dəyişdi. Allah ona rəhmət eləsin!

Əhlimanın iki övladı yadigar qalıb. Artıq onlar böyüyüb, müstəqil Azərbaycan dövlətinin vətəndaşına çevriləblər.

Həziyev Əhliman Dadaş oğlu 1992-ci il iyun ayının 6-da şəhid olmuşdur.

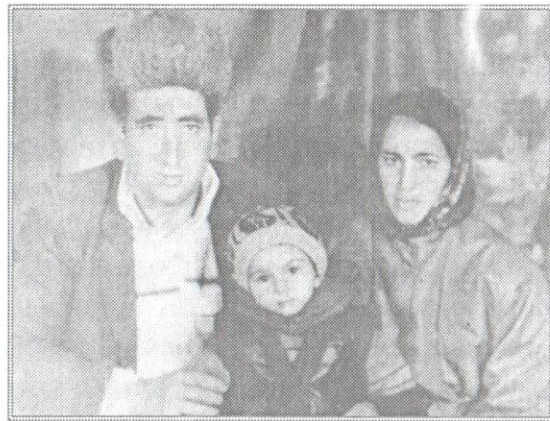
992-ci il, may ayının 27-də düşmən qüvvələri Laçın rayonun Qazıdərəsi və Cicimli kəndlərinə hücumlar edirdi. Yazın ılıq nəfəsi hər yerdə özünü göstərirdi. Elə bil bütün qayalar, daşlar canlanır, yamyaşıl ağacların yarpaqları hər tərəfin rəngini dəyişirdi. Bayramuşağı dərəsi, Qoşa qaya yalı. Çılpaq

dağlıqlar, təpəliklər tərəfindən hərdən bir əsən külək qarətikan yarpaqlarının səsinə ətrafa yayırdı.

Damcılama bulağı yaxınlığında olan tərənin üstündə keşik çəkən Əhliman və onun digər yoldaşları söhbət edirdilər. Hərdən ayağa durub o tərəf - bu tərəfə gəzən Əhliman yaman fikirləşirdi və öz-özünə deyirdi: - Həmişə bu yerlər səslə, küylü olardı. İndi camaatımızdan, elimizdən, obamızdan bir xəbər yoxdu. Doğrudan da, hər tərəf sakitliyə qər q olmuşdu. Digər yoldaşlarından fərqli olaraq Əhliman bu yerləri qarış-qarış tanıyırdı.

Elə həmin gün xəbər gəldi ki, ermənilər Qız qəbri istiqamətindən hücumu keçib. Hamı tez maşınlara minib həmin yerə yollandı. Döyüş təxminən üç saat çəkdi. Düşmən geri çəkildi. Əhliman da mənimlə birlikdə həmin döyüşdə iştirak edirdi. Fiziki cəhətdən olduqca qüvvətli olan Əhliman çox cəsarətlə döyüşürdü. AQS növlü silahla düşməni aman-aman vermirdi. Biz geri qayıdanda mən ona sual verdim ki, bəs bu silah ağırdır, onu necə gəzdirirsən? O, mənə belə cavab verdi: - Ramiz, piyada gələn qüvvənin yalnız bu silahla qarşısını almaq olar.

1992-ci il mayın 28-ində Cümhuriyyət bayramını qeyd edib, hamımız lazım olan ərazilərə keşik çəkməyə yollandıq. Əhliman da iki nəfərlə birlikdə "Damcılama bulağı" deyilən yerə yollandılar. Damcılama bulağı Güləbird kəndinin

şimalında - təxminən 500-600 m məsafədə qalın ağacların, təpəliklərin, sıx qayaların arasında yerləşirdi. Əhliman və digər yoldaşlar bulağın 150-200 m-liyində gündüz vaxtı keşik çəkirdilər. Sən demə bir neçə gün əvvəl dörd nəfər erməni gəlib bulağın ətrafında qalın meşəlikdə gizlənməmiş. Ümumiyyətlə, heç kimin ağına gəlmirdi ki, onlar gəlib burada gizlənilər.

Günorta yeməyi yeyildikdən sonra Əhliman yoldaşlarına deyir ki, siz burada silahların yanında dayanın. Mən də gedim bulaqdan su gətirim. Əhliman bulağa su gətirmək üçün yollanır, 10-15 dəqiqədən sonra hansı hadisələrin baş verəcəyini ağına da gətirmir. Əhliman suyu götürüb qayıdarkən ermənilər onu dairəyə alıb təslim olmağa əmr edirlər. Ancaq Əhliman onlara tabe olmur, bir-birlərinə müqavimət göstərirlər. Burada ermənilər özləri məhf ola biləcəklərindən qorxub, atəş açmağa bilmirlər. Ancaq bıçaqla Əhlimana müqavimət göstərirlər ki, onu diri aparsınlar. Bu da baş tutmadıqda onunla əlbəyaxa döyüş zamanı ağır bədən xəsarəti ilə onu öldürürlər. Səs-küydən yoldaşları baş vermiş hadisədən xəbər tutur və kənddəki döyüşçülərə məlumat verirlər.

Xəbəri eşidən kimi hamı silahlanıb hadisə yerinə yollandı. Erməniləri sağ tutmaq lazıq üçün üç istiqamətdən hücum hazırlanırdı. Damcılama bulağı ərazisi tamamilə nəzarət altına götürüldü. Sıx ağacları, kolluq olan bu ərazidə bir neçə saatlıq əməliyyat nəticəsində ermənilərin iki nəfəri öldürüldü. Əhlimanı isə dünyasını dəyişmiş vəziyyətdə tapdıq. Elimizin, obamızın qeyrətli oğlu dörd erməni ilə tək mübarizə aparıb, onlara təslim olmamışdı. Son məqamda ölümü əsr düşməkdən üstün tutmuşdu. Əhlimanın ölümü bütün döyüşçülərə çox pis təsir etdi. Əünkü vəhşi ermənilər Əhlimanı xüsusi qəddarlıqla - bədən əzalarını kəsməklə öldürmüşdülər.

Ancaq onu deyim ki, Əhlimanın qisası ölümündən

təxminən iki saat sonra, iki erməninin öldürülməsi ilə alındı. Ancan nə faydası... Biz Əhlimanı itirmişdik...

Doğrusu mən heç vaxt rast gəlməmişdim... Ata və ana öz övladının qanını içə bilsin... Ancaq mən bunu öz gözlərimlə gördüm. Biz Əhlimanın meyidini gətirəndə rəhmətlik Dadaş kişi ilə Simuzər xala Əhlimanın qanından götürüb içdilər.

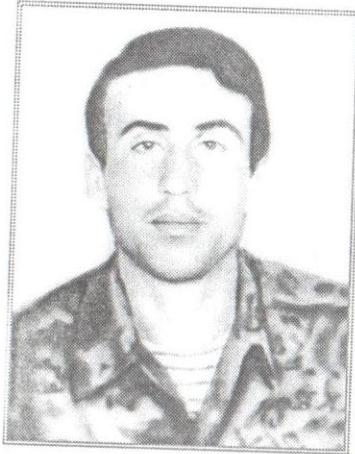
Artıq demək olar ki, qaranlıq düşürdü. Güləbird kəndinin icra nümayəndəsi gözəl insan, ağsaqqal Qacay Aslanov döyüşçülərlə birlikdə dəfndə iştirak edirdi. Hava qaranlıq olsa da qəbir qazılıb hazırlanmışdı. Qaçay kişinin təkidi ilə bütün döyüşçülərin atəş səsləri altında Laçın torpağının qəhrəman oğlu Güləbirdin ilk şəhidi Əhliman 1992-ci il iyunun 6-da öz dədə-baba qəbiristanlığımızda dəfn olundu.

Allah rəhmət eləsin.

Gərgin döyüşlər nəticəsində bir ilə yaxın Əhlimanın qəbrini qorusaq da sonra qoruya bilmədik.

Qara yellər əsdi, qız-gəlinlərimiz qara geyib yas saxladılar. Sən demə, Oğuz türk torpaqlarının qorunmasında hələ neçə-neçə igidin qanı axacaqmış. Onların gəzdiyi bu torpaqlarda kafirlər müvəqqəti qələbə çalacaq, şəhid qəbirləri, ata-baba qəbirləri girovluqda qalacaqmış. Düşündüklərimiz, bizim bildiklərimiz bizim özümüzdə qalacaq. Gəlin hamılıqla biz bu düşündüklərimizi müvəqqəti yaşadığımız torpağa yox, doğulduğumuz ata-baba yurduna aparaq, yoxsa şəhidlərin ruhu bizi rahat bağışlamayacaq. Mən bu sözləri oxuyacaq hər bir soydaşımıza düşünməyi arzulayıram. İnanıram ki, biz döyüşəcəyik və tezliklə qələbə çalacağıq.

HƏKƏRİ QANA BULANMIŞDI

İsti yay günlərində Həkəri çayının kənarında çox gözəl sərin hava olurdu. Çay qırağı boyu gəzəndə insanın bütün dərdi-səri yox olurdu. Çünki çayın şırıltılı səsi, qayaların, daşların arasından oğrun-oğrun axışı çox mətləblərdən xəbər verirdi. Həkəri çayı Qarabağın çox igidlərini, çox insanların görüb yola salmışdı.

Həkəri Güləbird kəndinə çox doğma idi, çünki bu çay düz kəndin içindən keçirdi.

Həkəri... Düşmən əlində qalan şəhid qanı yuyan dərdlərimizi Araza və oradan da Xəzərə aparacaq...

Həkəri vurğunu olan bir eloğlundan söhbət açmaq istəyirəm.

Allahverdiyev Alış Avdın oğlu 1968-ci ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirib sürücülük sənətinə yiyələnmişdi, hərbi xidmətini Avropa ölkəsində keçirmişdi.

Alışın ölümündən sonra atası oğul dərdinə dözməyib Bakı səhərində dünyasını dəyişdi.

Alışın gənclik dövrü çox qısa oldu. Ancaq buna baxmayaraq onun ömrü şərəflə, qeyrətlə keçdi. Özündən sonra gələn nəslə Vətəni, torpağı sevməyi öyrətdi.

1992-ci ilin sentyabr ayının ortaları idi. Hərbi hissədən əmr gəldi ki, hücum hazırlaşaq və onların əmrini gözləyək. Bütün heyət kamandanlığın əmrini gözləyirdi, çünki hücumun bizim üçün böyük əhəmiyyəti var idi. Ona görə ki, "Qızartı"

yüksəkliyinə çox hücumlar olmuş, lakin oranı tutmaq mümkün olmamışdı. Əmr verildi. Hücum başlandı. Alış olan bölmə ilə biz bir cınahtan hücumu keçdik. Artilleriyanın səsindən, şaqqıltısından dağlar titrəyir, meşələrin külü göyə sovrulur, düşmən geri oturdulurdu. Alış ağacların arasından düşməne tutarlı zərbələr endirirdi. Döyüş səhərə yaxın gedirdi. Səhər açıldı. İstər biz tərəfdən, istərsə də düşmən tərəfindən yaralananlar, ölənlər çox idi. Hamımız birlikdə bu mənzərəni seyr edirdik. Alış bir neçə yoldaşlarla yaralılara yardım edib, onları döyüş zonasından çıxarırdı. Alış birdən dözməyib dilləndi: - Görəsən biz nə üçün yaranmışıq? Niyə biz insanlar bir-birimizə qənim kəsilmişik? Dağlar, dərələr qana bulanıb. Niyə bu həyat bu qədər dəhşətlidir? Bəlkə bunların heç biri baş verməyib, - deyə fikrə getdi...

- Yox-yox, biz öz ata-baba torpaqlarımızı qoruyuruq. Biz ədalətliyik. Ədalətsiz o - kafirlərdir, deyib ayağa qalxdı. Onlar nə qədər ki, payların almayıblar sakit oturmayacaqlar...

Bizə əlavə kömək gəldi, tutduğumuz mövqelərimizi möhkəmləndirdik. Suarası kəndi ətrafında Alış yoldaşları ilə erməni pusqusuna düşdü, amma bu döyüşdən də qəhrəmanlıqla çıxdı və bir neçə erməni meyidini də özləri ilə gətirdilər.

Əməliyyat çox uğurlu alındı. Laçının 3 km-lik məsafəsində dayandıq. Əlavə gələn qüvvələr azad olunmuş ərazilərdən və yollardan minaları təmizləmək əmri almışdı. Mütləq bu qüvvələrə bələdçi lazım idi.

Alış da gələn qüvvələrin bir qrupunu götürüb Güləbirddən Laçına doğru apardı ki, minaları təmizləsinlər, texnika yol ilə hərəkət edə bilməsi üçün yol minalardan təmizlənsin.

Laçına tərəf gedəndə Malxələf kəndinin yaxınlığında çayın sol tərəfində dayanan düşmən qüvvələri ilə atışma düşür. Gərgin döyüş nəticəsində düşmən qüvvələri geri çəkilir. O vaxt

onunla birlikdə yoldaşlarının dediyinə görə, Alış orada görünməmiş qəhrəmanlıq göstərib və düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv edib. Alış və onunla birlikdə olan dəstə irəliləyir. Minaaxtaranlar öndə gedir. Qalanları isə arxada böyük bir ağaclığa girirlər. Onlar Alışın nəzarəti altında 17 ədəd mina çıxarıb zərərsizləşdirirlər. Dərəyə çatanda minaaxtaranlar deyirlər ki, biz buradan ehtiyat edirik, gedə bilmərik. Alış irəliyə çıxır deyir ki, mən gedirəm, siz də arxamca gəlin. Qorxmaz və təcrübəli döyüşçü bir qədər gedir. Qarşıda mina olduğunu unudur və bir anda yer-göy titrəyir, dağlar lərzəyə gəlir. Tank əleyhinə qoyulmuş Alışın ayağının altında partlayır. Bir göz qırpmında ətraf qana boyanır, özü də şəhid qanına... Damla-damla kollara, ağaclara səpələnən bu qanın sahibinin bədəninin hissələrini bir yerə yığmaq üçün bir neçə nəfər hadisə yerinə gəldik. Nə edəcəyimi özüm də bilmirdim. Ağaclardan, kollardan, daşlardan parça-parça yığıdığım Alışı... Qanımı Həkəri çayı yuyub aparmışdı. İlahi bu nə dəhşət idi? Başımıza nələr gəldi, nələr görmədik. Kənd camaatı bizi gözləyirdi. Gedirdik. Ancaq nə deyəcəkdik. Avdın kişiylə Fatma nənəyə.

Yol ilə geri qayıdanda necə qayıtdığımı təsəvvürümə gətirə bilmirəm. Fikirləşirəm ki, dünyanın ən vəhşi milləti olan ermənilər öz torpaqlarımızda bizim başımıza nələr gətirdilər. Kəndə çatar-çatmaz kənd camaatının böyük bir axınla bizə doğru gəldiyini görüb yerimizdə dayandıq. Fatma nənə saçlarını yanına töküüb nalə çəkirdi. - Axı sənin nə vaxtın idi, ay oğul! Sənin bu qapıda toy mağarın qurulmalıydı, yas mağarın quruldu. Valideynlər üçün ağır olan oğul dərdini Gülüəbird eli ilə birlikdə çəkmək mənə çox təsəlli verir, deyən Avdın kişi ilə söhbətimiz mənə üçün çox ağır gəldi.

O dedi:

Səhər-səhər mən Həkəri çayının üstündə dayanmışdım,

çaya baxırdım. Bir anda çayın rənginin qıpqırmızı olduğunu görüb yaman həyacanlandım. Öz-özümə dedim ki, mən neçə illərdir ki, burada yaşayıram bu çayın aşib-daşmasını görmüşəm, ancaq belə qıpqırmızı olduğunu görməmişəm. İsti meh əsirdi, elə bil qanlı su məni arxasınca aparmaq istəyirdi, mənə doğmalaşdı. Bir az oturub bir papiros də çəkdim. Evə sarı dönəndə bütün gördüklərimin həqiqət olduğunu gördüm. Sən demə, ay oğul çayla axan qan mənim damarlarımdan axan qanymiş.

Bir papiros yandırıb sözünə davam etdi. Kaş ki, yerimizdən olmayaq. Onsuz da mənə dəyən dəydi, mən indi şəhid balamın məzarını qorumalıyam.

Yox, Avdın kişi, biz o məzarları qoruya bilmədik, hələ üstəlik sizi də itirdik.

Ancaq nə qədər qanlar tökülsə də igid oğullarımız şəhid olsa da biz döyüş ruhuyla yaşayıb, torpaqlarımız uğrunda mübarizəyə hazırıq.

Alış 1992-ci il oktyabrın 6-da Laçın Gülüəbird yolunun minadan təmizlənməsində qəhrəmanlıqla həlak oldu. Məzarı Gülüəbird kənd qəbiristanlığında qaldı.

Allah rəhmət etsin.

Allahverdiyev Alış Avdın oğlunun tabur komandiri Vaqif Cabbarovun yazdığı təqdimatı olduğu kimi veririk:

TƏQDİMAT

Allahverdiyev Alış Avdın oğlu xidmət etdiyi qısa müddət ərzində yalnız müsbət keyfiyyətləri ilə fərqlənmiş, öz yoldaşları arasında hörmət qazanmışdır. O qısa müddətdə döyüş bacarığı ilə yoldaşları arasında sevilmiş, taqım komandiri vəzifəsinə təyin edilmişdi. Torpaqlarımızın müdafiəsinə

qalxan minlərlə Azərbaycan oğullarımızdan biri olan Allahverdiyev Alish düşməne qarşı amansız və barışmaz olmuşdur. O həmin hissədə öz bacarığı ilə fərqlənmiş, komandanlıq tərəfindən verilən əmr və göstərişləri, tapşırıqları həmişə layiqincə, müvəffəqiyyətlə yerinə yetirərdi. Allahverdiyev Alish bir neçə döyüş əməliyyatlarında iştirak etmişdir. Əsl döyüşçü olduğunu bir daha sübut etmişdir. Allahverdiyev Alish Malxələf, Suarası, Qızartı yüksəkliyi uğrunda gedən əməliyyatlarda xüsusi ilə fərqlənmişdir. O minalanmış sahələri təmizləməkdə daha fəal iştirak edirdi.

Allahverdiyev Alish öz həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq Güləbird-Laçın magistral yolunun minadan təmizlənməsini öz üzərinə götürmüşdür. 127 ədəd minanı zərərsizləşdirmiş, ertəsi gün təsadüfən düşmənin hiylə ilə gizlətdiyi mina partlamış, Allahverdiyev Alish Avdın oğlu qəhrəmancasına həlak olmuşdu.

Allahverdiyev Alish Avdın oğlunun yüksək ada layiq görülərək mükafatlandırılması üçün Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi qarşısında vəsadət qaldırıram.

*"N" hərbi hissənin tabur komandiri,
baş leytenant Vaqif Cabbarov
1992-ci il*

GƏRAY GÜLƏBİRDƏN GETDİ

Ömrümüzün rüzgarı yaman bəd əsdi. İllərimiz xəzana düşdü.

Şəhidlərimizin ayaq basıb, qanları ilə "Ana Vətən" yazdığı yerləri çox gəzmişəm və görmüşəm. Çox qaranlıq mətləblərdən xəbər tutmuşam, hüznü baxışların şahidi olmuşam.

Azad kişinin övladları içində Gəray diqqəti daha çox cəlb edirdi. Həm bacarığına, həm də cəsarətinə görə hamıdan seçilirdi. Azad kişi Gəraya öz atasının adını qoymuşdu.

Doğrudan da talelər bir-birinə oxşar olur. Babası Böyük Vətən müharibəsində qəhrəmanlıq simvoluna çevrildi. Nəvəsi Gəray isə onun yolunu davam etdirdi.

Müharibə başlayandan bəri bütün gününü cəbhə xəttində düşmənlə mübarizədə keçirən eղğlumuz Gəray daima axtarışda idi. Gəray bizimlə söhbətində həmişə deyirdi: - Mən bu tufəngiylə atışa bilmirəm. Ermənilər avtomatla döyüşür, biz isə ov tufəngi ilə. Mən sabah tezdən posta gəlməyəcəm. Gedirəm rayona polis sıralarına daxil olam. Əlimizdə heç olmazsa bir avtomat silahı olsun.

Düzünü deyim ki, yoldaşlarım ona inanmadılar. Aradan bir neçə gün keçəndən sonra Gəray polis formasında, çiyində avtomat silahı ilə posta gəlib çıxdı və yoldaşlarla hal-əhval tutub dedi: - Bizə yalnız bu silahlar lazımdır.

Elə həmin gündən Gəray Cicimli, Qazidərəsi, Fərəcan, Güləbird və digər sərhəd kəndlərinin müdafiəsində erməni işğalçılarına qarşı döyüşlərdə daha şövqlə vuruşmağa başladı. Hamı bilirdi ki, 1989-90-cı illərdə sərhəd rayonlarında olan

silahların çox hissəsini dövlət orqanları adi vətəndaşlardan yığışdılar.

Gəray polis işçisi olduğu üçün hansı kənddə münaqişə yaranırdısa dərhal özünü ora çatdırırdı. Onun olduğu döyüşlərdən biri yaxşı yadımdadır. Bizim kənd Ermənistanın bir çox kəndləri ilə həmsərhəd idi. Həmin yerlərdə kənd camaatı əkin işi ilə məşğul olurdu. İşlədiyimiz ərazi "Aralıq yalı" sayılırdı. Bu yer Təzə Xinzirək kəndi ilə yaxın məsafədə həmsərhəd idi.

Payız ayı olduğundan günlər çox qısa olurdu. Havalar isə sərin keçirdi. Əkin sahəsində işləyənlər hamısı yığışıb bir yerdə günorta yeməyi yeyirdilər. Həmin günü günorta yemək ortaya gələndə xain ermənilər bizi güclü atəşə tutdular. Döyüşün kəskin yerində Gəray özünü bizə köməyə yetirdi. Bizdə olan silahlar ov tüfəngləri idi. Uzaq məsafəni isə bu tüfənglə vurmaq mümkün deyildi. Ermənilər hücumu keçmişdi. Gəray bizdən ayrılıb iri daşların arasından düşməyə sərbəst atəş açmağa başladı. Təxminən üç saatdan artıq gedən döyüşdə düşmən geri çəkildi. Onlar inanmırdılar ki, bizdə avtomat silahı var. Gəray döyüş qurtarandan sonra dedi ki, gəlin rahat oturub nahar edək. Qoy onlar baxıb partlasınlar ki, kişi-kişiyə yemək yeyəndə atəş açmaz. Bu qorxaqlıqdan başqa bir şey deyil.

Qısa arayış

Məmmədov Gəray Azad oğlu 1969-cu ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olmuşdur. Orta təhsilli idi. 1990-cı ilin iyun ayından Laçın rayon Polis şöbəsinin əməkdaşı, baş serjant idi. 1987-89-cu illərdə hərbi xidmətdə olmuşdur. Subay idi. 27 avqust 1993-cü ildə Güləbird kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə ürəyindən dəyən güllə yarasından şəhid olub.

1992-ci il may ayının 18-də Laçın rayonu erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edildikdən sonra düşmən qüvvələri Laçın rayonunun həm şimalından, həm də cənub istiqamətindən iri miqyaslı hücumu keçmişdi. Gəray öz döyüş yoldaşları ilə birlikdə Güləbird kəndinin müdafiəsinə qalxdı. Həmin döyüş mayın 27-də axşam üstü başladı. Qeyri-bərabər döyüşdə ermənilər bir neçə istiqamətdən hücumu keçmişdilər ki, rayonun ən axırncı kəndi də işğal etsinlər. Biz milli ordunun əsgərləri idik. Polislərdən isə yalnız Gəray bizim yanımızda idi. O, heç kimə aman vermirdi.

Səfiyan və Qazıdərəsi kəndlərindən ermənilər iri çaplı pulemyotlarla bizim mövqelərimizi atəşə tutub, irəliləyirdilər. Təxminən saat 8 olardı ki, Gəray qumbaraatan avtomat və pulemyotla düşməni susdurdu. Əsas döyüş "Qazıdərəsi" körpüsü istiqamətində gedirdi. Gəray sərbəst atəşlə düşmənlərin bir neçə canlı qüvvəsini sıradan çıxartmışdı, düşmən geri çəkilirdi. Axşam saat 10-da biz Malxələf kəndinə doğru irəliləyirdik. Öndə Gəray gedirdi. Heç kimi qabağa keçməyə qoymurdu. Bir sözü var idi. Deyirdi ki, mən sizdən yaşda kiçik olsam da çox döyüşdə iştirak etmişəm. Təcübəliyəm, həm də ki, subayam. Sizi isə evdə gözləyən var.

Deyirəm ki, qardaş kaş səni də evdə gözləyən olaydı...

İlk dəfə döyüşdən evə qayıdanda Gəray bizdən əl çəkmədi. Onlara getməyi təklif etdi.

Biz də onun sözünü yerə salmadıq. Onlara yollandıq...

Çəpərin arası ilə gedəndə itlər hürüşməyə başladı. Qonşularının pis bir iti var idi. Uşaqlar dedi ki, Gəray bizi itə tutduracaqsan. Yaman qorxuruq. Gəray gülməyə başladı. Dərman arxının üstünü keçib, evə girdik. Gəray pencəyini soyundu və bir az idman edib, sakit dayandı. Hava da yaman buludlu idi. Birdən yoldaşlarının səmindən diksinib dilləndi:

- Görəsən günəş nə vaxt çıxacaq, göydəki buludlar elə bil

bizim üzərimizdədir. Gəray olduqca dərin fikirli, düşüncəli, səbirli, təmkinli bir insan idi. Səriyyə xala samovarı qaynadıb gətirdi. Təzə pendir, nehrə yağ, isti çörək və bütün naz-nemət stolun üstünə töküldü. - Yeyin, - dedi.

Gəray dedi ki, niyə bir az tez etmirsən, axı biz axşamdan indiyə kimi heç nə yeməmişik. Səriyyə xala dedi ki, ay oğul, mən qoca arvadam, gücnən ,bəlaynan bunları bacarıram, bu da sənin dostların və qohumların. Niyə evlənmirsən, axı bir neçə gün bundan əvvəl sənə dedim ki, kəndimizin gözəlgöyçək qızlarından birini al. Qəşəng sənə toy edək, vallah toy paltarını almışam , hər şeyimiz də var.

Biz də dedik ki, yaman olardı. Gəray , siz kimi ürəyinizdə tutursunuz, de qalanını biz edərik. O dedi:

- Siz bilməzsiniz, hələ o oxuyur, balacadır, biz də başladıq zarafat etməyə.

Nə biləydi ki, Gərayın üç toyluq paltarı çamadanda qalacaq. Ağ örpəyin qana bulanacaq, ən müqəddəs olan şəhidlik zirvəsinə ucalacaqsan. Ömrü qısa oldu amma şərəfli öldü. Bu taleh 1969- cu ildə yazılıb biz bilməyən taleh gün...

Nə isə. Söhbətimizin şirin yerində bir də yazılmalı gördük ağ saçlı nurani ağsaqqal kişi Azad əmi gəlir. Gərayın atasına hamı ayağa durub salam verdi. Azad kişi yaxşı nərd oynayırdı, bir az nərd oynadıq. Sonra bizə bir az erməni vəhşiliyindən danışdı və sonra telefon zəng çaldı. Biz Gəraygilin evində olanda bizi telefonla qərargaha çağırıdılar.

Qərargaha yollandıq. Xəbər gəldi ki, ermənilər Malxələf istiqamətində hücumu keçib. Maşınlara yığışib, postlara çıxdıq. Bir neçə saat döyüş davam etdi. Düşmənin bir tankını Gəray qumbaraatanla sıradan çıxardı və düşmən geri çəkildi.

1992-ci ilin iyun ayında Malxələf istiqamətində irimiqyaslı hücumu keçdik. Gəray bu döyüşdə də fərqləndi, düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv etdi. Hamıdan birinci olaraq

"Xəlifə qəbri" deyilən yerdə olan düşmən postlarını qumbaraatanla məhv etdi. Həmin döyüşdə göstərdiyi igidliyə görə Gəraya pul mükafatı təqdim olundu və onun haqqında Azərbaycan televiziyasında ilə xüsusi veriliş hazırlandı.

QIZARTI VƏ SUSUZDAĞ DÖYÜŞLƏRİ

1992-ci ilin sentyabr ayından "Qızartı" və "Susuzdağ" yüksəklikləri uğrunda güclü döyüş başladı. Həm Qızartı, həm də Susuzdağ yüksəklik ərazidə yerləşirdi və həmin ərazilər ermənilərin əlində idi. Əməliyyat hazırlandı. Biz on beş nəfərlə birlikdə erməni postlarını keçib, vəziyyət haqqında məlumat verməliydik. Gecənin qaranlığında ağacların görünüşü insani vahiməyə salırdı. Ağacların tökülmüş yarpaqları adamın ayağının altında elə saqqıldayırdı ki, elə bil nəsə partlayırdı. Gəray bizə Fərəcən kəndinin yuxarı hissəsindən keçməyi təklif etdi. Biz oradan sağ-salamat keçirməyi boynun götürürdü. Çox çətinliklə razılaşdıq.

Təxminən gecə saat 2-3 radələrində erməni postlarının təxminən 10-15 metrliyindən keçməliydik. Hava qaranlıq idi. Hamımızdan irəlidə Gəray gedirdi. Ağacın budağı onun əlindən birdən buraxıldı. Uşaqlar diksindi. Cəld hərəkətlə Gəray hər şeyi qaydasına qoydu. Kiçik bir səhv hərəkət böyük faciələrə səbəb ola bilərdi. Nəhayət gecə saat 5-6 radələrində öz yerlərimizi tutduq.

Səhər saat 8-ə qədər biz tərəfdən artilleriya atəş açmalı idi. Çox təəssüf ki, gecikdi. Saat 9-da atəş başladı. Baldırğanlı kəndinin meşə yolu biz tərəfdən tam nəzarətə götürüldü. Bir azdan gördük ki, bir ədəd BMP ermənilərə köməyə gəlir. Gəray yolun altına keçdi, qumbaraatanla çox sərbəst atəşlə düşmən texnikasını vurdu. Demək olar ki, yol tamamilə kəsildi. Ermənilər bu döyüşdə mühasirəyə düşdülər, çox ağır

itki verərək postların hamısını tərk edib qaçmağa başladılar. İki gün ərzində Laçın rayonu ərazisində ən yüksək yerlərdən ikisi, "Qızartı" və "Susuzdağ" Azərbaycan ordusunun tam nəzarətinə keçdi və Laçın istiqamətində hücumlarımız davam etdi.

Əziz oxucular. Mən Gərayın döyüş yolundan çox yaza bilərəm. Amma bu yazdıqlarım onunla birgə döyüşlərdə olduğum günlərin xatirələridir.

Elimizin, obamızın igid oğlu çox böyük qəhrəmanlıqlar göstərdi, yağı düşməni ana torpağımızdan çıxarmaq üçün əlindən gələni əsirgəmədi.

Yaxın dostumuz, silahdaşımız vətənpərvər bir igid də sıralarımızdan getdi.

Qəbri Sumqayıt şəhərinin şəhidlər xiyabanında qazıldı.

Allah rəhmət eləsin!

Laçın rayon Polis Şöbəsinin rəisi polis polkovniki M.S.Qədirov tərəfindən Məmmədov Gəray Azad oğluna ölümündən sonra Milli Qəhrəman fəxri adı verilməsi üçün yazdığı təqdimatı olduğu kimi veririk:

Laçın Rayon Polis Şöbəsinin "Post-Patrul Xidməti" batalyonunun polis nəfəri, polis baş serjantı Məmmədov Gəray Azad oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adının verilməsinə dair

TƏQDİMAT

Laçın Rayon Polis Şöbəsinin rəhbərliyi bildirir ki, "Post-Patrul Xidməti" batalyonunun polis nəfəri, polis baş sercanti Məmmədov Gəray Azad oğlu 27 avqust 1993-cü il tarixdə Laçın rayonunun Gələbird kəndi uğrunda döyüşlərdə

qəhrəmancasına həlak olmuşdur.

Polis baş serjantı Məmmədov Gəray Azad oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" adının verilməsi haqqında rota komandirinin təqdim etdiyi raporta baxıldı.

1992-ci ilin may ayında Laçın rayon ərazisi erməni işğalçıları tərəfindən işğal edildiyi zaman polis baş serjantı Məmmədov Gəray Azad oğlu öz doğma kəndini tərk etməyib, kəndin gəncləri ilə birlikdə onun müdafiəsinə qalxır.

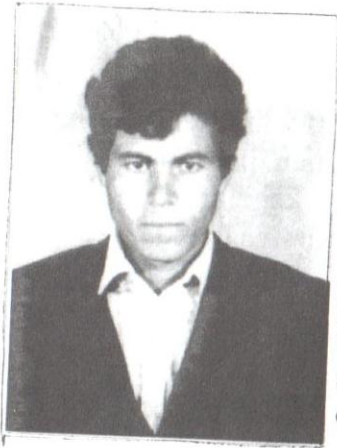
1992-ci ilin may ayının 25-də düşmən Gələbird kəndi istiqamətində hücum keçərkən, düşmənin geriye çəkilməsində polis baş serjantı Məmmədov G.A. oğlu şəxsi qəhrəmanlıq göstərmişdir. O, döyüşçü yoldaşlarının köməyi ilə düşmənin 20-yə yaxın canlı qüvvəsini və 2 tankını məhv edərək onun geri çəkilməsinə nail olur və bu döyüşdə ağır yaralanır.

Polis baş serjantı Məmmədov G.A.oğlu 1990-cı ildən həlak olan günə kimi dəfələrlə qanlı döyüşlərdə olmuş, hər dəfə qəhrəmanlıq nümunələri göstərmişdir. Onun keçdiyi döyüş yolu Laçın-Şuşa ərazilərində olmuşdur. Bu müddət ərzində polis baş serjantı Məmmədov G.A. oğlu dəfələrlə Azərbaycan Respublikası DİN-i, Laçın RPŞ-i tərəfindən mükafatlandırılmışdır. Onun döyüş fəaliyyəti barədə dəfələrlə respublika televiziyası, mətbuatı və radio vasitəsi ilə reportajlar verilmişdir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən polis baş serjantı Məmmədov G.A. oğluna ölümündən sonra "Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı" fəxri adı verilməsi üçün vəsadət qaldırıram.

*Laçın rayon polis şöbəsinin rəisi
Polis podpolkovniki M.S.Qədirov*

BÖYÜKDƏRƏ QANA BULANDI

İsti yay günlərində Güləbird kəndində havalar yaman isti keçirdi. Həkəri çayının kəndin yaxın məsafəsindən axması az da olsa kəndə sərinlik verirdi. Qonşu kəndlərin müdafiəsini və öz kəndimizin müdafiəsini təşkil etmək olduqca çətin idi. Səfiyan kəndinin yaxınlığında olan Böyükdərə postu çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. 1992-ci ilin may ayının 20-dən sonra Güləbird kəndi ətrafında gərgin döyüşlər gedirdi.

Mayın 25-də ermənilər Malxələf kəndi istiqamətində hücumla keçmişdilər. Mənimlə bir yerdə döyüşən İsaq adlı bir döyüşçü olduqca cəsarətli idi. Demək olar ki, o döyüşdə İsaq ermənilərin bir neçə canlı qüvvəsini məhv etdi və Xəlifə qəbrinə də ilk çatan elə özü oldu. Könüllü əlinə silah alıb daima gününü postlarda keçirən İsaq həmişə deyirdi ki, mən torpaqlarımızı düşməndən azad olan günə qədər silahımı yerə qoymayacam. Evin böyük oğlu olduğuna görə həmişə evin bütün yükünü öz çiyinlərində çəkirdi.

Qısa arayış

Məmmədov İsaq Savalan oğlu 1963-cü il may ayının 28-də Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olub. 1981-1983-cü illərdə Sovet hərbi sistemində xidmət edib. 1988-ci ildə Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil olub. 1991-ci ildən Sarı Aşıq kolxozunda zootexnik vəzifəsində çalışıb. Subay idi.

Mən bu yaz elə bilirdim ki, baharımız qara gəlsə də yayımız, payızımız öz donunda gələcək və mən daha qara yazılar yazmayacam.

Analar da belədir. Yandıqlarından bilmirlər ki, ah-nalələrini

İsaq (ayaq üstə soldan birinci) sinif yoldaşları ilə

kimin üstünə töksünlər. Axı, baharın, payızın, yayın, qışın nə günahı? Axı, bu bahar da, bu payız da bizə qoşulub ağlayır, libasını qara boyuyub. Başına qara bağlayır. Şəhidlərimizin yasını saxlayır. Bu fəsillərdə daş ürək var. Bir görün nə qədər şəhid yasını saxlayır, kim dözər bu ağrılara...

Şəhiddi gül ətirli baharımız. Şəhiddi əməyi sovqatlı payızımız. Şəhiddi dünya yola salmış müdrik qışlarımız. Aranlı-dağlı ellərimiz də, nəğmələrimiz də, xarı bülbüllərimiz də şəhid. Min əzab görən analarımız, qardaş toyuna həsrət qalan bacılarımız. Bu Vətən torpağının qismətinə şəhidlik yazıldı. Sizde şəhidlərin izi qalıb. Sizde bu həyətlərdən doymayan şəhidlərin gözü qalıb. Baxışı qalıb. Ay bir həyə-naz eyləyən gözəllərin sevgilləri, siz də şəhidsiniz. Saxlayın, ay gözəllər, o baxışları, saxlayın o sevgiləri, verməyin özgəyə, amandı. Yandırarsız o sevgiləri, qaraldarsız, küsdürərsiz o lal baxışları. Sevin! Necə sevmişdinizsə eləcə sevin. Bundan sonra şəhid sevgisi yaşadı. Bu sevgi daha müqəddəsdə. Ülvi idi...

Bu yazdıqlarımamı dastan deyim, nağılmı deyim, faciəmi

deyim bilmirəm... Yalnız bir məqsədim var. Yaşadıqlarımı və gördüklərimi sizə çatdırmaq istəyirəm. Doğrusunu deyim ki, İsaqla mən çox yaxından dost olmuşam. Onu həmişə narahat görmüşəm.

İsaq həmişə evdən çıxıb posta yollananda çox narahat gedirdi. Elə bil ki, yaşadığı həyat onu darıxdırırdı. Hərdən deyirdi ki, istəyirəm Həkəri çayının kənarında oturub bu çaya doyunca baxam, çünki nə sərhədi var, nə də düşməni var bu çayın. Elə hey dayanmadan axır.

Qardaşı Vidadi Bakıda yaşayırdı. Tez-tez kəndə gəlirdi. Onun söhbətləşirdik, danışırıdık. Deyirdi evdə də məsləhətləşmişik ki, böyük qardaşımız İsaqa toy edək. Amma İsaq razı olmur. Deyir, gərək müharibə qurtarsın sonra evlənim. Üç bacısı - Qənirə, Qızılgül, Məhəbbət qardaşlarına toyu etməyə tələsirdilər. Atası toy çaldırmamış, uşaqları toyunda oynamamış, bəy taxtında oturmamış getdi İsaq...

Güləbird kəndi İsaqdan əvvəl də igidlər şəhid vermişdi. Yəni bir igidi üçün yas saxlayırdı.

29 iyun 1992-ci il də düşmən qüvvələri Mıgıdərəsi istiqamətində hücumu keçdi. Düşmən qüvvələri əsasən üç istiqamətdə hərəkət edirdi. Hərbi cəhətdən uğurlu sayılan "Böyükdərə postu" düşmən üçün çox əhəmiyyətli idi. Hamımız silahlanıb üzbəüz döyüşə girdik. Axşam saat 6-da İsaq və onun bir neçə yoldaşını Xanalar kəndi istiqamətindən gəldiyini gördüm. Hardan gəldiyini soruşdum. Dedi ki, artıq erməniləri yerində oturtduq. İndi də biz dincəlməyə gedirik.

Yoldaşlarına qarşı həmişə ədalətli qərar qəbul edirdi. Ən çətin yerlərə özü can atırdı.

1992-ci ilin iyul ayında "Böyükdərə postu"nda vəziyyət gərgin idi. Düşmən güclü hücumu keçmək planı hazırlamış. Həmin gün - 14 iyulda İsaq, Məhyəddin, Çingiz, Əlimurad, Əlizamin, Həbil, Ərşad, Təvəkgül posta gedirlər. Gecə saat 2-3 radələrində düşmən qüvvələri hücumu keçir ki, postu nəzarətə alsınlar. Bu isə baş tutmur. Bir neçə saatlıq döyüşdə düşmən geri oturdulub,

İsaq isə sol qolundan yaralanıb. Yoldaşları İsaqı döyüş yerindən kənarlaşdırıb, sonra maşınla Qubadlı rayon xəstəxanasına çatdırırlar. Lakin gec olur. Sol qolundan dəyən güllə gəlib ürəyə sancılıbmış. 14 iyulda Güləbird kəndi özünün bir igidini də torpağa tapşırdı.

Atası Savalan kişi oğlunun hər qəhrəmanlığına sevinirdi. Lakin İsaqın ölümü onu sevindirmədi. Onların evindən İsaqın cənazəsi çıxdı.

Anası Gülçöhrə xala səhər-səhər mal ötürməyə gedir. Qayıdanda görür ki, kənddə səs-küy qopub. Gəlib yol kənarında bir daşın üstündə oturur. Gedib gələndən oğlunu xəbər alır. Heç kim ürək edib bu qara xəbəri ona demir. Sən demə, oğlunu qanlı köynəkdə evə gətiribmişlər. Elə olanda ananın saçları ağappaq ağarır. Amma nə faydası... Gedəni qaytarmaq mümkün deyil..

Kiçik bir xatirə

1992-ci ilin may ayında Güləbirdin müdafiəsində olan könüllülər boş evlərdə qalırdılar. İsaq, mən, Əhəd, Sabir, Əlimurad bir yerdə qalırdıq. Bir gün "İşıq bulağı" deyilən yerdə postda dayanmışdıq. Səhər tezdən növbəmizi dəyişib geri qayıdırdıq. İçimizdə hamımızdan ağsaqqal Əhəd kişi idi və onun sözü bizim üçün qanun idi. Postdan qayıdanda bu gün axşam yeməyimizin kimin bişirəcəyi barədə söhbət edirdik. Əhəd püşk atmağı təklif etdi. Püşk İsaqa düşdü. İsaq sakitcə işə başladı və dedi ki, püşk məsələsini yığışdırın, nə etsəm də mənə düşəcək. Əhəd kişi zarafatla və gülə-gülə dedi ki, içimizdə evlənməyə real namizəd sən sən, ona görə də püşk sənə düşməlidir. İsaq da cavabında dedi ki, indi siz görürsünüz. Payızda evlənəcəm. Arzusu ürəyində qaldı. Şəhidlik donu geyindi.

Allah rəhmət eləsin, qəbri nurla dolsun.

İsaqın məzarı düşmən tapdağındadır. Ancaq biz gec-tez birləşib dədə-baba, məzarlarımıza sahib olmalıyıq. Yoxsa Allah bizi bağışlamaz.

QİSMƏTİN - ŞƏHİDLİK PAYI

Qısa arayış

Mustafa Babalar oğlu Abbasov 1953-cü ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olub. 1972-74-cü illərdə hərbi xidmətə gedib. İxtisasca sürücü idi. Üç övladı var: Ramin, Aynurə, Tünzalə.

1995-ci il mart ayının 27-də Füzuli rayonu ərazisində gedən döyüşlərdə şəhid olub.

Güləbird kəndində uşaqdan böyüyədək hamı Mustafa haqqında öz fikrini deyə bilərdi. Bu, nə ilə bağlı

idi? Mustafa 1988-ci ildən bəri ermənilərə mübarizədə həmişə fəallıq göstərirdi.

Əsl vətəndaş torpaqsevər olması onu el-oba içində hörmətli edirdi.

1991-ci ilin payızında həmişə olduğu kimi kənd əhalisi qoyun sürülərini Yazı düzlərində otarmağa aparırlar. Qoyun otaranlara bir neçə erməni yaraqlısı hücum edir, çobanlar isə onlara müqavimət göstərirlər.

Kəndə xəbər çatanda, tez bir vaxtda hamı silahlandı. Maşın axtarırdıq. Elə bu vaxt Mustafa maşını ilə özünü çatdırdı. Hamımız maşına minib hadisə yerinə yollandıq. Artıq biz ora çatanda ermənilər öz ərazilərinə keçmişdilər. Buna baxmayaraq Mustafa sərhəddə maşını saxlayıb ermənilərin arxasınca düz Yeni Xinzirək kəndinə qədər getdi. Mustafanın bu hərəkəti döyüşçüləri daha da ürəkləndirirdi. Mustafa erməniləri yaxşı tanıdığından həmişə bizə onların hiyləgərliyindən və qorxaqlığından söz açırdı.

1992-ci ilin ən dəhşətli vaxtlarında əsasən də may-iyun aylarında Mustafa maşını və avtomat silahı ilə daima düşmənlə üz-üzə döyüşdü.

Güləbird kəndi özünü müdafiə batalyonunda, Mustafa ən çətin və ən ağır yerlərə getməkdən çəkinmirdi. 1992-ci ilin avqust ayının axırlarında Malxələf kəndinin yüksəkliyində tam nəzarəti döyüşçülərimiz ələ almışdı. Həmin vaxt bir neçə yaralını gətirmək üçün Mustafa heç kimin maşınıla gedə bilmədiyi bir yerə yollandı. Yaralıları maşına yığıb gətirdi. Mustafa maşına əyləşib Qazıdərəsi körpüsünü keçib əlli metr qarşıda saxlanılan tankın yanından bir başa Malxələf ə doğru irəliləməyə başladı. Biz həmin yerdə onu gözləyirdik, yaralıları maşına yığıb geri qayıtdı.

Mustafanın qorxmazlığı, mərdliyi döyüşlərdə hamının diqqətini cəlb edirdi.

Avqust ayının axırları idi. Səhər-səhər dayandığımız Böyükdərə postuna günəşin parıltıları yenicə düşürdü. Qaraağac ağaclarının göy yarpaqları saralmağa başlamışdı. Hər kol-kos, hər qaya parçası bir səngər kimi görünürdü. Dəliqanlı dağ çayı Həkəri öz yatağı ilə sakit-sakit axırdı. Biz isə Böyükdərə postunda keşikdə idik. Yaxın dostum Habil mənə yaxınlaşdı və dedi: - Ramiz, səhər yeməyimiz gəlib çıxmadı. Bəlkə mən qərargaha gedim. Ona cavab verdim ki, darıxmasın. Bu gün səhər yeməyini Mustafa gətirəcək. Çünki axşamdan yağış yeri bir az palçıq etmişdi. Ancaq bura Mustafanın maşını bilərdi.

Bir azdan sonra Mustafanın maşını gəldi. Mustafa yeməyi bizə verib, binokl ilə düşmən postlarına baxırdı.

Bir az baxdıqdan sonra gəlib bizimlə səhər yeməyini yeməyə başladı. Təxminən bir saat uzandı. Bir neçə siqaret çəkib sözüne başladı. Uşaqlar, görənlər biz Xocalının qisasını düşməndən nə vaxt alacağıq.

Bir az kövrəlmişdi. Cibindən bir kağız parçası çıxarıb oxumağa başladı. Sonra üzünü bizə tutub dedi: - Uşaqlar siz hamınız subaysınız, sizi gözləyən hələki yoxdur. Amma mənim oğlum Ramin mənə bir məktub yazıb. Cibimdən çıxardığım o kağız parçası həmin məktubdur.

Mən o məktubdan yadımda qalanları olduğu kimi yazıram.

Ata salam!

Mən, anam və bacılarım Qubadlı rayonundakı qohumlarımızın evindəyik, bizdən narahat olma. Bir təhər dolanırıq. Kəndə gəlib-gedirəm, hərdən bir düşmən tərəfdən atılan mərmilər partlamasa sakitlikdir. Ancaq səni görə bilmirəm. Tünzalə sizdən yaman narahatdır. Hər gün ağlayıb deyir ki, atam yaduma düşür, evimizə niyə gəlmir? Anam nə qədər çalışır ki, bacımı başa sala, uşaq olduğuna görə başa düşmür. İmkanın olsa gəl evimizə səninlə görüşək.

Hörmətlə oğlun Ramin.

Tünzalə atasından yaman narahat idi. Elə bil ki, yazıq qızın ürəyinə nəse danmışdı. O vaxtlar yəni, 1995-ci ildə Mustafanın ailəsi Abşeron rayon Pirəküşkül qəsəbəsində yerləşmişdi. Mən də orada yaşayırdım. Balaca Tünzalə orta məktəbdə oxuyurdu. Mart ayında çoxlu bayramlar qeyd olunurdu. Tünzalə oxuyan orta məktəbdə bayram əhval-ruhiyyəsi geniş yer alırdı.

Ancaq bu kiçik qız heç nəyə qarışmırdı. Lal-dinməz, kövrək baxışları ilə insanları süzürdü. Elə bil ki, günləri sayırdı. Novruz bayramı gəldi. Hamı şən-lən-məyə, deyib-gülməyə, bayram xonçası hazırlamağa başladı. Balaca Tünzalə isə bayram şirniyyatından yığıb bir gözəl xonça düzəltdi. Anasına, bacısına və qardaşına dedi ki, mən bu xonçanı atama saxlayıram.

Bayram qurtarsa da ata evə gələ bilmədi. Mart ayı isə qurtarırdı.

Tünzalənin atası şəhid olmuşdu. Atasının tabutunun üstündə bayram xonçası səpən Tünzalə hönkür-hönkür ağlayır və deyir: - Mən sənin üçün bayram hədiyyəsi saxlamışdım, özünü gözlədim tabutun gəldi.

Mustafanın məzarı Sumqayıt şəhərindəki Şəhidlər xiyabanındadır.

İki bacı, bir qardaş, ana 1995-ci ildən Mustafasız günlər yaşayırlar.

Allah rəhmət eləsin.

YADİGAR, ATAN YADA DÜŞƏNDƏ...

Bu yazını nə Zeynəb nənəyə, nə Mina bacıya, nə də İlhamın dost-tanışlarına təsəlli vermək üçün yazmıram.

Bu yazını sənin üçün yazıram Yadigar! - Sən atanın üzünü görmədin. Yazıram ki, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda yağı düşmənlə döyüşlərdə qəhrəmanlıq göstərən atan haqqında az da olsa məlumatın olsun.

Hələ nə anan Mina bacının göz yaşları quruyub, nə əmilərinin sınıan qəddi düzəlib. Bilmirsiniz, nə də ki, atasızlığın nə olduğunu bir o qədər də dərk eləmirsiniz. Axı siz haradan biləsiniz ki, Qarabağın qara günləri sizə də atasızlıq gətirib. Hələ çox müsibətlərdən xəbərsizsiniz. Sən də atanın nə vaxtsa qayıdacağını gözləyirsən. Axşam olanda işdən qayıdan cavan ataların üzərində qalır, nəzərləriniz keçdikləri yollara dikilir key baxışlarınız.

Kimdir Yadigarın atası? Laçının Güləbird kəndində 1963-cü ildə anadan olmuş Nəzərov İlham Allahverdi oğlu...

Yadigar. Hələ yaşının o vaxtı deyil ki, yazdıqlarımı oxuyub bu mürəkkəb dünyaya gəldiyini üçün özünü qınayasan. Bu yazını böyüyəndə oxuyarsan. Və onda çox mətləblərdən halı olub, verdiyin suallarla ananı yormarsan. Özün gələcəkdə kimin oğlu olduğunu biləcəksən. Atan kimdir və niyə şəhid olub... Bax onda şəhidliyin nə olduğunu dərk edəcəksən.

Hələlik isə onu bil ki, atan Vətən uğrunda şəhid olub.

Atan 1985-ci ildə Mingəçevir şəhərindəki Politexnik texnikumuna daxil olub və əmək fəaliyyətinə də Mingəçevir rezin zavodunda başlayıb.

Yəqin, böyüyəndə tez-tez bu illəri xatırlamalı olacaq, atanın son dəfə evdən nə vaxt çıxdığını, nə tapşırıldığını və harda, necə döyüşdüyünü soruşacaqsan.

Müharibənin odu, alovu hər bir Azəri-Türk oğlunun sinəsinə od salmışdı. Hər igidin ürəyində düşməndən qisas almaq, onları torpaqlarımızdan qovub çıxarmaq istəyi yaşayırdı. Mingəçevirdə yaşayan həmyerlimiz İlham heç rahat yata bilmirdi. Yaxşı yadımdadır. 1991-ci ildə könüllü dəstələrlə birlikdə kəndimizin Ermənistanla həmsərhəd olan ərazilərində növbə çəkməyə gedirdik. Mingəçevirdən gələn İlham da öz dostları ilə birlikdə bizimlə bərabər bir neçə gün Cictimli kəndi yaxınlığında olan Məlikəcdər ziyarətində növbə çəkdi. Olduqca alicənab, əsl vətənpərvər olan İlham bizə deyirdi ki, düşmən çox hiyləgərdir, həmişə ehtiyatlı olun. Mənə iş yerimdən icazə vermirlər. Nə vaxt icazə alsam, həmin gün cəbhə xəttində döyüşdə olacam.

Bizimlə ayrılanda bütün döyüşçüləri Allaha əmanət etdi.

Bir dəfə İlhamın böyük qardaşı Yelmarla söhbət edəndə, o bir hadisə danışdı:

- Özün bilirsən də Ramiz, biz də hər gün düşmənlə qarşı-qarşıya döyüşürük. Kiçik qardaşım Vidadi yaralandı, onu uşaqlar Bakıya xəstəxanaya apardılar. Başım yaman qarışıb, heç özümü yaxşı hiss etmirəm. İlham da Mingəçevirdə yaşayır. Bu gecə yuxuda gördüm ki, İlham mənə deyir ki, qardaş dözə bilmirəm. Mən döyüşə yollanıram. Və sonra birlikdə kəndə gəlirik və kənddə gözdüyümüz yerdə elə bir tufan qopur ki,

İlhamı aparır. Nə qədər onun arxasınca yollansam da ona çata bilmirəm. Yuxudan diksinib ayılında kəndimiz düşmən mərmilərindən od tutub yanırdı. Tez həyəət düşüb uşaqları beton parçalarının kənarında gizlətdim, ancaq hadisə baş verəcəyini elə bil bilirdim. Bu vaxt həyat yoldaşım çığırdı. Mən tez ona sarı qaçdım. Mərmi qəlpələrinin bir neçəsi onun bədəninə dolmuşdu. Artıq hər şey gec idi, yoldaşımı qan götürüb, gedirdi. Mən onu tez hərbi qospitala çatdırdım və oradan da Bakıya gətirdim. Bir müddət qaldıqdan sonra Mingəçevirə gəldim ki, gördüyüm yuxunu İlhamla danışım. Bəlkə yuxumdan qorxub ehtiyatlı olardı. Ancaq onu tapa bilmədim. Həyat yoldaşı Mina bacı dedi ki, İlham bir aydan artıqdır ki, Kəlbəcər istiqamətində döyüşdədir. Yelmar nə qədər cəhd göstərsə də heç nə edə bilmədi, heç qardaşı ilə görüşmək də mümkün olmadı. Cəbhə xəttinə onu buraxmadılar. Allaha pənah deyib Bakıya yollandı.

İlhamın cəbhə yoldaşı və yaxın dostu Bəhruzun dediklərindən:

1993-cü ilin dekabr ayında bizə Gəncə şəhəri yaxınlığında olan poliqonda təlim keçib, Murovdağa apardılar. Murovdağdan Kəlbəcərdə doğru ilk əməliyyat başladı. Kəlbəcərin "Təkəqaya" yaxınlığında iki böyük dağın hər iki üzünü gərgin döyüşlər davam edirdi. İlham mənimlə paralel gedirdi. Səhər tezdən başlanan döyüş qurtarmaq bilmirdi. Axsama yaxın bir az duman gəldi, hər iki tərəf sakitləşdi. Düşməndən təmizlədiyimiz postlar daha etibarlı idi. Arxacəbhə ilə də əlaqələrimiz çox yaxşı idi. Bizim batalyon bir neçə gün əvvəl də düşməndən təmizlədiyimiz postlara nəzarət edirdi.

Dumanlı, yağışlı havalarda biz geri çəkilib, getdikcə arxa

cəbhə ilə əlaqələrimiz kəsilirdi. Biz görürdük ki, günü-gündən düşmən qüvvələri güclənir.

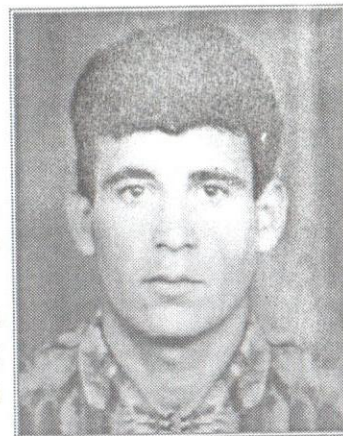
Tamamilə hazırlıq vəziyyətində olan erməni qüvvələri yanvar ayının 25-də güclü texnikanın köməyi ilə hücum keçdilər. Qeyri-bərabər döyüşdə biz çoxlu itki verdik. İlham düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv etdi. Biz yenə də çox yaxın bir məsafədə döyüşürdük. Arxa cəbhə ilə əlaqələrimiz tamamilə kəsilmişdi. Böyük bir daşın bir tərəfindən mən, bir tərəfindən isə İlham döyüşürdü. O, mənə tez-tez - ehtiyatlı ol - deyirdi. Saat 11-12 radələrində hər tərəfdən postlar tərk edilmişdi. Düşmən güclü itki verirdi. İlham hərdən mənə ölənlərin sayını deyirdi. Axşama yaxın İlhamdan qeyri-adi bir səs eşitdim. Tez ona sarı getdim. Onu özümə tərəf çəkdim. Karabin silahından atılan iki güllə düz ürəyinin yaxınlığından keçmişdi. Axşam düşürdü, hava qaralırdı. İlhamı qucağıma alıb oradan kənarlaşdırdım. Yolda mənə dedi ki, mənə yerə qoy, ölürəm. Onu yerə qoydum. Son sözü düşməndən qisas alın. Bir də yuxuda görmüşəm mənim oğlum olacaq, adını Yadigar qoyun, - sözləri oldu. - İlham, - deyib qışqırdım, döyüş yoldaşlarım özlərini çatdırsa da, artıq hər şey gec idi.

Elimizin, obamızın vətənpərvər oğlu 1994-cü ildə yanvar ayının 25-də erməni işğalçılarına qarşı döyüşdə qəhrəmancasına həlak oldu. Qəbri Sumqayıtda Şəhidlər xiyabanındadır.

Allah rəhmət eləsin, qəbri nurla dolsun.

ANA TOYA HAZIRLAŞIRDI

Ölmə, torpaqlara vermərəm səni,
Yerin qollarımın arasındadır.
Təbii sularla yumaram səni,
Suyun gözlərimin qarəsındadır.

- Alo-alo kimdir, Laçın alayıdır.
Yox-Yox! Qardaş, onların
nömrəsi başqadır.

Mənə bu gün mütləq Laçınla
əlaqə saxlamaq lazımdır. Axı mən
başda düşə bilmirəm ki, siz nə üçün
ancaq Laçını istəyirsiniz.

Bilirsiniz qardaş, mənə Laçından axşam xəbər verdilər ki, ermənilər Laçının bir çox kəndlərini - Cicimli kəndini, Güləbirdin Yazı düzünü, "Qız qəbri" deyilən yerləri atəşə tutublar. Məlumat almaq istəyirəm.

- Bilirsən, bizim kənd camaatının hamısı o tərəflərdə işlə məşğul olurlar.

-Yaxşı komandirimiz gəlir, bir azdan sizə məlumat verərəm.

Görürəm ki, siz vətənpərvər oğlansınız. Bir neçə dəqiqədən sonra telefon zəng çaldı. Telefonu götürən İslam Laçından xoş xəbər aldı. Tam sakitlikdir. Ermənilər hücum ediblər, bizim kəndin könüllüləri onları geri oturdublar, allaha şükür salamatçılıqdır.

İslam Xaniş oğlu Aslanov 1973-cü ildə

Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olub. 1990-cı ildə orta məktəbi bitirib.

1991-ci ildə Laçın rayonu hərbi komissarlığından hərbi xidmətə çağırılıb. 1994-cü il avqust ayının 14-də Füzuli

rayonunun Horadiz qəsəbəsi uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla həlak olub. Subay idi. İlk hərbi xidmətini Azərbaycanın ən qədim şəhəri olan Gəncədə yerinə yetirib.

Bayaqdan tkelefonla əlaqə saxlayan, elindən-obasından narahat olan İslam imiş.

1992-ci ildə Qarabağda, o cümlədən Laçında vəziyyət gərgin olanda İslam da digər həmyerliləri kimi Laçın alayına daxil olur. İlk döyüş yolu Laçının Zabux, Mirik, Cağazur kəndlərindən və Şuşa şəhərindən keçib. İslam

özünün təkini, bacarığı, qabiliyyəti, mərdliyi ilə bütün döyüş yoldaşlarının hörmətini qazanmışdı.

Laçın və Şuşa rayonlarının işğalından sonra İslam Laçın alayının tərkibində Kəlbəcər istiqamətindən Hocaz yüksəkliyi, Sarı Baba kimi əhəmiyyətli yerlər uğrunda gedən döyüşlərdə böyük mərdlik və şücaət göstərmişdi.

İslamın doğulduğu Gələbird kəndi 1992-ci ilin iyun-iyul aylarında ən ağır vaxtlarını yaşayırdı. İslam yenə də yerini dəyişməli oldu və öz kəndində yaranmış Gələbird kənd özünü müdafiə batalyonuna gəldi. Təcrübəli döyüşçü qısa bir vaxtda bütün rəhbərliyin hörmətini qazandı. İslama ZİL 131 markalı maşın verildi. Onu ən çətin və ağır yerlərə - Səfiyan, Türklər, Fərəcan, Suarası kimi kəndlərə göndərirdilər. Əsgərləri və

mərmiləri daşımaq böyük cəsarət və igidlik tələb edirdi.

Mən sizə İslamın döyüş yolundan - onunla birlikdə olduğum bir döyüş əməliyyatından söhbət açacam.

1992-ci ilin avqust ayının axırlarında "Su arası" kəndinin yaxınlığında olan "Susuzdağ" yüksəkliyi uğrunda qanlı döyüşlər gedirdi. Hər iki tərəfdən itkilər var idi. Axşama yaxın qərargaha qayıdanda döyüşçülərin hamısını yorğun və düşüncəli gördüm. Namı fikirləşirdi. Çünki, bu qanlı döyüşdə biz tərəfdən 15 əsgərin meyidi Suarası kəndindəki meşəlikdə qalmışdı. Əməliyyat hazırlandı. 13 nəfərdən ibarət qrup təşkil olundu. Maşın lazım idi. Çünki, biz Gələbirddən Fərəcana getməli idik. Gecə saat 12-də hərbi sursat, minatəmizləyənlər və canlı qüvvə İslamın maşınına yığış yola düşdük. Səfiyan kəndinə çatanda güclü leysan yağışı başladı. Hər tərəf dumana bürünmüşdü. Maşın narahat və təhlükəli yollarla irəliləyirdi. Yoldaşlarım İslama maşını saxlamağı və sabah getməyi təklif etdilər. İslam isə heç kimə fikir vermədən çox ustalıqla maşını idarə edirdi. Fərəcan kəndinə səhərə iki saat qalmış çatmalıydıq. Sonra ölmüş əsgərlərimizin meyidlərini maşınısız - piyada oradan çıxarmalıydıq.

Gecənin qaranlığında görünən hər bir ağac düşməyə bənzəyirdi. İslam bəzən maşının şüşəsindən yolu görmür, qapını açıb maşını idarə edirdi. Telefonla əlaqə saxlanılırdı. Nəhayət kəndə çatdıq.

İslam (ayaq üstə sağdan ikinci) sinif yoldaşları ilə

Bizi orada gözləyirdilər. Maşını lazım olan yerdə qoyub yola düşdük. Piyada təxminən 15 km yol getməliydik. Yaşca bizdən uşaq, lakin bizdən olduqca təcrübəli olan İslam heç birimizə imkan vermədən hadisə yerinə birinci çatdı. Meşənin uğultusu, heyvanların səsi insanı vahiməyə salırdı. Xox çətinliklə meyidləri götürüb geri qayıtdıq.

Yolda ermənilərlə qarşılaşdıq. Bizə əlavə kömək gəldikdən sonra mühasirəni yarıb çətinliklə meyidləri maşına yığıb, geri qayıda bildik. İslam yol boyu danışdı. Nə qədər ki, dostlarımızın qanını almamışıq, mən üstümün qanını yumayacağam, deyirdi.

Mən İslamın döyüş yolundan kiçik bir epizodu qələmə aldım. Həmyerlimiz çox uğurlu, şərəfli döyüş yolu keçmişdir. Sonra mən yaralandım, ancaq İslamın səsini qaynar nöqtələrdən: Qubadlıdan, Zəngilandan, Ağdamdan və Füzulidən eşidirdim.

1991-ci ilin may ayından başlanan döyüş yolu 1994-cü ilin avqust ayının 14-də Füzuli bölgəsində başa çatdı.

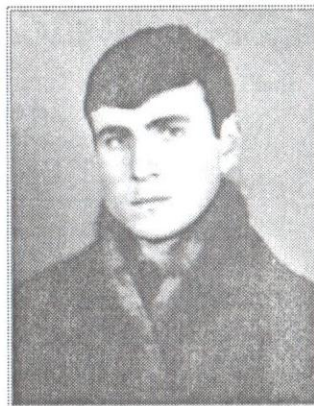
Ana torpağı canı, qanı qədər sevən İslam səngər döyüşlərində düşmən qəlpəsindən yayına bilmədi. O Horadiz qəsəbəsində şəhid oldu. O, həmişə qaçırdı, bir yerdə durmazdı. Bir dəfə ondan soruşdum ki, sən hara tələsirsən, dedi ki, **QƏLƏBƏYƏ**. Dedim ki, qələbə nəyinə lazımdır? O tək mənə yox bütün Azərbaycana lazımdır, deyə mənə cavab verdi. Qardaş, mənə də gözləyən var axı. Mən qələbənin arxasınca qaçıram, mənim də arxamca qaçanım var. O, mənim qanlı döyüşlərdə hər kəsdən və hər şeydən qoruduğum tükənməz məhəbbətimdir.

Baxmayaraq ki, İslam 21 il ömr sürdü, amma o, çox şərəfli və mənalı bir insan ömrü yaşadı. Son mənzili Şəhidlər xiyabanı oldu.

Allah rəhmət eləsin.

SON SÖZÜ "AZƏRBAYCAN" OLDU

1991-ci ilin payızı idi. Havalar yaman qaralmışdı. Elə bil göyün üzü tutulmuşdu. Hərdən bir yağış damcılarını ətrafa səpilir, soyuq külək adamın sifətinə elə çırpırdı ki, adam soyuqdan kəsilirdi. Qərargahda oturmuşduq. Xəbər gəldi ki, ermənilər Cicimli kəndini atəşə tutublar. Qərargaha toplaşmışdıq. Maşın tapa bilmirdik ki, yola düşək. Elə bu vaxt Şəmsi gəlib çıxdı. Ona dedik ki, maşınımız yoxdur. Hava çisginli olduğundan maşınlar getməyə ehtiyat edirdilər. Şəmsi dedi ki, siz hazırlaşın, mən Şakirin maşınını alıb özüm sürəcəm. Doğrudan da bir neçə dəqiqə keçdikdən sonra maşın hazır oldu. Biz Cicimliyə yola düşdük.

Getmək üçün iki yol vardı: Həkəri çayı boyu olan yol, digəri isə Pələhlidən çıxıb Yazı düzündən keçən yol idi. Biz yazı düzündən çıxıb kəndə çatdıq. Ermənilərlə uzaq məsafədən qarşılıqlı döyüş başladı. İki saatdan artıq bir vaxtda ermənilərin atəş nöqtələrini susdurduq. Şəmsi özünün ağı, təkmini, zəkası ilə yoldaşlarından seçilirdi. Dostluğa sadıq, olduqca ürəkli və cəsarətli bir gənc idi.

Şəmsi Şahmar oğlu Abbasov 1967-ci ildə Laçın rayonunun Gələbird kəndində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra hərbi xidmət borcunu yerinə yetirmişdi. Gəncə şəhərində Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda təhsil almış, aqronom ixtisasına yiyələnmişdi. Ölümünə qədər "Sarı Aşıq" kolxozunda aqronom işləyirdi. Ailəli idi, iki övladı yadigar qaldı.

*Şəmşi (oturanlardan sağdan birinci). Gəncə şəhəri
Kənd Təssərrüfatı İnstitutunda tələbə yoldaşları ilə*

1992-ci ildə oktyabrın əvvəllərində düşmənlə döyüşdə ağır yaralandı. Oktyabrın 20-də Bakıya gətirilərkən vertalyotda gözlərini əbədi yumdu.

1988-ci ildən bədnam qonşularımızın yalançı torpaq iddiaları nəticəsində başlanan elan olunmamış müharibə hamı kimi eloğlumuz Şəmşini də silaha sarılmağa vadar etmişdi. İlk vaxtlar könüllü dəstələrin yaradılmasında, ətraf kəndlərin müdafiəsində yüksək xidmətlər göstərirdi. 1991-ci ilin axırlarında yaranmış qanuni Laçın alayının sıralarında əsgəri xidmətə başladı.

Yanvar ayı idi. Möhkəm qar yağmışdı. Qız qəbrinə keşik çəkmək lazım idi. Keşik çəkməyə gedən yoldaşlar bir yere topladı. Bütün yollar qarla örtülmüşdü. Şəmşi yoldaşlarından içəridə getməyə başladı. Qarı yara-yara gedib Qız qəbrinə çatdıq. Bir gecəni səhərə kimi Şəmsi yoldaşlarına imkan vermədən özü keşik çəkdi.

Şəmşinin vətənpərvərliyi hər şeydən üstün idi. O isətr rayonun müdafiəsində, istərsə də kəndin və qonşu kəndlərin müdafiəsində misilsiz qəhrəmanlıqlar göstərirdi.

1992-ci ilin avqust-sentyabr aylarında ermənilərin Güləbird kəndinə hücumları daha da güclənməyə başladı. Kəndin müdafiəsində yüzlərlə Güləbird cavanlarından ibarət könüllü hərbi birləşmələr var idi. Şəmşi öz döyüş yoldaşlarından həmişə fərqlənirdi. Həmişə bir söz deyirdi ki, heç kəs deyinməsin. Bu döyüş, bu taleh bizim alınımıza yazılıb.

Qazıdərə kəndi yaxınlığında ermənilərin güclü hücumları başladı. Yeddi nəfərlik dəstə hücumlara tab gətirə bilmədi, kömək çağırırdı. Birinci Şəmsi özünü çatdırdı və döyüşə girdi. Qeyri-bərabər döyüşdə Şəmsi çox böyük qəhrəmanlıq göstərdi. Döyüş mövqeyindən çıxıb irəli getməyə başladı. Biz nə qədər çalışsaq da Şəmşi geri qayıtmadı. İrəli gedib erməni postlarına tamam yaxınlaşdı. Ermənilər Şəmşinin gəlişini görüb tutduqları mövqeləri tərk etdilər. Şəmşi geri qayıdıb gülə-gülə dedi ki, gördünüz mü, bu qorxaqlar necə qaçdılar? Yoldaşları Şəmşilə zarafat etməyə başladılar: - Şəmşi, bəlkə səni ermənilər girov götürdü, neyləyəcəksən? Şəmşi əlini əlinə vurub gülməyə başladı və dedi: -Mən sarıyam, mənə heç nə edə bilməyəcəklər, vay sizin halınıza ki, hamınız qarasınız.

Hərdən-bir döyüşdən qayıdanda deyirdi ki, uşaqlar siz subaysınız, amma mən ailəliyəm. Vallah uşaqlardan xəbərim yoxdur. Deyirəm, bəlkə Sumqayıta gedim? Yoldaşları məsləhət etdilər ki, əmək haqqını al sonra get. Atalar sözü var: Deyir, sən saydığını say, gör fələk nə sayır.

Doğrudan da Şəmşi Sumqayıta getdi. Amma şəhid kimi... Oktyabr ayının əvvəllərində Güləbird kəndinin müdafiəsində ermənilərlə qeyri-bərabər döyüşdə Şəmşi ağır yaralandı. Təcili yoldaşları onu götürüb Xanlıq kəndində yerləşən xəstəxanaya gətirdilər. Şəmşi çox ağır vəziyyətdə idi, bir neçə gün Xanlıqda

saxlandıqdan sonra vertalyotla Bakı şəhərinə gətirildi. Həmin vaxt yəni, oktyabrın 20-də mən də ağır yaralanmışdım. Hər ikimiz vertalyotda Bakıya gətirilirdik. Biz Xanlıqdan vertalyotla qayıdanda Şəmşinin valideynləri çox təkid edib kəndimizin həkimi Sahibi də Şəmsinin yanında yola saldılar. Bir neçə dəqiqədən sonra vertolyot havaya qalxıb Bakıya doğru istiqamət aldı. Hər ikimiz uzanmış halda bir-birimizlə danışırıdım. Şəmşi hərdən bir mənə deyirdi ki, Ramiz, yaman ağrıyıram, dəyəsən öləcəm. Mən isə ona təskinlik verirdim ki, yaxşı olacaqsan. Vertalyot yanacaq doldurmaq üçün İmişli şəhərində yerə endi. Şəmşinin vəziyyəti getdikcə ağırlaşdı. Sahib həkim də heç nə edə bilmirdi. Mən vertalyotu idarə edənlərlə ciddi danışandan sonra vertalyot yenidən havaya qalxıb, Bakıya doğru istiqamət aldı. Axşam qaranlığında Bakının işıqlarını seçmək olurdu. Vertalyotun yerə enməsinə təxminən 15 dəqiqə qalmış Şəmşi tamamilə huşunu itirdi. Şəmşi sağ əli ilə mənim əlimdən tutmuşdu. Birdən bir anlıq özünə gəldi və su istədi. Həkim ona su verdi. Suyu çətinliklə içib Azərbaycan, Azərbaycan dedi və Sahib həkimin qolları arasında gözlərini həyata əbədi yumdu. Nə qədər çağırısaq da ayılmadı.

Bax beləcə xalqımızın bir qeyrətli oğlu da şəhid oldu. Şəmsinin ocağında iki övladı böyüyür. Tanrı onları qorusun.

Allah sənə rəhmət eləsin, qəbrin nurla dolsun Şəhid qardaşım.
Şəmşinin məzarı Sumqayıt şəhərindəki şəhidlər xiyabanındadır.

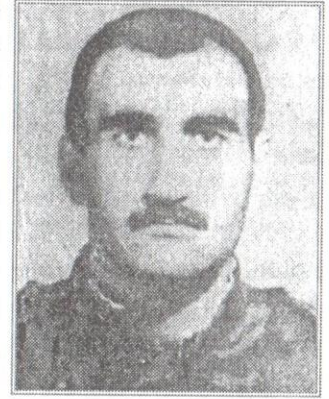
LAÇININ MƏŞHUR KƏŞFİYYATÇISI

1991-ci ilin axırları idi. Güləbird kəndinə Bakıdan bir qrup sərhədyanı əraziləri qorumaq üçün kömək gəlmişdi. Onlarla bizim müəyyən söhbətlərimiz olurdu.

Bir dəfə posta idik. Gəncədən olan Mehman adlı bir oğlan söhbət əsnasında bizdən soruşdu: - Siz Laçından İlyas adında bir nəfəri tanıyırsınızmı? Çox fikirləşəndən sonra qərara gəldik ki, bəlkə bizim kənddəndir. Hamı bir-birinə baxdı. Dedilər ki, bizdə bir nəfər, Vaqif kişinin oğlu İlyas var, görək haradadır. Doğrudanda da İlyas hərbi xidmətdən sonra kəndə az-az gəlirdi. Bakıda yaşayırdı. Sonralar tağım komandiri kimi böyük şöhrət qazanan əslən Güləbirdli olan Vaqif Cabbarovun oğlu idi.

İlyas Bakıda yaşayırdı. Bədnam qonşularımızın uydurma torpaq iddiaları bütün Azərbaycanı silkələmişdi. Digər həmyerliləri kimi İlyas da Ağdərə istiqamətindən erməni işğalçılara qarşı döyüşlərdə iştirak edirdi. 1992-ci ilin yanvar-fevral aylarında Ağdərədə ermənilərə qarşı döyüşlərdə İlyas göstərdiyi qəhrəmanlıqlara görə böyük hörmət qazanmışdı. Kəşfiyyat bölümünə rəhbərlik edən İlyas hər bir döyüşdə uğur qazanırdı. İlyas kəndə ara-sıra gəlirdi və onda da özü ilə hərbi sursat gətirirdi.

Günü-gündən İlyasın döyüşçülər arasında hörməti artırdı. İlyas Ağdərədən öz doğma kəndi olan Güləbirdə gəldi. O Güləbird kənd ərazi müdafiə batalyonunun kəşfiyyat bölümünə rəhbərlik edirdi.

Qısa arayış

Cabbarov İlyas Vaqif oğlu 1968-ci ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olmuşdur.

Az bir müddətdə özünə böyük nüfuz qazanan İlyas erməni silahlı qüvvələrinə qarşı döyüşlərdə böyük cəsarət nümayiş etdirirdi. Susuz dağ Qızartı kimi yüksəkliklərin ələ keçirilməsində xeyli verlimişdi. İlyas kəşfiyyat rotasına rəhbərlik etdikdən sonra hücum planlarından bir neçə gün əvvəl kəşfiyyat dəstəsi ilə düşmənin arxa cəbhəsinə keçərək onlar haqqında lazımı məlumatları öyrəndi. Buna görə də düşmən tezliklə məğlub olurdu.

1992-ci il sentyabr ayının əvvəllərində "Qızartı" uğrunda qanlı döyüş başladı. İlyasın rəhbərliyi altında olan kəşfiyyat qrupunun məlumatı gözlənilirdi ki, hücum başlansın. Təxminən səhər saat 7-də kəşfiyyatın məlumatı gəldi. Hücum başlandı. Qeyri-bərabər döyüşdə düşmən geri çəkilməyə məcbur oldu. İlyasın bölməsi düşmənin arxa istiqamətində geri qaçanları pusquya salırdı. Axşama yaxın bütün yüksəkliklər bizim nəzarətimiz altına keçdi. Şübhəsiz ki, itikilərimiz də oldu. Yalnız bu qələbədə əsas üstünlük komandanlıq tərəfindən kəşfiyyat qrupunun rəhbəri İlyasa verildi. İlyasın apardığı hər bir döyüş əməliyyatı olduqca uğurla başa çatırdı. Bizim tutduğumuz postları korpus komandanlığının əmri ilə bizə köməyə gələn qüvvələrə verirdik ki, onlar keşik çəksinlər. Çox təəssüflər olsun ki, xəyanət nəticəsində bu postlar bir gecənin içərisində buraxılırdı. İlyas kimi qəhrəman oğullarımızın öz qanları bahasına aldıkları bu torpaqlarda hakimiyyət oyunları gedirdi.

1992-ci il sentyabr ayının axırlarında düşmən əks hücumla keçib bizi əvvəlki yerlərimizə gətirib çıxartdı.

İlyasın rəhbərlik etdiyi kəşfiyyat Malxələf kəndi və Qayğı qəsəbəsində müşahidə aparıb. Onun yazdıqlarını bacısı

Lütfiyyə mənə təqdim etdi. Mən də onun yazdıqlarını olduğu kimi nəzərinizə çatdırıram.

"Malxələfdə 5 post var: bir bilində?, 2 kamaz, bir qaz 66 maşın, bir raf maşın, AQD silahı, 3 palatka, 2 balaca palatka. Döyüşçülər əsas Malxələfdəki sağıcılar evində qalırlar.

Qayğıda 1 ədəd generator, bir ural maşını, iki VAZ maşını, 3 tank, birinin nömrəsi 412-477, digərininki məlum olmadı.

40-50 nəfərə yaxın əsgər var. Tankistlər qalan evdə 21 nəfər əsgər yerləşib".

İlyasın gətirdiyi hər bir məlumat dəqiq olurdu və bununla da istənilən vaxt düşmənin zərbəni vurmaq mümkün idi.

Azərbaycan Respublikasının fərmanını olduğu kimi təqdim edirik:

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin hərbi qulluqçularının təltif edilməsi haqqında.

1. Azərbaycan Respublikasının torpaqlarının erməni işğalçılarından müdafiə edilməsində göstərdikləri xüsusi xidmətlərə, şəxsi igidlik və şücaətlərə görə Müdafiə Nazirliyinin aşağıdakı hərbi qulluqçuları

"Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif edilsinlər:

60. Sıravı CABBAROV İLYAS VAQİF oğlu (706№li hərbi hissə) (ölümündən sonra)

*Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti HEYDƏR ƏLİYEV*

*Bakı şəhəri, 9 oktyabr 1994-cü il
№218*

1992-ci ilin oktyabr ayında Gülübird kəndindən Laçın istiqamətində hücum əmri verildi. Yenə də əməliyyatın böyük bir hissəsi kəşfiyyatın üzərinə düşürdü. Səhərə yaxın dörd istiqamətdə hücum başlandı. İlyasın xüsusi dəstəsi ilə biz yan-yana gedirdik. Artıq saat 11-12-də Fərəcən, Dəhan, Tərxaanlı, Dəyirman yalı kəndləri düşməndən azad edildi.

Tərxaanlı kəndində ermənilərin qoyub qaçdığı bir BMP və bir tankı İlyas ələ keçirib hərbi hissəyə təhvil verdi. Axşama yaxın tutduğumuz postlarda nəzarəti gücləndirdik, amma nə qədər axtarsaq da İlyası və onun yoldaşlarını tapa bilmədik. Qayğı qəsəbəsi uğrunda sabah tezdən hücum başlanmalı idi. Bütün döyüşçülər axşamdan istirahət edirdilər ki, səhərə yaxın hücum keçsinlər. Səhərə yaxın qərargah rəisinin əmri ilə bir neçə taqım hazır vəziyyətə gətirildi. Qərargah rəisi komandirləri çağıraraq məlumat verdi ki, kəşfiyyat komandiri İlyasın məlumatı müsbətdir. Hazırlaşmalıyıq bir azdan hücum başlanacaq. Həqiqətən də hücum başlandı. Qayğı qəsəbəsi düşməndən azad edildi. Biz Turabının əyrisinə gəlib Tikanlı zəmi deyilən əraziyə çatdıq. İlyas bütün əməliyyatları çox uğurla aparırdı. Həmin döyüşdə yəni, 1992-ci il oktyabrın 7-də İlyasın mərmə partlayışından dişləri zədələnib qırılmışdı.

Laçının mərkəzinə hava xətti ilə 10 km məsafə qalırdı. Qarabağla Ermənistanı birləşdirən əsas mərkəzi yol Laçından keçirdi. Artıq zenit qurğusunu idarə edən İlyas Laçının mərkəzi yoluna tam nəzarət edirdi. Qarabağ istiqamətindən gələn maşın karvanları, piyada qaçan ermənilər özlərini tam itirmişdi. Zenit qurğusu ilə ermənilərin hava hücumunu çox ustalıqla dəf edən İlyas düşmənin külünü göyə sovururdu.

Axşama yaxın bizə yemək gəldi. Süfrəni açıb hərəməz bir az çörək yedik. İlyas yoldaşlarından onunla kimin turşsu gətirməyə gedəcəyini soruşdu. Ələsgər, Yaqub və bir neçə

yoldaşlar yola düşdülər. Turşsuyu gətirmək asan deyildi. Orada düşmən qüvvələri var idi. Həqiqətən də səhər-səhər İlyas yoldaşları ilə qərargaha qayıdıb gəldi. Onlar termoslarda turşsu gətirmişdilər. Doğrusunu deyim ki, İlyasda qeyri-adi bir qəhrəmanlıq hiss olunurdu. Düşünürdüm ki, Azərbaycan boyda onun ürəyi vardı.

Oktyabrın 7-də yenidən əməliyyatda olan İlyas düşmənlə döyüşdə yaralandı. Qısa bir müddət xəstəxanada qaldıqdan sonra yenidən döyüş əməliyyatlarında iştirak etməyə başladı. Artıq oktyabr ayının 15-ə qədər Azərbaycan ordusu Laçın rayonunun 85%-ə nəzarət edirdi. İlyas nə biləydi ki, hakimiyyətə can atan, Qurana əl basan insanlar (Quran onlara qənim olacaq) Qarabağı və ətraf rayonları satılacaq.

Ancaq İlyas kimi minlərlə Azəri oğlu kişi kimi erməni quldurlarına qarşı amansız döyüşlər aparırdılar. Bu amansız döyüşlər neçə-neçə çıraqları söndürdü, taleləri yarımçıq qoydu, saçlarını yolan ana və bacıların göz yaşlarından bir dərya yaratdı. Bu dəryada Vətən daşı, Vətən qayası görünür. İlyas kimi qəhrəman oğlanlarımızın uyduğu o qara torpaqda Vətən həsrəti, Vətən dərdi Sarı qaya deyilən bir yurd var. Bəlkə də oranı qanqallar basıb, cığırlarımız itib, yurd yerlərimiz xarabazara çevrilib, hələ gözləyirik, heç darıxmırıq da. Bu imiş bizim etibarımız. Şəhid qardaşlarım ən yaxın silahdaşım İlyas məzarını qoruya bilmədik, özün qeyrətlisən, bəlkə sizlərin ruhu qoruya o yerləri. Nə isə, yaman darıxdım, yazını yazanda bağışla bizi...

Elimizin, obamızın sayılan və seçilən igid oğlanlarından biri İlyas Vaqif oğlu Cabbarov 1993-cü il iyul ayının 20-də düşmən arxasından qayıdarkən Laçının Xanalar kəndi yaxınlığında minaya düşdü və gözlərini əbədi yumdu.

İlyası Gülübird kəndində evlərindən yuxarıda, Sarı qayanın

altında dəfn etdilər.

Allah rəhmət eləsin!

* * *

Uzun bir vaxt keçsə də İlyasın yaxın dostları Səbayıl rayon İcra Hakimiyyətinə bir neçə dəfə rəsmi müraciət edib, ikinci Şəhidlər Xiyabanında İlyasın qara mərmərdən baş daşının qoyulmasını xahiş etmişdilər. Ancaq uzun müddət onların müraciətlərinə baxılmamışdı. Yalnız İlyasın atası Vaqif kişinin və bacısı Lütfiyyə xanımın çox gərgin əziyyət və zəhmətindən sonra müraciətə baxılmışdır.

Səbayıl rayon "Qarabağ Əlillər Cəmiyyəti"nin rəhbərliyi və xüsusən də İlyasın yaxın dostları Ələsgər və Kərimin səyi nəticəsində müvəqqəti də olsa İlyasın baş daşının ikinci Şəhidlər Xiyabanında qoyulmasına nail oldu. 14 sentyabr 2000-ci ildə, "Azərbaycan Bayrağı" ordeninə layiq görülmüş, Azərbaycanımızın ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş kəşfiyyatçı İlyas Vaqif oğlu Cabbarovun baş daşı müvəqqəti olaraq ikinci Şəhidlər Xiyabanında qoyuldu.

İlyas haqqında o dövrdə qəzetlərdə çox yazılar yazılırdı. O yazılardan biri də "Azərbaycan Ordusu" qəzetinin 14 sentyabr 2000-ci il tarixli sayında, "Güləbirdli İlyas" başlığı ilə dərc olunmuş yazıdır. Həmin yazını olduğu kimi oxuculara təqdim etmək istəyirəm:

GÜLƏBİRDİ İLYAS

"Kəşfiyyətə getmək lazım idi. 1992-ci ilin isti yay günləri idi. Laçının Köhnəkənd kəndi, Kiçik Kirs, Böyük Kirs dağları tərəfi müşahidə etmək tapşırılmışdı. Köhnəkəndə ermənilərin qüvvəsi barədə məlumat gətirməliydik. Sonralar eşitdik ki, Laçın-Şuşa yolunun bağlanması üçün əməliyyat hazırlanmış.

Briqada komandiri bizə şəxsən göstəriş, məsləhət verdi. Yeddi nəfərdə yola düşdük. Bir qumbaraatan, altı avtomatla silahlanmışdıq. Adama iki konserv və cəmi 3 çörək götürmüşdük. Köhnəkənd, Xumarta, Güney Dəyhan, Quzey Dəyhan, Qışlaq kəndlərini yoxladıq. Ümumiyyətlə, dörd gün ərzində 13 kəndi gəzdik. Hər kənddən bir sənəd götürdük ki, kəşfiyyatda olduğumuzu sübut etsin. Başcımız isə İlyas idi".

Bu sözləri şəxsən tanıdığım və Qarabağ döyüşləri getdiyi dövrdə dəfələrlə cəsurluğunun şahidi olduğum Ələsgər Mahmudovun dilindən yazmışam. Məqsədim isə şəxsən tanıdığım daha bir qəhrəman Azərbaycan oğlu, "Azərbaycan Bayrağı" ordeninə layiq görülmüş İlyas Cabbarov haqqında əlavə məlumatlar toplamaq idi.

İlyasla eyni hərbi hissədə, eyni taborda xidmət etmişik.

Hələ hərbi hissədən 2 ay əvvəl - 1992-ci il avqustun 1-də yaradılmış taborda o məndən öncə - ilk günlərdən könüllü xidmətə başlamışdı.

Şübhəsiz, tabora gələndə onun haqqında mənə danışdılar və ilk görüşümüzdən ortaboylu güləbirdli oğlan məndə özünə rəğbət oyatdı. Mehriban sifətinə yaraşan biğ saxlayırdı. Öncə diqqətimi çəkən və marağıma səbəb olan isə başına qoyduğu kombaynçı şlemi idi.

-Başımdan qəlpə yarası almışam, - İlyas təvazökarlıqla başını aşağı saldı.

-Yaramın isti qalmasına görə bunu geyinirəm.

"Köhnəkənddə erməni qüvvələrinə rast gəlmədik. Laçının bu kənddən olan ilk şəhidlərinə qəbirstanlıqda təzə başdaşı qoyulmuşdu.

Ata və oğulu qoyun otararkən ermənilər Hadrut tərəfdən gəlib namərdcəsinə öldürmüşdülər. Həmin daşın başını sındırmış, şəkilləri isə qoparmışdılar. Amma kənddə bir

erməni qalmamışdı, - Ələsgər xatırlayır.

Qayıdarkən axşamüstü Quzey Dəyhan kəndinə çatdıq. Qəbiristanlıqdan kəndi müşahidə edərkən burada ermənilərin olduğunu gördük. İsa kişinin evində qalırdılar. Həyətdə çadır qurulmuşdu, ondan yeməxana kimi istifadə edirdilər. Bir tentli Kamaz da dığaların ixtiyarında idi.

Düz bir saat xəlvətcə ermənilərin hərəkətlərini müşahidə etdik. Aramız 70-80 metr idi. 30-40 nəfər olardılar. Ağlaşır, mübahisə edir, siqaret çəkirlər. Bizimkilər Horgədik deyilən yerdə onların əsgərlə dolu bir QAZ-66-sını, bir UAZ-ın QRAD-la vurmuşdular. Deyəsən, önlərin xiffətini çəkirdilər.

Mən də, başqa yoldaşlar da onları öldürməyi təklif elədik. Amma İlyas qoymadı ki, biz buraya məlumat dalınca gəlmişik. Burda atışmaq olmaz. Qüvvələri çox olar, itki verərik, planımız pozular. Ən əsası isə vacib məlumatı hərbi hissəyə çatdırma bilmərik".

Vaqif Cabbarovun ailəsində dünyaya gələn İlyas doğma Laçının hər cığırına, izinə bələd idi və kəşfiyyətə gedərkən tanışlıq onun çox köməyinə çatırdı. Bununla belə İlyasın özündə də fitri bir kəşfiyyətçilik bacarığı var idi.

Bir dəfə gördüm ki, Rusiya istehsalı olan bir qədər bozarmış buşlatını keyfiyyətə aşağı tünd rəngli buşlata dəyişir. Soruşanda ki, niyə belə edir, dedi:

- Qaranlıqda düşmən boz buşlatı sezə bilər. Tünd geyim daha etibarlıdır.

Beləcə İlyas hər şeyə, o cümlədən geyimin rənginə də ciddi yanaşırdı. Ona görə hər bir tapşırıqdan vacib məlumatlarla qayıdırdı. Dəfələrlə komandanlıq onu düşmən arxasına göndərmiş, etibarlı xəbərlər əldə etmişdi. Bu isə düşmənin yerdəyişməsinə, planından xəbər tutmağa şərait yaradırdı.

Bir dəfə kəşfiyyətçi qrupu Ermənistanın Laçınla həmsərhəd

Gorus rayonunun Zornizor kəndinə göndərilmişdi. Qayıdarkən döyüşçülərimiz iki "dil" də gətirmişdilər. Əməliyyatın uğurlu keçirilməsində İlyasın rolu az olmamışdı.

Hərbi hissədə İlyas ən bacarıqlı kəşfiyyətçi kimi tanınmışdı və ən çətin tapşırıqlara da o yola düşürdü. Hətta özünü gedən döyüşçülərin seçib hazırlanmasını da ona etibar etmişdilər. Bu işlə o, necə böyük həvəslə məşğul olurdu. Günün istənilən vaxtında İlyas düşmən arxasına yola düşməyə hazır idi.

İlyas təkcə kəşfiyyətə getmirdi. Taborun qatıldığı döyüşlərdə atası, qardaşları Valeh, Cabbar və Cəlalla birlikdə o da iştirak edirdi. Bir çox kəndlərimiz uğrunda aparılan döyüşlərdə göstərdiyi şücaət ona əsgərlərimiz arasında baş ucalığı gətirmişdi.

İki dəfə - əvvəlcə başından, sonra sifətindən yaralanmışdı. Müalicədən sonra yenə doğma taboru qayıtmışdı.

İlyas sinəsində yurda, toppağa bağlı ürək gəzdirirdi. İkinci dəfə yaralanarkən müalicə üçün Bakıya göndərilmişdi. Xəstəxanada ona baş çəkdik. Narahatlığı sağlamlığından yox, taborun müdafiəsi ilə bağlı idi və ilk sözü bizə bu oldu:

- "N" postunun qarşısında yola beton plitələr qoyulmalıydı. Ən təhlükəli yer oradı. Qoyuldu, yoxsa yox?"

İlyas kiminsə haqsız olaraq əsgərin xətrinə dəyməsini xoşlamırdı və bu xüsusiyyəti ona döyüşçülər arasında böyük hörmət qazandırmışdı. Onlar Cabbarovla döyüşə getməyi həvəslə qarşılayırdılar.

"Gecə yol gedib səhərə yaxın Suarası kəndinin üstünə çatdıq. Hələ günəş çıxmamış dolu yağmışdı, hava işıqlanana qədər əriməmişdi. Gördük təzə ləpirlər var, kimlərsə bir cərgə ilə getmişdilər. Hiss olunurdu ki, çox adamdı. Yəqin ki, ermənilər idi. Uşaqları keçirdik təhlükəsiz yerə, İlyasla mən ləpirlərin getdiyini səmti gizlicə yoxlamağa başladıq. 50

metrədək açıqlıqdan sonra qalın meşə başlırdı. Gəlib gördük ki, meşənin içində 2 yeddi-səkkiz nəfərlik çadır qurulub. İçində odun peçi yanırdı. Müəyyənləşdirdik ki, 15 nəfərə qədər erməni var. Tez qayıtdıq geriye. Topladığımız məlumatı qərargaha çatdırdıq. Komandir vacib məlumat çatdırdığımıza görə təşəkkürünü bildirdi."

Sonuncu kəşfiyyat tapşırığını İlyas yerinə yetirə bilmədi. Daha doğrusu, topladığı mühüm məlumatı komandanlığa çatdırmaq ona nəsib olmadı. 1993-cü ilin iyununda düşmən arxasından qayıdarkən Laçının Xanallar kəndi yaxınlığında minaya düşdü.

Onu evlərindən yuxarıda yamacda dəfn elədilər. Ölümündən sonra "Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif olunmuş İlyas Cabbarov torpağa tapşırılarda heç kəs, o cümlədən bu sətirlərin müəllifi göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Hərbi hissə komandiri çıxışında deyəndə ki, İlyasın ölümü bütün hərbi hissə üçün ağır itkidir, heç də şişirtmirdi.

Uzun müddət hərbi hissə qərargahını iki şəkil bəzəyirdi. Biri Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, xalqımızın igid oğlu Əliyar Əliyevin portreti idi. O biri fotodan isə nakam, ancaq şərəfli bir ömür yaşamış qaynar baxışlı İlyas Cabbarov boylanırdı.

Kapitan Əbülfət Qasimov, "Azərbaycan Ordusu".

XATİRƏLƏRDƏ YAŞAYAN İNSAN

Payız idi. Havalar yaman qaralmışdı. Əsən külək ağacların yarpaqlarını yerə tökməkdə davam edirdi. Bütün həyat-baca xəzəllə örtülmüşdü. Payız aylarında kənddə toylar başlayırdı.

Güləbird kəndində payız fəslini çox sevirdilər. Çünki hər gün toy olur, oğul evləndirib, qız köçürən ata və anaların sevincinin həddi, hüdudu olmurdu.

Kəndimizin toylarına kənardan aşıqları gəlirdi. Günlərin birində kəndin mədəniyyət evində nərdtaxta oynayırdıq. Bir də gördüm bir neçə nəfər gəlib mədəniyyət evində müxtəlif musiqi alətlərində məşq edirlər. Orada mənim diqqətimi bir nəfər cəlb elədi. O, kəndimizdə sayılan, sevilən gənclərdən biri Qorçiyev əfqan Xanış oğlu idi. Əfqanın gözəl, məlahətli səsi var idi. Əfqan kəndin fəallarını yığıb bir ansamblı yaratmaq istəyirdi. Doğrusunu deyim ki, kənd toylarında Əfqan artıq yavaş-yavaş oxumağa başlayırdı. Nankor qonşularımızın bizə qarşı etdiyi torpaq iddiaları hamı kimi Əfqanı da narahat edirdi. Könüllü dəstələrin yaradılmasında hamıdan çox fəallıq edən gənclərimizdən biri də Əfqan idi. Qoşa qaya, Qız qəbri kimi strateji ərazilərdə daim keşik çəkən Əfqan heç vaxt rahatlıq tapa bilmirdi. Əfqan gənclər arasında həmişə Vətənpərvərlik ideyasını təbliğ edirdi.

1992-ci ilin yanvar ayı idi. Yuxarı Ciciimli kəndinin yaxınlığında olan qoşa günbəzlərin yanında keşik çəkmək üçün növbə Əfqanın qonşularının idi. Gündüzdən hamıya

Əfqan (ayaq üstə soldan ikinci) IX sinifdə oxuyarkən

məlumat verilmişdi. Axşama yaxın maşın göndərdik ki, onlar qərargaha gəlsinlər və oradan da posta getsinlər. Xeyli gözlədik, bir xəbər çıxmadı. Mən otaqda olanda telefon zəng çaldı. Zəng edən Əfqan idi. Yaman hirsələnmişdi. Dedi ki, mən neyləyim, heç kəs getmək istəmir. Bunları zorla aparası deyiləm ki. Sonra mənə hər söz deyərək.

Mən ona hirsələnməsini tövsiyyə etdim və təmkinli olmasını istədim. Bir azdan Əfqan ağsaqqallığı və təmkinini ilə hamını razı salıb maşınla posta göndərmişdi.

1992-ci il may ayının 16-da Qayğı qəsəbəsi ətrafında gərgin döyüşlər gedirdi. Laçın rayonu istiqamətindən gələn maşın kolonları Qayğı qəsəbəsindən keçə bilmirdi. Biz 25 nəfərlik bir qrupla Qayğı qəsəbəsi istiqamətində yola düşdük. Malxələf kəndinə yaxınlaşanda Əfqan bir neçə yoldaşlarla birlikdə ərik bağı deyilən istiqamətə getməyə başladı. Nə qədər çalışdıq onları geri qaytara bilmədik. Əlacımız kəsildi, ancaq onları

qorumağa başladığı ki, onlar düşməne doğru irəliləyib bilsinlər. Qayalıq bir ərazidə çox çətinliklə düşmənlə üz bəüz döyüş-döyüşə Ərik bağının yaxınlığına çatdılar. Əfqangil irəlilədikcə ermənilər qaçmağa başladılar.

Dağın üstünü tam nəzarətə götürən Əfqan bizə məlumat verdi ki, hər şey qaydasındadır maşın karvanı sərbəst hərəkət edə bilər.

Bir müddət həmin post Əfqanın adı ilə bağlı oldu. Uzun müddət biz orada post təşkil etdik, yüksəkliyə tam nəzarəti ələ aldığımız. Sonradan postun məsafəsi uzaq olduğu üçün maşın gedə bilmədiyindən biz o postu tərk etməli olduq. Əfqan döyüşdə həmişə birinci olurdu, qorxu hissi onda yox idi. O, hansı əməliyyata razılıq verib gedirdisə orada işləri tam həll edib gəlirdi. Sözüünə bütöv, əsl vətənpərvər bir insan idi.

Qısa arayış

Qorçuyev Əfqan Xaniş oğlu 1970-ci ildə Laçın rayonunun Gülübird kəndində anadan olmuşdur. 1987-ci ildə Gülübird kənd orta məktəbini bitirmişdir. 1988-90-cı illərdə Sovet hərbi xidmətində olub. Xankəndində sürücülük peşəsinə yiyələnmişdi. Ailəli idi. İki övladı - Tural və Türkanə yadigar qalıb. Tanrı onları qorusun.

Əfqan həm də peşəkar sürücü idi. İdarə etdiyi "QAZ-53" markalı maşınla Laçının sərhəd kəndlərinə Zabux, Malıbəy, Ciciqli, Fərəcan və başqa kəndlərinə hərbi sursat, ərzaq daşıyırdı. 1992-ci ilin iyun ayı idi. Əfqangilin getdiyi "Qoşa qaya" postundan xəbər gəldi ki, yoldaşlardan kimsə yaralanıb. Təcili əməliyyat hazırlandı. Əfqanın maşını ilə yola düşdük. Kəndin içərisindən çıxıb, "Top daşdan" aşılıb, "Hacı Sadıx" bulağından keçib, dağın hündürlüyünə doğru irəliləməyə başladığımız. Maşını idarə edən Əfqan tez-tez gileylənirdi ki,

maşın yaxşı işləmir. Bir xeyli getdikdən sonra maşın yolun ortasında dayandı. Maşından düşdük. Əfqan bizə dedi ki, siz yavaş-yavaş gəlin. Mən də tez gedim görüm yaralanan kimdirsə, gətirim. Bir azdan sonra Əfqan qarşımıza gəldi. İbiş adlı bir yoldaşımız əlindən yaralanmışdı, onu götürüb xəstəxanaya çatdırdı. Əfqanda bizdən fərqli bəzi xüsusiyyətlər var idi ki, o da ona həmişə hörmət gətirirdi. Heç vaxt özünü düşünmürdü və onun dilində "yox" kəlməsi olmurdu. Əfqan həmişə darıxırdı. O, Azərbaycanı ərazisinin bütöv müstəqil görmək istəyirdi. Elə bu arzu, bu istək onu 1994-cü ildə sürücülük peşəsindən hərbiçiliyə, oradan da polis batalyonuna gətirdi.

1994-cü ilin yanvar ayında Laçın rayon Polis batalyonuna daxil olan Əfqan az bir müddətdə erməni işğalçılarına qarşı Füzuli rayonunun Horadiz qəsəbəsi uğrunda gedən döyüşlərdə misilsiz igidliklər göstərdi. Polis batalyonunun tərkibində Füzuli və Cəbrayıl rayonlarında erməni birləşmələrinə qarşı döyüşlərdə mərdliklə döyüşən eloğlumuz 1994-cü il fevral ayının 10-da Cəbrayıl rayonunun Mərcanlı kəndində qəhrəmancasına şəhid oldu. Sumqayıtdakı Şəhidlər Xiyabanında torpağa tapşırıldı.

Allah rəhmət eləsin!

Elimizin, obamızın igid oğlanlarından, biri də Vətən torpağının azadlığı uğrunda şəhid oldu. Şərəfsiz yaşayıb uzun ömür sürməkdənsə şərəfli yaşayıb az ömür sürmək daha yaxşıdır. Biz hələ yaşayırıq, mübarizə aparırıq. Şəhidlərimizin qanı ilə yuyulan Qarabağ torpaqları düşmən əlindədir. Biz döyüşə hazır olmalıyıq, döyüşməliyik. Şəhid olmalıyıq. Torpağı, doğulduğu el, oba düşmən tapdağında qalanı necə bağışlamaq olar? Biz özümüzü özümüzlə sübut etməliyik, tariximizi yazmalıyıq, dünya dövlətləri içində başımızı dik tutmağı bacarmalıyıq. Bu bizim haqqımızdır.

SON SÖZ

Əfqan 1990-cı ildə Kəmalə xanım ilə ailə qurmuşdu. Gözəl ailə başçısı idi. Bu eloğlu Vətən borcunu verdi.

Qoca atası Xaniş kişi, ağbirçək anası Tavat nənə şəhid oğulları üçün yaman yandı, göz yaşı tökdülər, ancaq qədlərini əymədilər. Əfqanın oğlu Tural, qızı Türkanə atasız böyüyürlər. Ata həsrətini çəkən, ata nəvazişini görməyən övladllar görəsən nə düşünürlər? Tural böyüdükcə atasının kim olduğunu dərk edəcək. Qəlbində saxladığı kədərli anların nə vaxtsa axırına çıxacaq. Əfqanın getdiyi yol uzun bir yoldur, haqq yoludur. O yola gedən əbədiyyətə qovuşur. Xaniş kişi tez-tez nəvələrinin əlindən tutub Susmqayıt şəhərində gəzdirir, onlara öz dədə-baba yurdundan, atalarının döyüşdüyü yerlərdən danışır. Amma Turalın qəlbində gəzdirdiyi ata məhəbbətinin qarşılığını nə babası Xaniş kişi, nə əmiləri Abdulla, Hidayət, nə də ki dayıları verə bilər. Onun qəlbində düşməne qarşı nifrət hissi oyanır.

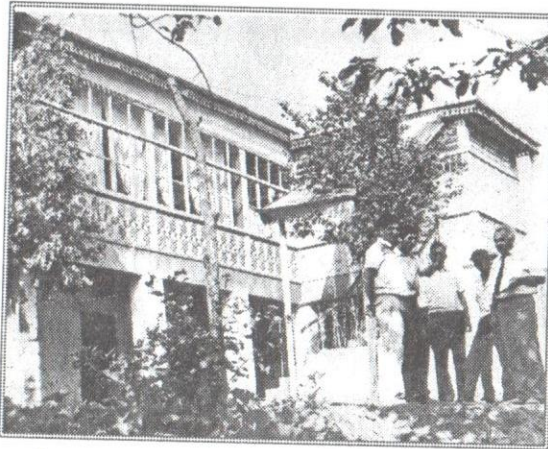
Balaca Tural! Bacın Türkanədən, anandan, qoca baban və nənəndən muğayat ol. Vətən oğulları torpaqlarımızın azadlığı uğrunda savaşa həmişə hazırdır. O gün çox da uzaqda deyil. Tezliklə Allahın köməyi ilə öz ata-baba yurduna qayıdıb alnı açıq gəzəcəksən.

Tanrı vətənsəvərləri qorusun!

DEYİLƏSİ SÖZÜM QALDI...

Aman Allah, necə də möhkəmimişəm. Həmişə deyirdim ki, yurdumdan ayrı dözmərəm, sən demə dözümlük ömrü ayrılıq uzunluğunda imiş. Yara soyuduqca, üzün qaysaq bağlayır və getdikcə dərinləşir və tez-tez yad əllərdə sağalır. İçimə axan qan yurdsuzluq yaramı yaman ovundurur, yaram soyum-soyum soyulduqca ömür də uzanır.

On iki ildir Laçınsız, on bir ildir doğulduğum, boya-başa çatdığım Gələbirdsizlik. Dözümə bax. Tanrı bizə ömrümüz qədər niyə dözümlük verib. Bu on bir, on iki ildə çox düşündük, çox fikirləşdik, amma bir yana çıxa bilmədik. Yaramız dərin, ömrümüz uzun, döz bu ağrıya dözünəcə...

Laçın rayonunun Zavod kəndində Sultan bəyin yay mülkü

Sultan bəy

Laçınsız, Gələbirdsiz günlərimdə nələr görmədim, nələr eşitmədim, ağlıma gəlməyən qaçqın, məcburi köçkün adları adıma qoyuldu. Gecələr yatanda yuxuma girir o yerlər. Dağlar həmin dağlardır, dərələr, təpələr, bulaqlar dəyişməyib. Bəl-

kə də mənim fikrimdədi. Hərəkəti çayı dünyada ən gözəl çaylar sırasındadır. Həm Laçına, həm də Gələbirdə xüsusi gözəllik verən Həkəri çayı bəzən yuxularda da özünün yenilməz oğulları ilə öyünür. Quşların qanad sala bilmədiyi, Andraniki böyük bir dəstəsi ilə diz çökdürən Sultan bəylərin 60 minlik Laçın xalqının yurdu olan Laçın, sizin başınıza hansı müsibətlər gəlmədi. Laçın müsibətlərindən hələ mində biri barədə söz deməmişəm. Deyənlərimiz də az olmayıb. Çox fikirləşmişəm, çox araşdırmışam günlərimizin qaraldığı vaxtlarda cəbhədə silahıma, burda isə qələmimə söykənib bir az tariximizə, bir də mənimlə və yüzlərlə gələbirdlilərlə çiyin-çiyinə döyüşüb şəhid olmuş igid eloğlanlarımızın şəhidlik yolundan, həmyerlilərimizin insani keyfiyyətlərinə söykənərək "Həkərinin qəm nəğməsi" salnaməsini araya ərsəyə gətirməklə, nəşə eləməyə çalışmışam.

Dostlarımızın çoxları Laçın haqqında, Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Qarabağ haqqında bizim dediklərimizdən bildikləri üçün aşağıdakı misraları o yerlərə həsr

edirik ki, dostlarımız da bizlərin nələr itirdiyindən xəbərdar olsunlar.

Yolun düşsə dostum bizim dağlara,
Qadxiş zirvələri göz, onda soruş.
Nəzər sal çəmənə, göy yaylaqlara,
Bir dəstə bənövşə üz, onda soruş.
Özünlə götürüb sadıq dostları,
Dolan təpələri, çıx dağa sarı,
Yayın ortasında görəndə qarı,
Götür yaz bir qatar söz, onda soruş.
Yenə gül açımı Pələkli dərəsi?
Loğmandı çiçəyin burda hərəsi,
Yuxaya yayılsın yağın kərəsi,
Dolçaya ayrıni süz, onda soruş.
İçməmiş keçməzsən Turşsu bulaqdan,
Ləzzəti ömürlük getmir dodaqdan,
Yorulub düşməmiş əldən-ayaqdan,
Doysun bir ömürlük göz, onda soruş.
Yatmayıb çadırda oyaq ol, oyaq,
İldırım şaxıdı zirvədə bayaq,
Boranda, çovğunda sən çobansayaq
Bürün yapıncıya, döz, onda soruş.
Bu tala, bu bulaq, bu da ki meşə,
Xalı tək çiçəkdir, sərilib döşə.
Vurnuxma, əmlikdən kabab çək şişə,
Sönməmiş ocaqda köz, onda soruş,
Xəyal Ramizi sən gör çəkir hara?
Düşəndə Laçınım tapdağa, dara.
Gəl vurma sinəmə dağ üstədən yara,
Öyrən bir əllidi, yüz, onda soruş.

Gəlin qayıdaq Qarabağa, Laçına, sonra da Gələbird kəndinə. Gələbirddən keçib Laçına gedirdik. Gələbirdin içərisindən bir yol qalxırdı Pələklinin üstünə, yazı düzlərinə. Oradan haralar qalmırdı ki, görünməsin. Dağ caamatı uzun ömürlü olur. Yaşı səksən, yüz olan qocalarımızın, nənelərimizin üzündəki çöhrə, nur hamını heyran edir. Vətən dərdi çox ağsaqqallarımızı, ağbirçəklərimizi qocaldıb, dünyasını dəyişdirib. Allahdan onlara rəhmət diləyirəm.

Bax bir taleyin yazdığı yazıya ki, biz dünyasını dəyişən əzizlərimizi Respublikanın bütün ərazisində dəfn etdiririk. Bundan böyük nə dərdimiz ola bilər. Bu gün Laçın dərmini ürəyində gəzdirən öz dərdi hesab edən həmvətənlərimiz az deyil. Bu həsrətə son qoymaq üçün var qüvvəsini toplayan, can və qanı ilə çalışan vətən oğullarımız son sözlərini deyəcəklər. Bu on iki ildə (1992-2004) hər il bizləri o yerlərə aparırlar, amma biz gördük və bildik ki, bu deyilənlər hamısı hakimiyyətdə qalmaq üçün bir vasitəymiş. Mən bu sətirləri yazmaya bilməzdim, çünki, gələcək nəsillər dünənimizdən xəbərdar olmalıdırlar.

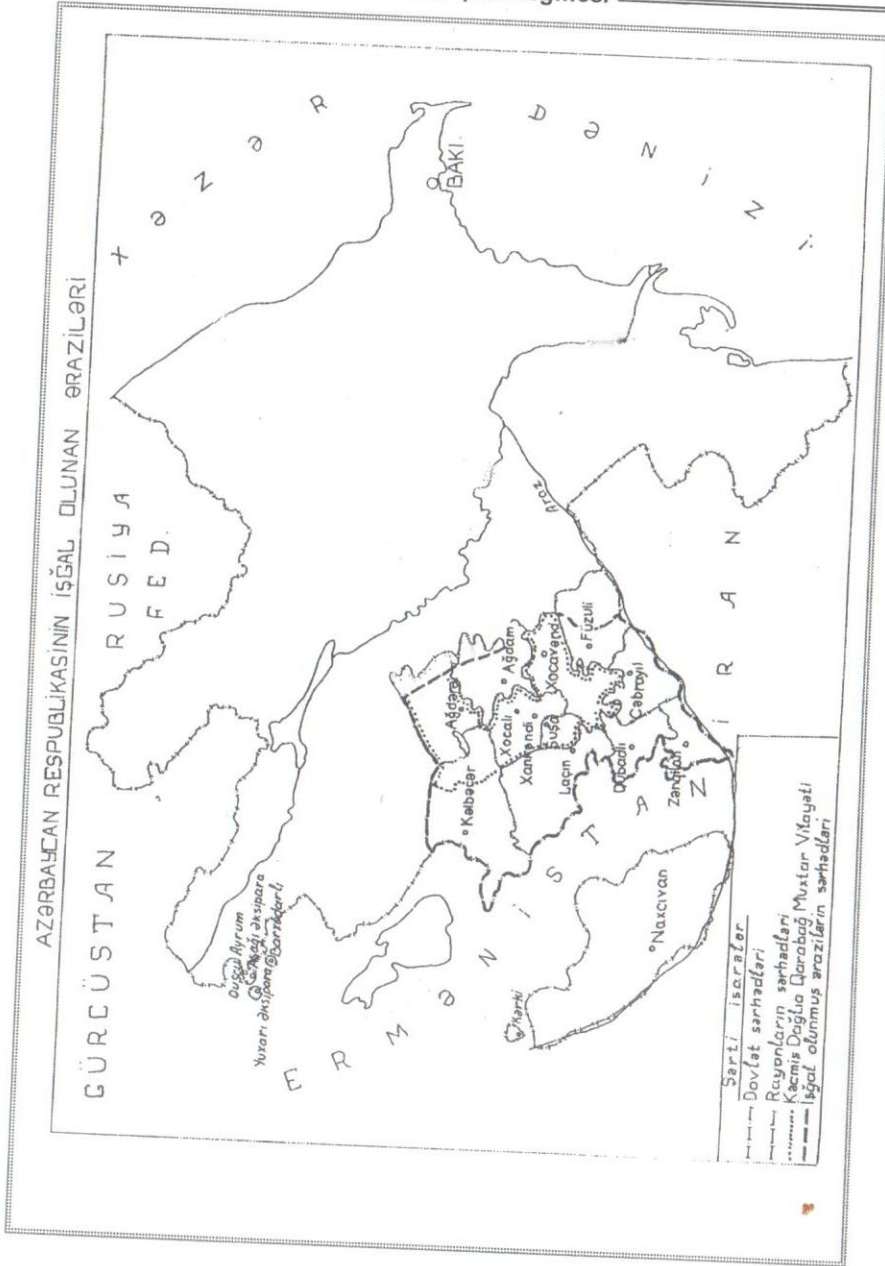
Günlər keçəcək, aylar dolanacaq, qaranlıq gecələrimizdən sonra işıqlı sabahlara çıxacağıq. Onda çox bulanıq sular durulacaq. Onu arzulayıram ki, biz o vaxt elimizə-obamıza qayıdacağıq, gəlin onda hamımız üzü ağ dönək. Bir sözlə, biz torpaqlarımızı azad etməliyik. Bu, bizim vətəndaşlıq borcumuzdur.

Bura qədər nə dedimsə, necə dedimsə bilmirəm. Bunlar oldu sizinki. Mənim isə sizlərə hələ ki deyiləsi sözüm qaldı...

Müəllif

MÜNDƏRİCAT

Ön söz 3
 Vətən torpaqlarını azad etmək müqəddəs borcumuzdur 5
 Qanlı tarix, faciə, hərbi-siyasi işğal...
 Qan yaddaşımız (yadda saxla) 7
 Faciəli qan yaddaşı 11
 Ömrün köhləni yorulanda 34
 Baldırğanlı döyüşü 39
 Ömrü illərlə sayma 41
 Susuz dağ döyüşləri 44
 Partizan müharibəsi 45
 Damcılama bulağı (Güləbirdin ilk şəhidi) 48
 Həkəri qana bulanmışdı 52
 Gəray Güləbirddən getdi 57
 Qızartı və Susuzdağ döyüşləri 61
 Böyükdərə qana bulandı 64
 Qismətin - şəhidlik payı 68
 Yadigar, atan yada düşəndə 71
 Ana toya hazırlayırdı 75
 Son sözü "Azərbaycan" oldu 79
 Laçının məşhur kəşfiyyatçısı 83
 Güləbirdli İlyas 88
 Xatirələrdə yaşayan insan 93
 Son söz 97
 Deyiləsi sözüm qaldı... 98

RAMİZ QƏNİMƏTOĞLU

HƏKƏRİNİN QƏM NƏĞMƏSİ

Kitabın sponsoru:
“Qarabağ evi” İctimai Birliyi

Yığılmağa verilmişdir: 20.04.2004

Çapa imzalanmışdır: 07.05.2004

Tiraj 200; şərti çap vərəqi 6,5

“MBM” MMC mətbəəsində

çap olunmuşdur

12000
Cənablar

Ramiz Qənimətoğlu Əmirov 1966-cı ildə Laçında anadan olub. 1984-86-cı illərdə Sovet ordusunda xidmət edib. 1987-1993-cü illərdə Bakı Dövlət Universitetinin Coğrafiya fakültəsini, 1999-2003-cü illərdə BDU-nin hüquq fakültəsini bitirib. 1988-ci ildən xalq hərəkətinə qoşulub. 1991-1993-cü illərdə Şuşa, Laçın, Qubadlı və Ağdərə rayonlarının müdafiəsində Milli Ordunun tərkibində bölük komandiri kimi ermənilərə qarşı döyüşdə yaralanıb, müharibə əlilidir. 2000-ci ildən BDU-nin dissertantıdır. Qarabağ Uğrunda Ümumi Azərbaycan hərəkətinin və Qarabağ Evi İstisnai birliyinin yaradıcılarından biridir. Hal-hazırda BDU-nin müəllimi. Ailəlidir 3 övladı var.